

HA 1.759

Nyolczadik évfolyam. V—VI. füzet. 1883.

Szeptember—December.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA

1884.

A „M. Könyvszemle“ ezen kettős füzetéhez két műmelléklet van csatolva.

AZ ÖTÖDIK—HATODIK FÜZET TARTALMA:

	La p.
Thaly Kálmán:	Kurucz hirlapok 1705-ből Berlinben . . . 229—245.
Szabó Károly:	Régi magyar könyvészeti adalékok. VI. köz- lemény 246—248.
Szilágyi Sándor:	Adatok az 1640—1642-iki irodalmi per tör- ténetéhez 249—257.
Nagy Gyula:	Adalék Basirius Izsák XVII. századbeli gyu- lafejérvári tanár könyvtárához . . . 258—266.
Békesi Emil:	Adalék könyvkereskedésünk XVIII. század- beli történetéhez 266—269.
Ráth György:	Adalékok Szabó Károly »Régi magyar könyv- tára«-hoz 270—274.
Csontos János:	A kalocsai főegyházi könyvtár kéziratai . 271—308.
Dr. Nagy Sándor:	Hazai tanodai drámák a Nemzeti Múzeum könyvtárában 309—335.
A Somogyi-könyvtár	megnyitása Szegeden 336—339.
R. F. Görög Gyula:	Még egy adalék Szabó Károly »Régi magyar könyvtára«-hoz 339—340.
Majláth Béla:	Jelentés a Nemzeti Múzeum könyvtárának állapotáról 1882 3-ban 341—351.

Vegyes közlemények:

Jelentés a Magy. Nemzeti Múzeum könyvtáráról. — Jelentés a budapesti tud. egyetem könyvtárának rendezéséről, gyarapodásáról és forgalmáról 1883-ban. Szilágyi Sándor-tól. — A magyar tud. Akadémia könyvtárának állapota II. Á. — A múzeumi könyvtár kézirategyűjteményének félévi gyarapodása. — A Magyar Nemzeti Múzeum levéltárának félévi gyarapodása. — Fénykép-másolatok régi hazai kéziratokról. — Könyvkiállítás Brassóban. — A »Magyar Kurir« történetéhez. Ferenczy Józseftől. — Hazai könyvtáraink lajstromozása. — Szabó Károly könyvjegyzéke. — Registert kérünk az akadémiai kiadványokhoz. — Hellebrant Árpád bibliographiai munkája. — A kalocsai ó-német kéziratok. — Egy ismeretlen brassói német naptár 1643-ból. H. Á. — A Jankowich-féle gyűjtemény történetéhez. — Dr. Kováts Gyula házasságjogi munkája és régi szerkönyveink. — Sennyei István kéziratban maradt munkája Duxban. — Rákóczy György könyvbejegyzése. — Ismeretlen pannonhalmi Breviarium 1519-ből Mőlkben. — Thurzó János boroszlói püspök könyvbejegyzése 1506-ból Drezdában. — Sajtóhibák. — Olvasóinkhoz 352—375. l.

KURUCZ HIRLAPOK 1705-BŐL BERLINBEN.¹⁾

Közli: Thaly Kálmán.

1879. évi akadémiai értekezésemben (A z első hazai hírlap, 1705—1710.« Értekezések a történelmi tudományok köréből, VIII. köt. 4. sz. 1879.) előadtam volt mindazt, a mit a »Mercurius Hungaricus« czímen kezdett s »Mercurius Veridicus ex Hungaria« czímen folytatott Rákóczy-féle hírlap keletkezéséről, hivatásáról s hat évi pályafutásáról stb. kinyomoznom sikerült. Közlém az ide vonatkozó adatokat, melyek kétségtelenül kiderítik, hogy e kurucz hírlap (az első hazai heti, később havi közlöny) alapításának eszméje gróf Eszterházy Antal tábornoktól ered, ki az első számot megszerkesztvén, mindjárt ki is nyomatta Kassán, s 1705. évi április 14-iki leveléhez csatolva küldé meg a fejedelemnek; és hogy Rákóczy az eszmét elfogadta, ezentúl hetenként egy-egy számot összeállíttatni és kinyomtatni rendelt udvari cancelláriája révén.

Tudjuk, hogy az indító okot e kurucz hírlap kiadására a Wienerisches Diarium célzatosan elferdített magyarellenes közlései adták meg, a magyar ügyek iránt érdeklődő külföld felvilágosítása végett, és hogy éppen e cél miatt szerkesztetett a »Mercurius« latin s nem magyar nyelven.

Értekezésem keretében lenyomattam a felkutathatott egyes számok tartalmát, a mennyiben hozzájuthattam, teljes szöveg szerint, s a mennyiben nem, legalább kivonatosan. Ilyen két kivonat olvasható értekezésem legvégén is (47—48. l.) a berlini porosz kir. államlevéltárban fenmaradt két számról. Ez utóbbiak mindegyike még 1705-ből, tehát az első évfolyamból való, és pedig az első még »Mercurius Hungaricus« cím alatt május 24—30-iki, s a második már a bővített és mindvégig meg-

¹⁾ Két fénynyomatu hasonmással.

tartott »Mercurius Veridicus ex Hungaria« cím alatt augusztus 16 — 23-iki tudósításokat tartalmaz.

Mind a két szám nagy könyvészeti ritkaság; az utóbbi épen unicum, s a májusi is — tudunk szerint — még csak egyetlen más példányban létezik: a gróf Károlyi-család levéltárában, honnét belőle néhai Szalay László az általunk közölt kivonatot vette, de a hol ismét úgy elkeveredett, hogy mai nap-ság föl nem található.

Ekként a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának t. igazgatósága eléggé nem méltányolható hasznos dolgot művelt, midőn e két kurucz hírlapszámot a berlini levéltártól kikölcsönözvén, Budapestre hozatta, itt lemásoltatta és a címlapos oldalaikat le is fényképezte. Mind a kettőnek formátuma negyedré, a májusi szám terjedelme fél, az augusztusié egész ív, vagyis 4, illetőleg 8 oldal.

Mivel pedig könyvészeti ritkaságuk mellett mind a két számnak tartalma történelmileg is igen becses: alább közöljük mindkettőt teljes szövegben.

Mig így a történelembúvár érdekes kortörténeti adalékokat nyer: addig viszont a könyv- és hírlaptörténet nyomozó, az irodalomtörténész színről-színre megismerkedhetik legelső hazai hírlapunk beosztásával, szerkesztése módjával, előadása módszerével. Hogy pedig a küloldalról is kellő képet alkothasson magának: ide csatoljuk az első lapok fénynyomatait.

Idézett értekezésünkben jeleztük: mennyire szétszóródtak, elpusztultak e régi hírlapunk példányai. Új számok feltalálhatósára még a krakkói, varsói, — egy szóval a lengyel levéltárak, továbbá a pétervári orosz államlevéltár vagy könyvtár gondos átkutatása látszanék legtöbb reményt nyújtani, Rákóczy külföldi összeköttetéseit s egyéb viszonyokat tekintve. A miért is melegen fölkerünk minden hazai történet- vagy könyvbúvárt, kiket búvárkodási szenvedélyök e nevezett helyekre vezetend: ne mellőzzék ezen szempontot.

Ezek után, mielőtt magukat a berlini hírlappéldányokat szöveg szerint közölnők: ide iktatjuk még azon újabb adatainkat, melyeket a Mercurius Veridicusra nézve 1879-iki

értekezésünk megjelenése óta találtunk. Ez adatok 1705. és 1710. évről szólnak, mely utóbbi évben a kurucz közlöny — a háborús viszonyok hanyatlásra hajlása miatt — havonként már csak egyszer adatott vala ki. Így 1705. évi április 28-án gr. Forgách Simon írja Medgyes alatt álló táborából Rákóczinak: »Az Novellák iránt magamnak is inteniomban vala, hogy az mostani parancsolatja szerint Ngodnak az itt (Erdélyben) történhetők is expedáltassanak; csakhogy — szégyen megírom! — az itt való jó vitézekkel ritkán vitethetnek olly actust véghez, hogy méltó volna írásban feltenni; az mik történnek mindazáltal, igenis, tétettem dispositiót, hogy mind azok rendivel consignáltván, scriptotenus postai alkalmaztassanak.« (Eredeti levél gyűjteményemben.) 1710-ben a hadi ügyek, sőt táborok élére maga Rákóczi állott, míg a diplomatiái levelezéseket maga a folyton betegeskedő főhadvezér, gr. Bercsényi Miklós intézé, mint fejedelmi helytartó. E nemű ügyei 1709 végéről és 1710-ből szép számmal maradtak ránk, s általunk összegyűjtve, az Archivium Rákócziánum VIII-ik kötetében (1882) közzététettek.

Ezek között Bercsényi a kurucz hírlapokról többször emlekezik. Először 1710. évi február 15 én Unghvárról Brenner Domokos szepesi préposthoz, a fejedelem egyik legtevékenyebb külföldi ügyvivőjéhez írott levelében:

»Az magyar gazetákat megküldöttem, s hogy c o n t i n u á l n i fogjuk, megírtam.« (186. l.)

Brenner tehát, ki ekkor Varsóban volt, úgy látszik, sürgette a Mercurius folytatólagos megküldését a külföld kellő tájékoztatása céljából. Volt is oka reá, mert a »Wienerisches Diarium« a magyarországi dolgokról mindegyre hazugnál hazugabb híreket közölt, s a háborúnak immár végvonaglását kürtölte, a Rákóczival barátságos külhatalmakat ekként tőle elriasztandó és a külföldi közvéleményt tévútra vezetendő. Különben pedig a Veridicusnak az a száma, melyről Bercsényi válaszolja, hogy — szétosztás végett megküldötte, a megelőző január havi volt: a Heister megkereséséről, Ocskay elfogatásáról, a romhányi ütközetről, a lőcsei ostromról s Modor, Bazin, Szent-György városok bevételéről szóló, — ugyanaz, melyet értekezésünk 34—40. lapján közöltünk.

Az 1710-iki február hónap eseményeiről szerkesztett hirlap-szám kissé elkésve: márczius közepén adatott sajtó alá Bártfán, honnét márczius 19-én küldettek szét a kinyomott lapok. (I. értékezesem 41. lapját.) Minthogy pedig Bercsényi Brenner prépostnak márczius 10-én irt Kassáról hosszabb utasítást a Mercurius Veridicus sajtó alul kikerülését be nem várva, -- egyelőre írásban mellékelé számára annak szövegét, miről ekként emlékezik:

»Inhorruit nuper R. D. Vra ad casum Leucoviensem, — inhorrescet jam ad perfidiam ejusdem Generalis Andrási, qui nuper tam gloriosam laudem aeterno foedavit dedecore: dum miseram, extrema virtute certantem Civitatem et tam generosam, Regno ac sibi fidam prodidit militiam, uti annexus loquitur Mercurius, qui typo actu mandatur, interim hic scriptum praemitto, misterium mox typo sequitur, ut adjuncta praeteriti mensis.« (Arch. Rákóczi. VIII. 207.)

Ebből kettőt tudtunk meg, először, hogy az 1710. február havi számnak — melyet nem ismerünk — főtartalmát a lőcsei catastropha leírása képezi; és másodszor a végmondatból újabb bizonyítékát nyerjük annak, hogy a Mercurius ekkor már havi, — de havonként rendszeren megjelenő — közlöny volt, és hogy ez időtt Bercsényi, — nem Rákóczi cancelláriáján szerkesztették, ép úgy, mint a diplomatiái ügyiratokat.

Nagyérdekű az, a mit Bercsényi Kassáról 1710. márczius 18-áról ugyancsak Brennernek ír. Hivatkozik ugyanis a fejedelem egyik varsói ügynökének Gortholdnak levelére, mely szerint — úgy látszik, — a lengyelurak s orosz miniszterek, tábornokok, a hetenként többször megjelenő »bécsi hazugságok« hi-reivel szemben a csak havonként érkező Mercurius tudósításainak nem hisznek. Holott — okoskodik Bercsényi — a naponként hazudozókat elégséges havonként egyszer megczáfoltatni a Mercuriussal s rövideden említi a februári és márcziusi számok tartalmát:

»Quod autem domesticarum rerum causam attinet: video Dominum Gortholt ex affectu et zelo suo quo erga nos ducitur, impatienter ferre, quod fides nostris non datur Novellis et Viennensia praevalent mendacia, non mirum:

quia crebriora; certum, quid-quid »Mercurius« continet: pro veris habenda sunt; sufficitque inter dietim mentientis, menstruum cum veritate circumire »Mercurium«. Binas Viennenses gloriantur victorias in typo, deflent in quaterterys; ridemus ea quotidie, dum Moraviam visitant, Posenium et Viennam circumvolant copiae nostrae, quae Martius feret »Mercurius«; Leucsoviensem prodicionem declarat februarius.« (212. l.)

Pár nap múlva, március 20-iki levelében, — melyhez a Mercurius februári számának példányait csatolja, — ugyanezeket a hürokat pengeti Bercsényi, a magyar hírlap igazmondását védvén s figyelmeztetvén Brennert: tudassa a lengyelekkel, muszkákkal, hogy a ki a rom hányi harcztól közölt tudósítás valóságán kétkedik, ám jöjjön a csatahelyre, s ott a 2000-nél nagyobb számban elhullott ellenség holttesteit megszámlálhatja: »..... secutus est Mercurius in typo, hic denuo acclusus, qui in rei veritate explicat actum illum. Quis jam ex solis sibi contrariis relationibus veritatem Varsaviae eruat, nisi huc ad locum conflictus veniat et sepulta 2000 et ultra inimicorum corpora revidere velit.« (U. o. 217. l.)

Ezen, ama nevezetes ütközetre vonatkozó nagybecsű adattal záródnak be a Mercurius Veridicus 1710-iki számait illető újabban napfényre hozott adalékaink. Bercsényi további levél-fogalmazataiban hírlapunkról emlékezet nincs; ám mi a fönnebbieket e helyütt összegyűjtve közölni, már csak a teljesség okáért is czélszerűnek tartottuk.

S most lássuk a berlini kir. levéltár két számát.

I.

MERCURIUS HUNGARICUS.

Agriâ 30. Maji.

Serenissimus Princeps Transylvaniae, ob liberiores salubrioremque auram, Civitate hac tota cum sua Aula exeundo, in apicis ejusdem campis tentoria fixit, ac in dies, quâ venationibus, quâ exercendae regulari Militiae vacando, pro continuanda Campania, de apparatus belli sedulo disponit omnia. Illustrissimus Dominus Comes Daniel Eszterházi Junior de Galantha, ob praeclara sua in Patriam merita et pro-

ximè ostensos ad Civitates Sancti Georgii, Bazinium et Modor, generosos Actus, quibus peditatum hostilem duobus millibus numerosiorem, cuncta tormenta et munitiones, omnem bagacsiam et arma nostris cedere ignominiosèque exire coegit, in Generalem Campi Marschallum ¹⁾ sublimatus est, et cum Sua Serenitas bellum ad partes Trans-Danubianas transferendum resolverit, ad commendandam ibidem Armadae partem eundem certò praefecisse dicitur, prout jam pro expeditione illa Decem Regimina Equestria, praeter peditatum, Danubium partim transivisse, partim ad transitum in procinctu esse, ex fidei relatione innotuit, quin et Artilleria eò destinata ex Montanis Civitatibus, una cum tormentis ac sufficientibus requisitis adducta, Hatvaninum appulit, ac rectà ad pontem super Danubio stratum devehitur. Archiepiscopus Kolo-czensis, nec-non Baro Stephanus Szirmai Legati Caesarei hic adhuc morantur, succenturiatos suos Episcopum Visa et Paulum Okolocsány Viennà praestolantes, quos quandoquidem Serenissimus Princeps, cum confoederatis Hungaris eà cum resolutione ad Legatos Angliae, et Confoederati Belgii (qui hactenùs mediationem suam offerebant) remisit, ut experimentum, simulque affidationem à Sua Majestate, de admissione garantiae, pro futuri tractatùs pacis securitate necessaria, sumentes, quantocyus informationem suam dare velint, interea verò temporis Suà Majestate Caesarea fatis cedente, tantò jam avidiùs eosdem cum responsoria resolutione expectamus, quantò magis novum successoris Regimen, quae circa res Hungaras sit intentio, scire cupimus. Serenissimo Principi, de Regimine Principatùs Transylvaniae, quod adhuc vivò Caesare, per liberum Statuum et Ordinum votum obtinuit, multi eò magis congratulantur, quòd Josephus Rex (qui etiam aegre valere dicitur) ad eundem Principatum, qua ipso etiam Diplomate Caesareo liberum, nihil praetensionis habere possit. Communi rumore spargitur Suam Serenitatem determinasse, quod brevi Universi Proceres, ad tractanda negotia Regni incertum locum conventuri sint, et id ipsum etiam ex circumstantiis rerum et dispositionibus facile creditur.

¹⁾ Ez hiba »Campi-Marschalli Locumtenentem« helyett; mert a l t á bornagygyá, nem tábornagygyá lön.

Ex Castris ad Vagum. die 24. Maji.

Excellentissimus Dominus Supremus-Generalis Comes Nicolaus Bercsény de Székes, fortificationi praesidii Ujvár, omnem curam sedulo impendit, jamque tota eadem ruina, quae a tempore occupati a Turcis ejusdem fortalitii mansit, de pleno redintegrita est. Caesareus Generalis Comes Joannes Pálffi, cum parte exercitus hostilis, in insula Csalóköz moratur, positoque ad locum Békavár¹⁾ dictum vallo, ibidem pedestrem militiam munire sategit, quin ex posito super Danubium ad Komaromium ponte, quasi cum omni exercitu transiturus, stratagematice Nos eludere, ut interea fortalitium Trencienii commeatu juvare possit, cogitavit successu haud inani, cum enim Sua Serenitas Ducibus Exercituum, offensivum bellum interdixisset, facturus experimentum novi Josephi Regiminis, praeter expectationem omnem hostis, ex Moravia conflatis hinc inde militibus et populo numerum sex millium excedentibus erupit, Caesareoque praesidio, in dicta aere Trencsénii bloquadato, commeatum administravit, nostratibus, qui vix mille ducenti aderant, paulatim cis fluvium Vagum recedentibus numerosoque, hosti resistere nequeuntibus, nihilominus tamen haud intermittente intrepido Colonello Ocskai, quin velitationibus assiduus et fortibus hostem lacesiverit, ac per sponte confluentem rusticam Plebem, quamplurimis caesis infestaverit; et cum Commendans bloquadae Emericus Bezeg, occasione actus hujus, sine licentia superiorum abfuerit, deque concursu militiae in Moravia non investigaverit, certo certius arestum subiturus creditur.

Praetermitti nequit mirabilis, qui super exercitum nostrum, contra hostem ad ripas Danubii excubantem in coelis contigit aspectus, a multis centenis, sub mediam noctem, eo modo visus, quasi ob orta primum serenitate diescere coepisset et exposit scintillantibus de coelo stellis, specialis stella quaedam nitida in repente subortam nubeaclam parvam irruisset, subito subsecuto, tanto in aëre strepitu et fragore, tonitum tormentorum imitante, versusque exercitum hostilem descendente, ut fere omnes hostem adesse rati, arma caperent, equos conscenderent, ac hincinde

¹⁾ Gútánál, a Vágnak az érsek-ujvári Duna-ágba ömlésénél.

cursitarent, denique re aspectus coelestis comperta stupescerent, quem boni ominis esse, infelicitatem Patriae jubeant Superi. ¹⁾

Ex Vallo ad Imsóth, 26. Maji.

Dominus Generalis Bottyán, exstructo validissimo ad Pagum in Imsoth vallo, idem nomine suo Bottyánvára nuncupari, ac consensu Serenissimi Principis insigniri jussit, stratoque ibidem super Danubium ponte, continuis excursionibus hostem, in plaga Transdanubiana usque dum formale bellum translatum fuerit impetit, quin et his diebus assumpta secum equestri militia, post quam hostem, commeatu Budam et Pestinum, utrumque locum, jam ad maximas angustias ac annonae caritates redactum, juvare niti intellexisset, tam opportune eum aggressus est, ut omni commeatu, curribus et equis, ac ferme 5000 ovium interceptis et ademptis plures trecentis ex hoste neci dederit, ac octoginta personas in captivitatem deduxerit Szolnokinum ad opus ejusdem fortalitii transmissos.

Ex Castris ad fluvium Körös 28. Maji.

Excellentissimus Dominus Generalis Alexander Károlyi, subintelligens Rascianos ad fluvium Marussium congregari, cum jam praeire ordines a Sua Serenitate contra eos agendi habuerit, contracta militiae suae directioni concredita, tam ad obsidendum Praesidium Caesareum Gyula, quam et reprimendas hostium excursiones, sedulo animum converterat, dum subito rumor denuo adfertur, Rascianos congregatos, non modo amnem Crisiam transivisse, sed et Oppidum Kunhegyes, abactis omnibus pecoribus, rebusque supellectilibus in praedam actis, in cines dedisse; celeritate ergo quanto poterat, antequam ipse cum Peditatu sequeretur, Dominos Colonellos Bóné et Nyíri nec non companiam unam Germanicam cum duobus campestribus Tormentis praemisit, qui illico hostem curribus praeda onustis, ad instar valli circumdatum, adoriri ac tormentis magno cum damno

¹⁾ Lásd ezen égi tűneményről Rétei György ezredesnek gr. Bercsényi Miklós fővezérhez, »a kamocsai rétekről« 1705. május 13-ikán (mindjárt az égi jelenség után) írt levelét, általunk a Századok 1875. évi folyamában 420. l. kiadva. Tüstént reá írva valami idegen kéz a levélre a próféciát: »N. B. Memorabilis az pestis.« T. K.

impetere coeperunt; cum vero amplius hostis ictus tormentorum ferre nequiret, pro praeda opima dimicandum ratus, magno impetu in militiam nostram irruit, diuque dubio Marte, parique fervore dimicatum, donec ad extranum, Domino Colonello Nytri globo trajecto, caesisque nostratium quadraginta quinque, acquisitis tormentis nostris, victoria Rascianis cesserit; verum occurrentibus Domino Generali fugitivis infelicemque pugnam declarantibus, tanta cum properatione, cum peditatu curribus in patulis campis Trans-Tibiscanis vecto hostem insecutus est, ut militia Equestri fugiente, denuo animata ad ipsum fluvium Crisium eum, praeda transeuntem offenderit, ac illico in fugam et confusionem actum, recuperatis tormentis ac hostilibus quoque tribus ademptis, omni praeda recepta profligaverit ac paucis effugientibus, per tria milliaria fere ad ipsum fortalitium Gyula persecutum, internecone deleverit, tanto majori cum Patriae bono, quanto plures, ab ingrata Regno perfida gente Rasciana (quae in loco nimis securo locata, omnem praedam, magno cum lucro Turcis divendere erat solita) Pagorum et Oppidorum furtivas depraedationes timebantur at ex hoc etiam Capite, pro continuanda hostis hujus persecutione, praefatus Dominus Generalis iteratos super obsidenda Gyula accepit ordines.

Ex Transylvania die 23. Maji.

Excellentissimus Dominus Comes Simon Forgáts de Ghymes, supremus Suae Serenitatis in Regno Transylvaniae Commendans, adhuc dum in obsidione Civitatis Medgyes, per hostem summa cum diligentia munitae, moratur, eandem dies nostesque tormentis eo fine impetens, ut insultui occasionem quantocyus aperiat, brevique eandem occupandam speratur, tanto magis quod et inclytum Regimen Rothianum Pedestre, ex mille quadringentis personis constans, beneque exercitatum, ad nos appulerit, — Caesareus Generalis Rabutin, Cybinii haeret, nihil hostile tentans, unde proxime elapsis his diebus, magnus pecorum numerus abactus est, et cum ad mandatum Suae Serenitatis dictus Dominus Generalis noster, Pagos in vicinitate ejusdem fortalitii, ad tria milliaria circumjacentes, incolis aliorum collocatis, desolatos reddiderit, ingens ibidem coepit esse annonae caritas, exindeque deditioi approximat. Illustrissimus Dominus

Comes Pekri Generalis, transmisit Literas Rabbutinianas Serenissimo suo Principi, quibus fidelem hactenus exercitam secum correspondentiam laudando, in suspicionem apud nostrates eum trahere conabatur, de cuius fidelitate tamen, cum satis constet, Suaque Serenitas persvasa sit, dictus quoque Generalis inter caetera eidem rescripsit hanc litaniam: A Correspondentia, confidentia et Dominio Rabbutiniano, libera Nos Domine!

II.

MERCURIUS VERIDICUS EX HUNGARIA.

Nittriae 16. Mensis Augusti.

Terror panicus invaserat primum has oras ex moderno praelio, ad Arcem Veres-kő inito, qui tamen post melius cognitum rei statum, certasque relationes, subito resedit, rebus hocmodo se habentibus: Postquam Hostis ad extrema redacto fortalitio Leopoldino succurrere conatus est, strato super Danubium ponte eoque trajecto, in campis Arcis Szenté castra metatus est, ac sub mediam noctem Vallum nostrum, ad fluminis Vagi ripam pro conservatione pontis positum, furioso impetu agressus, postquam insultum ter repetiit, toties itidem virtute Baronis Nicolai Prinyi, Cohortium Pedestrium Brigaderi, repulsus est, tam exquisita sui cum clade, ut caesis quam plurimis, ac pluribus sauciatis, aliquot currus cadaveribus replet, ac ad tegendum occisorum numerum, eadem nocte humaret. Quamvis vero datis Serenissimi Principis ordinibus, magna pars Exercitus, per superiorem pontem eo fine transire iussus est, ut hostem (qui Armadam Nostram abesse ratus securius quievit) ante auroram summa vi adoriretur: nihilominus ob nimiam cunctationem res effectu caruit, cum alias communi opinione credatur, hostem ea nocte internecone deleri potuisse. Altero itaque die, recta Leopoldinum iter suum direxit, ac insidiarum nescius, denuo in alterum Vallum incidit, ac per certos ictus adeo feliciter repressus est, ut viam longiorem quaerere cogeretur, ac tantopere confunderetur, ut si hic denuo a Nostratibus invasus fuisset, certo certius profligatum lugeret nunc Austria; verum Deo aliter disponente, intentionem suam assecu-

tus est, ac dum Miles Rákóczianus praelium distulit, hostis dictum Fortalitium com meatu juvit, militeque praesidiario auxit, tanto furore in proximam Civitatem Galgócz irruens, ut eam totam cum Arce pulcherrima igni daret, ac pluribus Incolis contra Cartellam caesis, ne mendicis quidem Xenodochio repertis parceret. Interea Exercitus Noster exitum Hostis a valle Leopoldina avidè praestolabatur, quem ut Generales Caesarei conspexerunt bene ordinatum, haesit diutius totus exercitus hostilis viam effugii quaerendo; ideoque hinc inde cavillando, ac nunc Moraviam versus, nunc retrorsum iter suum dirigendo, magno fatigio Nostrates vexavit, eo potissimum certo fine, ut constrictum locum commode pro tutamine sui eligeret, ac tempori moras necteret, prouti etiam ad latus collis intra lutosum fluvium se recipiendo, postquam sat diu tormentorum ictibus certatum est, ac ob serenitatem temporis (namque jam imminebat hora quinta postmeridiana), neutri parti praelium ea die inire mens esset, accidit, ut Hostis certum passum ad quandam molam occupare intenderet, ac ideo aliquas Companias Militiae suae illuc mitteret, quod cum nostrates conspicarentur, ad expellendum Hostem pares vires opposuerunt, idipsumque Hostis suis succurendo industrie egit, ut ex hac levi occasione fere ad generale praelium res deveniret, prout etiam multi ex nostris, sine ordinibus in hostem ruere coeperunt. Et siquidem militia pedestris longe aberat, neque equestris, Militiae hostili pedestri commode, ob angustiam loci, oppositasque picatas trabes, se opponere poterat: pauca Infanteria nostra disturbata est, salutemque sibi fuga quaesivit, et hinc maxima pars Exercitus, rerum alias quid ageretur ignara, praesertim ex vesperscente caelo, tantam confusionem adiit, ut lineas suas relinquendo, hincinde dilaberetur. Tormenta omnia eadem nocte reducta sunt, praeter aliquot currus Artilleriae relictos, quorum pecora abacta sunt. Caedes ab utrimque (prout ex cadaveribus cognitum est) pauca fuit in praelio, ac ne ducentorum quidem numerum excessit, si tamen clades a tempore exitus hostis, ab Insula Danubii, consideranda est, dupplo major hostem mansit, nostratesque fugae ignominia secuta est; quamvis eadem nocte, postquam hostis campum obtinuit, pariter pars etiam Exercitus nostri campum Hostis occupavit, ac eadem nocte ibidem in vicinitate quievit.

Ex Castris Serenissimi Principis ad Ivánka
positis 23. Augusti.

Serenissimus Transylvaniae Princeps, tum ad peragendas, de futuris Regni Comitibus dispositiones, tum vero ut operationes hostis observare, ac iisdem commodius resistere possit, hic castra metatur, ac Excellentissimum Dominum Supremum-Generalem Comitem Bertsényi, tertio post praelium die, ad subjugandam amicis modis Moraviam, cum justa Exercitus parte exmisit, a quo receptae hodie Litterae referunt: Quod postquam fines Hungariae transiit, praevia tria millia militum Equestrum, partim in fines Austriae, partim in viscera Moraviae ire iussit, iis cum ordinibus, ut populo significarent, ut si qui incolarum se dederent, amice tractarentur, signanterque se a hostilitate averterent, ac in Confoederationem propulsandi jugi assumerentur; signanterque Silesitae hactenus nihil offensive agentes, quousque se a hostilitate averterint, ab inimitiis immunes reddantur, alii vero rigidioris cervicis, et qui hostilia arma in se verterent, rapinae et praedae subjicerentur, se vero cum corpore exercitus ad fluvium Moraviae sic dictum substitisse, ac postquam Vallum hostile Rohatecz obsedisset, continuisque tormentorum ictibus quassasset, insultu fervido expugnasse ac occupasse, caesisque plurimis, centum quadraginta, ex iis sese dedentibus, in captivitatem traxisse ac ad Castra Principis exmissos esse, tam longe lateque divagantibus Hungarorum Armis, ut ipsos Olomuczenses campos peterent, ac abinde quicquid hostile occurreret, redeuntibus in praedam iret. Et siquidem praetitulatus Generalis ordines habet ulterius quoque ibidem se retinendi, antequam hae Novellae ad manus Exterorum veniant,¹⁾ audientur plenius residuis eorum actus, eo duntaxat tendentes, ut pristinus libero Regno Status, ac per hoc etiam publica Europae Pax redeat.

Quantum ad Pacem. — Etsi hactenus omnium votis operata sit, Litterae tamen D. mediatorum, mentem Aulae Viennensis

¹⁾ E passus nyilván mutatja, hogy a jelen hirlapok főként a külföld felvilágosítására készültek, és ezért volt nyelvök latin, nem magyar. Mert II. Rákóczi Ferencz fejedelem különben hadi szabályzatokat, törvényezikelyeket stb. általában mind magyarul szerkesztetett.

exprimentes, Caesareis Deputatis, huc transmissae, animos Hungarorum ad continuandum bellum magis indurant, de verbo ad verbum hoc sensu sonantes: »Reverendissime ac Perillustres Domini Domini! Ex Literis Dominationum Vestrarum Reverendissimae et Perillustri, de decimo nono et vigesimo ab Uyvári, per Dominum Baronem Szirmai huc transmissis, nec non ab aliis de vigesimo quarto et quinto, mensis currentis a Mocsonok datis, quas per ejusdem Secretarium hodie accepimus, libenter intelleximus, Confoederatos Hungaros constanti animo, in bonam et securam pacem et a tractatu ineundo, non alienos esse. Quoniam vero Dominationes Vestrae metuunt, ne bene coepta legatio, ex appropinquatione tantorum utrinque Exercituum, ingens immineret impendimentum et discrimen, ex hac parte officia nostra interposuimus, ut Sacra Caesarea Majestas, suum militem pro aliquibus diebus continere dignaretur. De quo Caesarea Majestas Clementissimam Suam mentem, sequenti modo aperuit: sibi vel maxime de sincera Confoederatorum Hungarorum intentione, super Pacis instituendum tractatum constare posse, si antecederet rite declaraverint. (1) Se nihil de Iure successionis moturos, nec illud in dubium vocaturos; (2) Se a restitutione clausulae Decreti Andreae Regis destituros, et (3) Se questionem de puncto Garantiae, ad tractatum ipsum remissuros, uti per ultimas Literas nostras fusius explicavimus. Qua praevia facta declaratione, Sua Sacra Caesarea Majestas, omnia ad tractatum necessaria disponet. — Et ne alius aliquis Armorum conflictus salutari huic operi obstet: Sacra Caesarea Majestas, suis Belli ducibus mandabit, ut cessatio omnium hostilitatum, ad Octiduum ex utraque parte hac conditione stabiliatur. Ut Confoederatorum trans Vagum receptae copiae, intra hunc fluvium et Danubium se continere obstrictae sint. Vicissimque Sacrae Caesareae Majestatis Exercitus, ex hac Danubii parte tranquille manebit. Intra hocce octidui spatium vero sua Majestas Sacratissima, de modo et forma tractandi ulterius proponenda, clementissimae paterno amore et per benigno tranquillitatis restabiliendae studio exaudiet. Si Confoederati Hungari in conditiones has (uti speramus) statim consentient, opportunum credimus lucrandi temporis gratia, et ne quid infausti interim contingat, ut exoptata declaratio, per eundem, qui ad Nos redibit cursorem, Sacratissimae Caesareae Majestatis Belli Ducibus,

in transitu exhibeatur pro notitia: quibus previe jam injunctum est, ut eo casu ipso facto, secundum modum supradictum, ab omni hostilitate abstineant. Haec omnia ipsi Celsissimo Archi-Episcopo scripsissemus, si nobis de ejusdem bona valetudine et adventu omnino liqueret; cui interim omnia prospera aprecamur et Nos obsequissime commendamus, permanentes Reverendissimae ac Perillustri Dominationibus Vestris, ad serviendum paratissimi: Georgius Stepney, Jacobus Joh: Hammel Brujninx. Viennae Austriae die 29. Julii 1705.« Cum vero praescriptum harum tenorem Serenissimus princeps in sincerum examen traxisset, ac ex eo evidenter intellexisset, quod Aula Viennensis, neque violento Haereditario Juri cedere, neque aboliti Andreae Regis Decreti restitutionem admittere vellet, ac Gwarantiam (quae primariae Hungariae conservanda basis est, ac ante omnem Tractatum, per Aulam Viennensem primum resolvenda adurgeretur,) ad ipsum saltem Tractatum disputandum relegaret; ideoque ad dandam super his resolutionem, octiduum ambitiose praescriberet, tale medio Caesarei Deputati Archi-Episcopi Colocensis dedit Aulae rescriptum, Toti Orbi pro dignoscenda Negotiationis sinceritate communicandum, uti sequitur: »Celsissime Princeps, Parens mihi observandissime! Indefessus meus, isque continuus labor, qui in operanda Patriae meae felicitate, dies noctesque conjungit, ob continuas propemodum bellicas operationes, unice retardavit responsum ad Celsitudinis Vestrae Literas, quibus extractus Literarum Dominorum Mediatorum inclusus fuerat. Speraveram indubius, ad eum jam me deduxisse terminum desideratissimae Pacis tractatum, quod superatis magna ex parte diffidentiarum scaturiginibus, per sinceri animi mei documenta, felix salutaris operis dabitur initium; nec pro exiguo fundamento, serviverat mihi aequanimis Dominorum Mediatorum oblatio, qua mediante, inpartialem suam eamque sedulam appromiserant operam, ut vel dubitare nefas duxerim, quin tam diuturnus negotiationis tractus, tandem felicem non obtineat coronidem; accedebat his pronus nuncce Regnantis Majestatis adhuc vivente Patre animus, quo se Gentem Hungaram non tantum complecti, sed et infelicitati ejus propemodum condolere visus fuerat; reddidit spem meam infallibilem, clausulae Juramenti, per postremas Dominorum Mediatorum Li-

teras data explicatio, tanta cum fiducia, ut digne arbitrarer, ad inclioationem negatiorum superfuturum nihil: ast vix non novissima prioribus pejora esse censuerim, transmissum legens extractum: Quod si enim prioribus, vel maxime duobus punctis, praevio tractatu consensum fuerit, quid de usu legum convenire oportet contracta basi earum? Quid praeter haec, propemodum de trivialibus agentibus, mediatione Guarantiaque opus erit? ubi exula Libertate, Regni vulnera incurabilia remanerent. Duram profecto conditionem negare non possum, ubi primo impositis tenis demum agi deberet, nunquis liber, aut captivus dici debeat? Pro quibus Celsitudo Vestra fidem sum impignorare, iteratis vicibus jussus, repetitis assecurationibus executus est, tanta cum energia assecurans, Majestatem Suam cuncta ea servaturam, qui Legibus consona fore reperta fuerint, Quid mirandum est, Guarantiam me tam constanter adurgere, siquidem et ipsa negotiationis praeliminaria, tantis iisque continuis variationibus subjecta sunt, quibus scriptae assecurationes, fideique Celsitudinis Vestrae (ut dictum) impignorationes, continua mutatione labefactantur, nec de reliquis cunctis tractatu concludendis, aliud credendum super esset, nisi toties petita Guarantia firmata transmitterentur in posteros. Sed justo dolore correptum retraho calamum, ignarus plus ne effusum, an effundendum lugeam Civium sanguinem, eo directas esse videns intentiones, ut a justo dolore excitatae Patriae meae flammae, non ablata, sed sopita diffidentia non in antum extinguantur, quantum cineribus coopertae in subsecuturum conserventur incendium. Octiduum pro resolutione datur, quam propemodum triennio sparsus cruor, furensque Bellona obtinere nequivit. Sed si cuncta haec silentio involuta relinquerem, a quo resolutio expectanda est non convocatis Statibus? Cui haec communicanda sunt? si quidem notum esse potuit, nec me, nec alium ullum, Regni negotia sine consensu Statuum tractanda assumpsisse. Scrutator Cordium, Princeps Pacis, sic sit Judex sinceritatis meae, prout eam, sublati a parte mea cunctis difficultatibus, patefacere studueram; sit et ultor Justae Causae, in cuius oppressionem, novis his, quaesitisque coloratis sub praetextibus tenditur et effundendum innocentium sanguinem, justis furoris sui gladio ab iis expetat, qui justae legalisque Pacis tranquillitatem reducere non desiderant. Quod porro me attinet, cum

de his resolvere, nec posse, nec auctoritatis meae est, ea denuo ad futurum Regni Conventum relegans, quosvis adversantis fortunae fluctus, immobili animo sustinens, fata secunda virtute sequar, tanto puriori conscientia, quanto ab ea minus arguor, me nihil in omnibus omisisse, quae ad reducendam dulcissimae Patriae meae Libertatem sive Pace, sive bello procurandam, de re esse iudicavi. Quod si vero a parte adversa idem est animus, quid ad publicatum Statuum Conventum armis opus est? ubi de cunctis his deliberandum eveniet, nisi ne fors (quod credere nolum) apparenter blandientis fortunae potius illicebris, quam Legum Justitiae det Sua Majestas locum et Justitiam desiderantium indurato corde sitiatur sanguinem. Haec igitur dum sincero corde Celsitudini Vestrae, responsi loco notificata esse volui, eidem prospera cuncta desiderans permaneo, etc. Datum ex Castris ad Vagum positis, die 17. Augusti 1705.◀

Ex Bloquada ad Trencinium 20. Augusti.

Postquam hostis ex falsis rumoribus, arma Hungaria per modernum praelium discussa fore persvasus est, tumide ex Moravia quoque, ante biduum erupit, Praesidio huic commeatum adducens; et cum Generalis noster Stephanus Petróczy, peracti status sciurus esset, animos Bloquadae confirmando, in occursum hosti ire iussit, ademptoque cummeatu, resistentem partim in fugam dedit, partim victorioso profligavit.

Ujvárinó, 19. Augusti,

Hic omnia parantur ad defensionem fortalitii eo quod hostis, postquam se in Insulam Csalóköz, alias Schutt, recepit, pontem super Danubio, ad vicum Gúta sternere refertur, ac fortalitiū hoc obsidere velle spargitur. Et quamvis irritum hunc fore hostis conatum speremus; ut tamen eo felicius Comitibus Regni peragi possint, pars Exercitus nostri, in omnem casum hic excubias actura creditur. Dicitur porro, Hostem vallum suum Békavár nuncupatum deseruisse, ac actu in demolitione ejusdem laborare, eo, ut creditur, fine, ut ad succurrendum Moraviae, reprimendosque milites Rákóczianos in Trans-Danubiana parte viriliter agentes, ire possit. Colonellus Szekeres, Comitumque quoque Georgium Szétsényi incaptivasse dicitur.

Ex Transylvania 16. Augusti.

Hic per Dei gratiam omnia pro voto succedunt. Occupato Medgyes fortalitium Szamosújvár, post Bloquadae diuturnitatem ad gratiam et disgratiam Serenissimi Principis, se dedere coactum est, Praesidiariiique omnes, exceptis officialibus, armis Confoederatorum associati sunt. Cum vero ad propulsandam Caesaream vim nihil potius visum est, quam ut Passus Veres-Torony nuncupatus, (beneficio cujus ex Moldavia¹ commeatu se Cibinium juvit) occuparetur, Excellentissimus Generalis Simon Forgáts summo studio ac aperto Marte adoriri eum jussit, caesisque ad unum Praesidiariis omnibus, cruento insultu Juris Rákócziani effecit, ideoque Cibinio jam circum quoque ocluso, ac ad annonae caritatem redacto, Consilium Rabuthinianum, ad decipiendum populum hactenus fallax, minus sufficit, cum idem Generalis exemplo Ducis Caesarei Básta (qui vertente nunc saeculo Transylvania expulsus est,) vindicem hanc sententiam quotidie audire cogitur: Successere novi, veteres migrate Coloni.

¹) Hibásan, Valachia helyett.

RÉGI MAGYAR KÖNYVÉSZETI ADALÉKOK.

Közli: Szabó Károly.

— Hatodik közlemény. —

1. (264. sz.) (Nagy Sándor historiája.) kis 8-r.
Eredeti kiadás Heltai Gáspár kolozsvári nyomdájából. Ujabb kiadása némi lényegtelen eltérésekkel megjelent Lőcsén 1627. 4-r. Lásd: »Régi magyar könyvtár« 564. sz.

Egyetlen, eddig ismeretlen, igen csonka példánya a kolozsvári ref. collegium könyvtárában. — A czimlaptalan, elül, közben és végül csonka példány 20 ivre terjed s a V₃ levéllel szakad meg. A 20 iv közül csak 4 teljes (F, I, Q és R), az O egészen hiányzik, a többi 15 ivből pedig csak 2, 4 vagy 6 levél maradt fenn, s ezek egy része is rongált állapotban. — Kétségtelenül Heltai Gáspár nyomtatványa, s csaknem bizonyosnak tartom, hogy szerzője is Heltai Gáspár.

2. Az Haromsagnak oltalmazasara gondolt leg-főve bokoskodásnak meg-vizsgálása. 1. Joh.: 1. v. 3. Az mi társaságunk az Atyával, és az ő Fiával az Iesus Christussal. Nyomtatott, az mi Vdvezitőnk születése után 1634 esztendőben. 12-r. A — C = 3 iv = 36 sztlan lev.

Előbeszéde nincs; a szerző nem nevezi meg magát. Unitarius munka és így bizonyosan kolozsvári nyomtatvány. Betűi és diszítványai a régi Heltai-féle nyomdából valók, melyet 1634-ben Abrugyi György birt. (Lásd: »R. m. könyvtár« 637. sz.)

Egyetlen eddig ismeretlen példánya Széplakon, Küküllő vármegyében, a Petrichevich-Horváth család könyvtárában.

3. Az Szent Iános Evangeliuma kezdeti nek rövid magyarázatya. Mely Kérdésekből és Feleletekből áll. Az Magyar Nemzetnek éppületire, Német nyelvből, egy igasság szerető Atyafi által, Magyarra fordított. 1.

Joh.: 2. v. 22. Kitsoda hazug, ha nem az a ki tagadgya a Jesus Christusnak lenni? Ez az Antichristus, a ki tagadgya az Atyát, és a fiút. Valaki tagadgya a Fiút, az Atya sincsen annál. Nyomtatott 1636 esztendőben. 12-r. 42 lap (itt megszaka d). — Elül: cziml., előljáró beszéd, 3 sztlan lev.

Kétségtelenül kolozsvári nyomtatvány. — Említve Kénosi Tözsér János Hist. Typogr. Unitar. Trans. czimű kézirata után, »Régi magyar könyvtár« 660. sz. a.

Egyetlen példánya, mely a 42. lap után 15 ritkán irt lapra terjedő kézíráttal van kiegészítve, Széplakon, a Petrichevich-Horváth család könyvtárában.

4. (265. sz.) Catechismus. Az az: A' keresztyeni Valasnak es Hűtnek rövid Kérdésekben és Feleletekben foglaltatott, s — szent írásbéli bizonyosságokkal meg erőssített summája avagy veleje. A' még szolni nem tudó és cséts szopó gyermektskének szájokból rendeltet véghez vinni a te ditséretedet. Psalm. 8. 3. Matth. 21. 16. Fejervaratt. M. DC. XXXVI. 12-r. 95 lap.

Egyik lapon latin, másik lapon magyar szöveggel s külön latin czimlappal. — Reformatus iskolai kézikönyv. — Újabb kiadásai: Gyula-Fejérvár 1639, 1643, 1647. Később Lőcsén, Váradon, S. Patakon, Kolozsvártt számos kiadást ért.

Egyetlen példány a szebeni evang. gymnasium könyvtárában.

5. (266. sz.) (Pázmány Péter. Bizonyos okok, melyek erejétől viseltetvén, egy fő ember az uj vallások töréből kifeslett.) 12-r. 85 lap. — Elül: cziml., 1 sztlan lev.; végül Függelék, 9 sztlan lap.

Régibb kiadásai: Pozsony, 1631. és Bécs, 1633. Újabb kiadásai: Pozsony, 1671. Győr, 1753. Kolozsvár, 1764.

Eddig ismeretlen kiadás, mely nyomdai kiállításából ítélve Pozsonyban 1640 körül jelent meg. — A 85. lap után következő lapon említve van, hogy a függelék »a néhai Pázmány Péter« Kalauzának harmadik (1637-diki) kiadásából van véve.

Egyetlen példánya, melyből csak a czimlevél hiányzik, az Erd. Múzeumban. (1882-ben Demjén László ó-könyvkereskedéséből szereztetett.)

6. Szokoliai István. Sérelmes lelkeket gyógyító Balsamom, avagy lelki próbákban nyavalygó embert vigasztaló

könyvetske. Mellyet Belgiomi nyelvből Magyar nyelvre fordított Szokolyai István. Nyomtatott Lejdában, Dorp Iánosnál, 1648. esztendőben. 24-r. 143 lap.

Eredeti kiadás. — Ujabb kiadásai: S.-Patak, 1669. és Kolozsvár, 1671.

Ajánlja a fordító Németi Jánosnak mint kegyes patronusának, »Hollándiának Lejda nevő várasában, szent Iacob havának tizen-negyedik napján. 1648. esztendőben.« — Az ajánlásban említi, hogy ezt a könyvecskét »Belgiomi nyelven irta edgy Dionysius Spranck hujsen nevő Delphis-várasbeli Praedicator 1640. esztendőben.«

Említve: »Régi magyar könyvtár« 806. sz. a.

Szilágyi Istvánnál M.-Szigeten. (Legutolsó levele, melyen a 143-dik lapon a nyomtatási hibák egy része állott, hiányzik.)

7. Szokolyai István. A' szent Bibliának ô Testamentomi könyveiből egybe-szedegettetett áhitatos Könyörgések. Mellyeket Belgiomi nyelvbeol Magyar nyelvre fordított Szokolyai István. Nyomtatott Lejdában Hyeronimus Vogel által, 1648. esztendőben. 24 r. 214 lap. — Végül: mutató tábla, 1 sztlan lev.

Eredeti kiadás. — Ujabb kiadásai: S.-Patak 1669. és Kolozsvár 1671.

Ajánlja a fordító, ki megemlíti, hogy ezt a könyvecskét »a Belgák Németből fordították a' magok nyelvekre«, Németi Jánosnak, a ki a maga költségén küldte őt külföldi egyetemekre, »Hollándiának Lejda nevő várasában Pünkösd havának huszonhatodik napján, 1648. esztendőben.«

Említve: »Régi magyar könyvtár« 807. sz. a.

Szilágyi Istvánnál M.-Szigeten (utolsó levele, melyen a mutató tábla nagyobb része állott, hiányzik).

8. (267. sz.) Nagy-Ari József. Kegyes ösztön..... Keresd: 1684. 8-r. 7 iv.

9. (268. sz.) Nagy-Ari József. Elégséges kegyelem..... Keresd: 1684. 8-r. 7¹/₂ iv.

Nagy-Ari Józsefnek, Apafi Mihály fejedelem hires udvari papjának, ezen két egyházi beszédét említi Benkő József, Wolfgangi de Bethlen Historia. Tom. V. Praefatio 27. l.

ADATOK AZ 1640—1642-IKI IRODALMI PER TÖRTÉNETÉHEZ.

Közli: Szilágyi Sándor.

A »M. Könyv-Szemle« 1881. évfolyamának 222—226 lapjain Reizner János közli Ferdinandnak 1642 aug. 5-én kelt rendeletét, melylyel a »Nova Transylvanica« című nyomtatvány elkobzását megparancsolja. Ugyanott a közlés végéhez ragasztott szerkesztői jegyzet bemutatja Várady Pálnak 1643. majus 17-én írt levelét, mely igazolja, hogy a fennebbi könyvre feleletül szolgáló »Tálio«-t viszont Rákóczy szedette be.

Reizner megemlíti, hogy magát a polemiát a »Csecsemő keresztyén« kiadása idézte elő, melyre Hajnal Mátyás »Kitett czégér« cím alatt de névtelenül kiadott munkával felelt. Ugyan: ennek a tollharcznak felidézésében nagy része volt a »Kitett Czégérnek,« de az annak csak egy episodját képezte. Első felidézői e hittani polemiának azon vitatkozások voltak, melyeket 1638-ban s 1639-ben ünnepélyes alkalmakra adott udvari ebédeken protestans és cath. papok s professorok folytattak. Ezen vitákon a fejedelemasszony is részt vett, s utóbb »Mózes és a próféták« cím alatt egy bibliai anthológiának kiadásával a Nova Transilvanica megjelenésére alkalmat adott. E gunyirat tartalmából csak annyit ismerünk, mennyit Kazy II. k. 54 l. közöl, de az a kevés is igazolja Rákóczy elkeseredését.

Az alább következő levelek a két összefüggő polemia történetéhez becses adatokat szolgáltatnak.

I.

1640. jul. 19.

Generose Domine amice stb.

Áldja meg isten kegyelmedet minden jókkal. Én is bánom, hogy utamban szembe nem lehettem kegyelmeddel, nem tud-

ván az kegyelmed közel létét. Az könyv dolgát az mi illeti, ő felsége az mint ajánlotta az fejedelemnek magát, consualni akar ő nagysága böcsületinek, és im most expediáljuk az leveleket az vármegyékre. Az autorának is alkalmasént végére mentünk, annak is érkezik galibája, im szintén in opera vagyunk mind az két dologban.¹⁾ Kereszturi az minemű könyvet kibocsátott, ²⁾ nemcsak mocskos, rut, de classicum cavit, rebelliot hirdet az lévita felesége példáival, mit érdemel azért az ilyen ember? Nem jól esett az könyvnek írása erről az részről, de rosszabb az felelet, az ki sem urunknak, sem egyházi rendeknek, sem egyebeknek böcsületit nem kéméli, hanem rutul mocskolja, kinek nem kellett volna lenni, még pedig olyan libere et appposito nomine. Itt mi Bécsben mégis készülünk visszaverni az svecusokat, immár az herczeg megszállotta Olomucot, husz ezer embere vagyon, több is annál, oly szép had, az kinél nem lehet szebb; még husz ezer ember megyen mellé két hét alatt, leszen két annyi mint az ellenség és több is, kiknek adjon isten jó szerencsét. Én reméllem mindezek alatt is az tumultusok alatt, hogy hamarébb meg leszen az békesség, hogysem az emberek reméllenék, az keresztyénségben. Ázsiák felől sok külömböző híreket hoznak, kérem kegyelmedet, irjon valami bizonyosat, ha értett. Az mely száz tallérral adása maradott az fejedelem azelőtt az ökrök hajtásáért, én rajtam veszik meg; kegyelmed megigérte, de még el nem érkezett, kérem kegyelmedet, ne feledkezzék el róla. Tartsa isten stb. Viennae die 19. julii 1640.

G. D. V. servus addictissimus

Georgius Lippay,
episcopus agriensis mp.

(Eredeti je a m. k. kamarai levéltárban.)

II.

1642. apr. 11.

Georgius Rákóczy Dei Gratia Princeps Tranniae sat.
Generose fidelis nobis dilecte, Salutem et gratiam nostram.

¹⁾ Az itt említett munka a »Kitett czégér« s annak szerzője Hajnal Mátyás jezsuita.

²⁾ Ez a Felserdült Keresztyén, melyre megjelenési évül 1641. van ugyan nyomtatva, de mint látszik jóval korábban látott világot.

3. Apr. praesentis nekünk irt Kglmed levelét elvöttük; a Debreczeni uram által tött insinuationokra való kglmed censuráját látjuk, s az mint kglmed is írja tetszését, elhittük mi is azt, nem leszen haszna, de csak elvégeztük magunkban, hogy in omnem eventum megtaláltassuk császár ő flgét felőle, vagy tesznek satisfactiot kívánságunkra, vagy nem. Kicsoda legyen authora, talám idővel kinyilatkozik, mi is inkább elhittük, ugy leszen az mint az kglmed elméje járja. A Janczyovith uram fizetését megparancsoltuk praefectus uramnak, megadja. Cui in reliquo etc. Datum in arce nra Fogaras die 11 Mens. Aprili Ao 1642.

Kivül: Ad D. Georgium Csernel 11 Apr. Fogarasino datarum correctarum par.

(Minuta Rákóczy saját kezű igazításaival, a m. k. kamarai levéltárban.)

III.

1642. apr. 12.

a.

Illustrissime atque Celsissime Princeps, domine domine Clementissime.

In gratiam stb. Segesvárott 25 martii költ nagyságod kegyelmes parancsolatját ma estve felé adák meg kegyelmes uram, nem értettem, hogy eladja vagy záko(lo)gosétsa (így.) Forgáchné asszonyom ő nagysága füzéri portióját, holnapi napon irok egy jóakarómnak felőle, kegyelmes uram s nagyságodot informálni sietséggel el nem mulatom róla, annak is végére megyek, mi formán kötötte Nádasdi uram ő nagysága Devini uramnak maga portióját, ugy tetszik, van valami terminusa, de ha Forgáchné asszonyom kibocsátja maga részét, végezhetni Nádasdi urammal is, tudom Deveni uram alkalmaztatni fogja magát. Aliáné asszonyom ő nagysága procuratoriumát tegnapelőtt hozák ide kegyelmes uram, csak arról resolválja ő nagysága magát, ha vett-e el szegény Alia uram valami obligatoriákat in sortem exolutionis (így) illius debiti Hédervári uramtul, ha azt fogja irni ő nagysága bár csak énnékem, arra felelt csak minapi extraordinarián is Eszterházy Pál uram ő nagysága, hogy mindjárt megadhatja azt a pénzt Hédervári urammal, mert hogy fizessen is Hédervári

uram, adóslevelei is oda maradjanak, injuriája volna, azt mondja; én nem reménlem, hogy adott volna valamit affélét Hédervári uram, azért csak conscientiose recognoscalja egy missilis levelében azt ő nagysága, szinte elég lészen, nem kell procator levél is, az mit Eszterházi uram assecuralt, egyébaránt is az regalisok már kinn levén Posonba, haszontalan az procuratorium, minap intimalta vala kegyelmesen azt nagyságod, hogy kijött ő nagysága Magyarországbans informalni fog, csak azt vártam eddig is, Eszterházi uram is csak azt várja. Ezüst s arany választó eszköz felől irok kegyelmes uram Jáncsovit uramnak, az signaturát is oda küldem. Balanna uram megmondta vala énnekem, hogy küldett olyan könyvet nagyságodnak, elég forog az emberek közt, nihol szagatják is, de sok helyen megtartják. Nádasdi uramnál is van megént egy, nálam is egy, igen szükséges azt megtartanom, egyébaránt periculumban eshetném. Pápista uradta, kiről minap emlékeztem vala nagyságodnak, nehezen bontatja (igy) meg az autorokat, sokan vannak hozzá az mint beszélnek, ki fog tetszeni mindjárt az ő fölsége resolútiójából, ha csak alacsony ember dolgoz-e? Hánon sem tett közel is oly gyalázatot Dávid legatusán, minemő ez nagyságtokon, reménleném ő fölsége el nem szenved, úgy is vagyok informatus, idének előtte nem akar semmit cselekedni, az okért mert perpostera excusatio solet esse nonnunquam manifesta sui accusatio. Tartsa isten stb. Datum in Hanzlikfalva, 12 aprilis Ao 42 (igy).

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humillimus fidelis ac servitor

Andreas Bogadi.

Külczim: Illustrissimo atque Celsissimo Principi ac domino domino Georgio Rakoczi stb.

Kivül: (I Rákóczi György kezével) 28 aprilis 1842, Keresztfalva, 9 órakor reggel.

(Az alá húzottak titkos írással.)

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

b.

Illustrissime atque Celsissime Princeps stb.

In gratiam stb. Ma bocsátám el házamtul kegyelmes uram Dalmadi uramat, azonba hozák az nagyságod kegyelmes parancsolatját, mely Berethalomban költ 23 martii, nagyságodnak alázatosan könyörgek, mint kegyelmes uramnak, ne nehezteljen nagyságod reá hogy ennyi ideig kellett itt késni neki, kintelen volt véle, mert hirtelen nem végezhetett mostoha anyjával. Piccolomini állapotja nem úgy történt vala kegyelmes uram, az mint akkor hirdették, csak előjáróját, ugymint Speraiter fegyveresít verték vala föl három most (igy) Saxoniában Mantzfeld alatt (mivel Leopold herczeg ő felsége azt megszállotta vala) Königsmark véletlenül reájok menvén elverte alóla s kárt tett az ő felsége hadában, sőt azután is volt valami victoriájok az svecusoknak, de még circumstantiáit nem tudom, az ő felsége hada már Csehországban nyomakodott, Leopold herczeg ő felsége Bécsbe jött. Az török tracta noha végben ment, de szerencse ha állandó lesz az végezés, nem régen is csauz jött vala Palatinus uram ő nagyságához tracta után panaszolkodni; viszont törökre is panaszolkodnak hogy végezés után rablott volna Battyáni uram ő nagysága jószágában. Három ezer lovast fogadnak most palatinus uram ő nagysága számára, mi végre, még nem tudom.

Palatinus uram ő nagysága bucsuzik kegyelmes uram az vármegyéktől is, el is köldezte az leveleket, praetendalvan beteges és törődött állapotját; ő felsége bizony dolog másra fogja magyarázni, nem hittem volna, ily extremumra menjen ő nagysága ipso facto, noha sokszor mondta ő nagysága, hogy megcselekeszi. Ha az aránt is valami változás lészen, szerencse ha csak palatinalis locum tenens (propalatinus) felől nem fognak az emberek tractalni; ugyanazt írja ő nagysága többi között, hogy más Palatinusrol gondolkodjanak, instructiot is a végre adornáljanak jövő országgyűlésére. Az uj keresztyén kertészeket ledniczei szegény emberek vitték el kegyelmes uram, tiz forintig adott költséget az tisztartó kertészek számára Szobodistyátul fogva Sárosig, szekeresnek semmit sem adott, arra az jószág contribuált, kettő volt az szekér, egyen el nem vihették őket uind az két szekérre bár csak husz forintot méltóztatnék nagyságod rendelni, contentusok lesznek vele, noha Rownáról Szobq.

distyára jártak érettek, s még más két szekeren Sárosra vitték őket. Az szerencsés electionak kegyelmes uram bizony itt sok ember erőf, pápista renden valók is merem írni nagyságodnak nagyobb részént, az kik eleitől fogva nem jóakarói voltak nagyságodnak, azok felől nem felelhetek, tudom is hogy voltak olyanok, noha nem esmérem őket. Igen elterjedett itt is kegyelmes uram az rossz mocskos írás, csaknem minden szegletben elegegetik és discuralnak felőle, prophetálnak is sokan, s az olyanok bizony igen busulnak is rajta s szidják az autort, k e n n y ő a z t k i k e r e s n i c s a k a k a r j u k, i g e n i g e n m é l t á n r e q u i r a l j a ő f e l s é g é t n a g y s á g o d é r e t t e, b ő n i s v o l n a e l h a l l g a t n i, b i z o n y s z á n t a l a n g o n o s z i s j ö n n e k i b e l ő l e. T a r t s a i s t e n s t b. D a t u m i n H a n z l i k f a l v a 12 a p r i l i s A o 1642.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humillimus fidelis ac servitor

Andreas Bogadi.

Az ország gyölését pro 29 maji publicálja ő fölsége kegyelmes uram, már pozsonyi kamarán vannak az regalisok.

Külczim: Illustrissimo atque Celsissimo Principi ac Domino Domino Georgio Rakoczi stb.

(Az aláhuzottak titkos írással)

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

IV.

1642. máj. 13.

Illustrissime atque Celsissime Princeps, domine domine Clementissime.

In gratiam stb. Bécsbe kegyelmes uram azután, hogy onnét irtam vala nagyságodnak, két rend-e-beli kegyelmes parancsolatját vettem nagyságodnak, meg ma kettőt, itt Rownán levén Klobucsiczki urammal edgyött, praefectus uram ő kegyelme bizonyos instructiója szerint való némely dolgoknak eligazítása kedvéért. Tegnapelőtt érkezénk csak házamhoz ő felségétől s tegnap ide jöttünk, lesz még itt holnap késésünk kegyelmes uram, kiváltképen liszai határ kedvéért, arra ki kell mennünk, certíficálván róla az brundói udvarbirót is. Interim az ő felségek leveleit im elküldtettem nagyságodnak. Klobucsiczki uram fölmenvén s Pa-

takra érkezvén, onnét jobb alkalmatossággal s bővebben is fogja nagyságodot informálhatni. Doctorhoz itt kegyelmes uram nem levén bizodalمام, kértem megholt jubilér ücsesét, hogy írna Norimbergába s Ulmába valami jó tudós és expertus felől, örömet föl is vállalta s rövid nap informált is felőle, igen esméreletes oda be, interim az mint azelőtt is alázatosan intimaltam nagyságodnak, be megyen az doctor Heffer, ha nagyságod kegyelmes akarátja az fog lenni; reá izentem Millerre, hogy nyakon kötem, ha be nem megyen, cancellarius uram is ő felségének megjelentette az aránt az nagyságod sérelmét, az mely jegyzéseket köldött vala nagyságod, maga keze írása levén doctor Milleré egyike, megmutattam cancellarius uramnak ő nagyságának, megént hozzám vettem az nagyságod kegyelmes parancsolatja szerént. Cancellarius uram fölmegyén Jászóra, tegnap indolt Bécsből meg. Ő fölsége is fölkészöl imperiumban, szent Márton napjára halasztván az ország gyűlését itt Magyarországbán. Főzér eladása felől reménlem Klobucsiczki uram informálhatni fogja derekasán nagyságodot, ha Patakra megyen, csak holnap is leszen derekas informátiónk ugyan itt felőle. Aliáné asszonyom ő nagysága miként informal, ottan vég leszen azt reménlem abban is az dologban. Arany választásra való öszkezek felől Bécsből is irtam vala nagyságodnak. Morvai juhok megvételére is gondot viselek kegyelmes uram, mennél hamarébb lehet; már most csaknem késő az olyant vásárlani, mindazáltal talám szerezhetek vagy százig, nem is kell sok egy elsőben, mert megfogynakoznának pascuatioból is, azután meg is halhatna feles benne, ott benn is kár lehetne benne, mert nem minden földén szeretnek járni, hanem megpróbálván az helyt elsőben, ha kevesesnek meg nem árt, kennyő kegyelmes uram azután többet is szerezni hozzá. Roszko 22 puskát csinál szent Bertalan napig, arra felelt, többet nem vállalhatott magára. Rezet nehéz szerezni kegyelmes uram, mivel idegen embernek is adták az bányát, mindazáltal szorgalmatosan viselek arra is gondot. Az ellenség hada Slesiában van kegyelmes uram, nem kicsin erővel, Nagy-Glogot megvették, azt hallom Glaczkot akarnák megszállani Csehországban való passus kedvéért. Magyar lovas fogadásra van szüksége kegyelmes uram ő fölségének, azt tartom oda be fordétják őket, az idő megmutatja; volt oly szó is, hogy Forgács Ádám uram ő nagy-

sága megyen be vélek, de még az bizonytalan; p a p l o c u m e n e n s nem volna jó kegyelmes uram, isten oltalmazza attul az e v a n g e l i c u s o k a t, de bizony az mostani állapot is e l é g n e m j ó. Uj keresztyén kertészt még kérek, de bizony nehezen adhatnak, erővel is adni kellett ezelőtt egy felé is, más felé is, eléggé panaszkodnak róla. Az órácskák mégsem készek kegyelmes uram, noha eléggé sollicitálja őket Jancsovít uram, azzal menti órácsináló magát, hogy ő felsége számára való munka miatt (melyet el nem mert halasztani) ennyire haladott megcsinálások. Boldvai uramat Nagyszombatnál találtuk Klobucsiczki urammal, már informáltuk vala Jancsovics uramat, miként procedaljon és elmenjen Bécsbe ő kegyelmével, magunk vissza nem térhettünk, itt is sok igazítás levén, némely vármegyék okai, hogy oly későn indolhatott meg, örömet tovább is várakoztam volna ő kegyelmére házamnál, de mivel az tanács urak Bécsbe voltak, nem akartam azt az alkalmatosságot elmulatni, kiváltképen a z m o c s k o s k ö n y v r e nézve, mely dolgot miként proponáltam legyen szóval ő fölségének, írna is cancellarius uramnak miként adtam be, ez inclusakból kegyelmesen megfogja érthetni nagyságod; nem veszik tréfára egyáltaljában az emberek azon dolgot. Aszalai urammal megalkodott kegyelmes uram Balling János uram ő kegyelme, harmadfél száz tallért ad ő kegyelme, és főembernek való paripát, de csak munkácsi házért, az praedium nagyságod számára birattatik, s ha nagyságod megecontentaltatja arról, capitalis summához irattatik az is idő jártában, ha kiváltásra menne donatio szerént az dolog. Wladika felől bőven informáltam cancellarius uramat ő nagyságát, azon könyörög, nagyságod vetetné be megént, noha pápistává lett, én azt mondtam ő nagyságának, hogy csak batkók is agyon vernék, mivel elhagyta hitit. Herczegnek szóló nagyságod levelét ő nagyságának adtam, utána küldi Veleneczébe s inteni fogja, hogy mód nekől való praetensióknak békét hagyjon, arestumtul ő felsége ditioiban nem kell tartani kegyelmes uram. Én azt mondtam cancellarius uram ő nagyságának, hogy nagyságodnak könyörgeni fogok, engedné oda az gyémántot nagyságod Catarina fejedelem asszonynak, csak az quietantiát (kivel tartozik is de jure) adja vissza; reá felelt arra is, hogy persvadealni fogja, s ha az nem succedalna, ily

mód is lehet az dolog eligazításában, hogy nagyságod két embert küldjen Erdélyből bár valamely helyre akar Cassa tájára, Herczeg is kettőt fogjon s úgy is igazodjék el az dolog. Tartsa isten stb, Datum in Rowna, 13 maji Ao 1642.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humillimus fidelis ac servitor

Andreas Bogadi mp.

(Az aláhuzottak titkos irással.)

(Eredeti a m. k. kamarai levéltárban.)

V.

1642. máj. 19.

Serma Caesarea Regiaque Mtas

Dne Dne Clmtme

Fidelium humillimorum meorum servitiorum etc.

Nudius tertius Mti Vrae quaedam puncta, de Transylvanicis rumoribus, debita cum reverentia in scriptis obtuleram: quorundam eorum, qui de rndis patrib. societatis Jesu sparguntur, verificationem in ipsa Transylvania typo mandatam, heri accepi. Quam Mti Vrae Caesae praesentandam humillime duxi, ut quemadmodum principis Transylvaniae erga religionem catholicam ex ea animadversi potest affectus, ita etiam in reliquis rumoribus de ejusdem principis intentione Mts Vra Cra sapienti suo iudicio judicare valeat. His eandem Sermam Cram Rgque Vram Mtem divina protectioni etc. Datum Viennae 19. may 1642.

Sermae Crae Rgque Mtis Vrae

humillimus ac perpetuus subditus

Ioannes Druget de Homonna

Comes mp.

Külczim: Smae Romanorum Imperatori ac Regiae Mti
Dno Dno mihi Clmtmo.

(Eredeti, a m. k. országos levéltárban.)

ADALÉK BASIRIUS IZSÁK XVII. SZÁZADBELI GYULAFEJÉRVÁRI TANÁR KÖNYVTÁRÁHOZ.

Közli : Nagy Gyula.

A XVII-ik század folytán Magyarországon és Erdélyben megfordult s itt hosszabb vagy rövidebb ideig tartózkodott külföldi tudósok közt, egyike a legkiválóbbaknak a franczia eredetű angol reformatus pap, Basirius Izsák. — Mint I. Károly király híve és bizalmas embere, a forradalom elől menekülni volt kénytelen s miután Európa több országait beutazta, 1653-ban Konstantinápolyba érkezett, hol őt a galatai reformatusok papjokká választották.

Itt ismerkedett meg Barcsai Ákossal, II. Rákóczi György fejedelem portai követével, kinek közbenjárására a fejedelem által Gyulafejérvárra hivatván, 1655-ben az időközben elhalt Bisterfeld tanári székét foglalta el.

Viselt dolgait megírta Szilágyi Sándor »Erdély Irodalomtörténete« című jeles munkájában.¹⁾ Főlöszleges volna a jól ismert események és Basirius gyulafejérvári szereplésének viszonyai felől értekezünk, a melyek különben is inkább egyháztörténeti, mintsem bibliographiai fontossággal bírnak; csupán az alább közlendő adatok megvilágosítása végett kell egyet-mást a szives olvasó emlékezetében megújítanunk, azon körülményekre nézve, melyek közt Basirius rövid néhány esztendei gyulafejérvári tanárkodása után kathedrájától s nemsokára Erdélytől és Magyarországtól is megvált.

Mint tizenkét évvel előbb Angliából, épen úgy innen is politikai zavarok s a háborúság nyomorai üldözték el a tudós férfit.

Midőn Rákóczy György szerencsétlen lengyelországi had-

¹⁾ Budapesti Szemle 1853. IV. köt. 194—200 ll.

járatával felkeltve a szultán haragját, országára idézte a dúló tatár hadak ezreit, a virágzó fejedelmi székváros, Gyulafejérvár, collegiumával, könyvtárával, levéltárával s egyéb kincseivel együtt szintén áldozatul esett a háború pusztító tűzének. Basirius Izsák nehány derék tanítványával egyike volt az utolsóknak, kik a fenyegetett várost elhagyni kényszerültek.

Az 1658-ik évi ősz elején a nagyvezér a padisah kegyét vesztett Rákóczy helyébe Barcsai Ákost ültette Erdély uralkodói székébe; de Basirius Izsák nem hagyta el pártfogó fejedelme ügyét s talán jórészt az ő szigorú de egyszersmind buzdító intéseinek következtetése lett, hogy Rákóczi György erélyesebb föllépésre sarkalva Barcsai ellen, a teljes bukás vagy teljes diadal kockáját elvetette, s miután az 1659-ik évi marosvásárhelyi országgyűlésen fejedelmi székébe visszaültették, a következő év május havában a Gyalu és Fenes közt vívott csatában életét veszté.

Basirius, ki időközben a fejérvári collegiumban ujonnan elfoglalva helyét s ott a lengyel jesuita Krsykowsky ellen még egy tudós vitában emberkedett, ura halála után egy időre ennek fia, az ifjú Rákóczy Ferencz mellé vonúlt, azután pedig nemskára a mindinkább növekedő zavaroktól hajtva, s részint II. Károly angol király hívásának engedve, részint övéi viszontlátásának vágyától ösztönöztetve, végleg elhagyta Magyarországot, s visszatért Angliába, hol a már restaurált királyi trón oltalma alatt régi tekintélyes állását és régi méltóságait is mind visszanyerte.

Talán sietvebb hagyta volna el hazánkat, ha a zavargós időkben szerte züllött könyvei, irományai, s egyéb ingóságai összeszedése nem tartóztatja elutazásában. Sikerült-e féltett kincseiből valamit kezéhez kapnia s magával vinnie? részletesen nem tudjuk; de annyi bizonyos, hogy még sokat itt hagyott, a minek visszaszerzése végett éveken át levelezett erdélyi jó embereivel és barátaival; s midőn Bethlen Miklós a történetíró s későbbi kancellár, Basiriusnak egykor buzgó hallgatója és szeretett tanítványa, külföldi utazásai közben 1664. elején Angliában megfordult, vele is érintkezésbe lépett, s könyvei és iratai visszaszerzését erősen lelkére kötötte.

Erre vonatkoznak az itt következő adalékok: levelek s Basirius elmaradt ingóságainak lajstroma, melyeket a gyulafejér-

vári káptalan levéltárában valamely egykorú gondos kéz által készült, jóllehet ma már meglehetősen rongált állapotban lévő másolat-füzet őrzött meg számunkra.¹⁾

Közlésünk irodalomtörténeti érdekekkel bírhat, de azt hiszszük, így sem lesz e szemle lapjain egészen helyén kívül való, sőt egynémely adatát talán a szűkebb értelemben vett bibliographia is értékesíthetni fogja.

Kiemeljük, hogy a jegyzékben Basirius Izsák könyveinek számáról, tartalmáról és becsértékéről említés nincsen. Csak általánosan említi a jegyzék 3-ik tétele: »Una altera cista lignea plena manuscriptis et aliis instrumentis scholasticis« és a negyedik: »Corbis magnus turcicus coriaceus vulgo sape refertus libris.« S így azt, hogy a ládákban miféle könyvek és kéziratok voltak meg nem határozhatjuk.

Felhívjuk azonban szakférfiaink figyelmét a 14-ik számú tételre, mely iskolai kézi könyveket sorol fel, valószínűleg olyanokat, melyeket Basirius idejében a gyulafejevári collegiumban használtak. E kézikönyvek a hazai XVII. századi iskolázás történetére érdekes világot vetnek. Figyelmet érdemelnek még a »Disputationes albenses impressae« továbbá »schema albense impressum« és »Codex manuscriptus in 8º, continens collectionem variarum synodorum Hungaricarum« című tételek, melyeknek megfejtését bibliographusainkra bizzuk.

Ezek után közöljük azon levelezéseket és okmányokat, a melyek Basirius Izsák könyvtárának viszontagságaira vonatkoznak, a következő sorrendben:

I.

1661. május 28.

Stephanus Csengeri de Várad, illustrissimi ac celsissimi principis Transilvaniae etc. D. D. Johannis Kemény a secretis, viro admodum reverendo clarissimo Isaaco Basirio SS. Th. D. ac professori, compatri suo venerando, salutem, plurimam dicit.

Celsissimus princeps variis gravibus distractus negotiis, vest-

¹⁾ Orsz. Llt. Gyulafejevári kápt. Vegyesek, XXXVIII.

rae claritati per literas respondere ipsemet non potuit. Ego cum suae celsitudini candide et sincere exposuissem vestrae claritatis bonorum cum M. D. Barcsay bonis confusionem Cibinii factam, respondit sua celsitudo, nomine regni propter debitum ipsius bona et Görgényini et Cibinii in aresto esse usque ad certum tempus; quare necessarium esse V. C. indicem suorum bonorum mittere, ut juxta eum, quaecumque a me ac aliis in revisione rerum M. D. Achatii Barcsay ex v. c. bonis dignosci poterunt, eadem vestrae claritati sancte reddantur.

Ego jam ex V. C. bonis sub mea potestate habeo V. C. chlamydem pellibus vulpinis subductam, culcitram, mensale lintheum, strophiola duo, pallium aestivum ex holoserico et aliquot libros, quae in proximis comitiis Mediesiensibus bona fide sana conscientia et charitate integra ad manus domini Szikszai promovere serio contendam cum effectu. Vestra quoque claritas maturet regestum, ne reliquorum quoque restitutio retardetur. Clementia celsissimi principis, deo duce, dabit effectum, ut V. C. voto suo potiatur.

His finio, a vobisque ut christianis, ut ejusdem functionis sacrae consulibus, ut denique amicitia et officio singulari devinctis, reciprocum affectum, uti par est, exspecto. Post omnia etc. Raptim ex Radnót, anno Christi 1661. die 28a Maji. Vester in Christo Jesu frater, benevolus compater et amicus ingenuus.

Stephanus Csengeri.

II.

1661. aug. 21.

Ego infrascriptus obnixè rogo virum clarissimum dominum Jacobum Schizlerum, Cibinio Transsilvanum, liberarum artium magistrum, atque in alma Wittembergensi academia philosophiae adjunctum, uti ne gravetur, oblata occasione, ubi deus acerbissimorum casuum Transsilvaniae misertus, eandem restituere dignabitur, quod faxit! tum inquisitionem adjuvare, tum curam procuratoriam impendere circa bona mea in Transsilvania deposita; quo de christiano officio orando exorare spero virum clarissimum praefatum, jure humanitatis, juxta amicitiae, par pari relaturus pro re nata in genere, cujus speciem avertat deus;

interea ratum habiturus quicquid in hoc negotio justo meo ab eodem viro clarissimo gestum fuerit. In cujus rei testimonium chyrographum sigillo munitum apposui. Wittebergae, 21a Augusti, anno domini 1661. ¹⁾ Isaacus Basirius ss. Th. D.

(l. s.)

III.

1664. febr. 20.

Magnifico juveni viro D. Nicolao de Bethlen, Isaacus Basirius S. S. Th. D. S. D.

Ex tuarum 13a Febr. datarum lectione avida, mixtus animum meum (quia tibi amantissimum) invasit affectum. Hinc enim perfusus gaudio, dum te incolumem utinam literarum atque lingvarum praeclaro augmento, ceu verae nobilitatis ornamento praecipuo inclitum, ad toto divisos orbe britannos appulisse intellexi. (Hoc enim de te protulit elogium R. ac Cl
. ²⁾ amicus communis) Inde vero sum percussus moerore, quod quos conciliavit olim in Dacia vestra interventu disciplinae nostrae communis virtutis cultus, eos, jam divellit intercapedo locorum hic in Britannia. Auget distantia dolorem (nam ut nosti dolor est solutio continui) quod tuum in divisam (eheu!) utinam ne desolatam patria imminentem adeo discessum obnunciare videris. Quoties ego istum Daciae inclytae statum ancipitem (tantum non jam praecipitem) in signis et causis . . .
. ³⁾ fidelis principi tum clero tum etiam populo nimirum securo. Constabiliat deus cum regno ipso religionem praeprimis orthodoxam (regni quippe columnen ad unicum solidum). Videndum, quomodo circa statum vestrum afficior animo, perinde ac si adhuc Albae Juliae versarer in cathedra; vota (deum testor!) pro salute Daciae vestratis quotidie nuncupans animitus evoluta. Ac quicquid immittet tibi reduci supre-

¹⁾ Ezen datum ellenkezik Szilágyi Sándornak Basirius elutazására vonatkozó azon állításával (id. h. 200 l.), hogy 1661. július 10-én már Durchamban papolt, holott e szerint még augustus vége felé is csak Wittebergában időzött volna.

²⁾ A név nem volt kiolvasható.

³⁾ Egy sor kiszakadt.

mus rerum arbiter, tu macte bonae causae et sequax et vindex. Fatum geras fortiter, virtutis pulcherrimae interrest. Ita eminenti quam de te praeconcepimus, praedicavimus etiam, respondebis opinioni. Audi magnanimus, priscum apud stoeae principem Demetrium philosophantem: is, vitam securam et sine ullis fortunae incursionibus »mare mortuum« vocat, a cujus immani gurgite procul o procul abesse velim, probe memor sanctoris oraculi; quod nimorum oportet nos per multas tribulationes ingredi in regnum coelorum.

Universos et singulos omnium ordinum viros illustres, magnificos, generosos, reverendos, clarissimos, mihi vel necessitudini vel beneficio, aut officio, vel christianae charitatis nexu adjunctos verbis meis quo par est salutes obtestor. Et sicubi *τα Αειψαυα* nostra sive scripta, sive ¹⁾ (praecipue orientalia) temporum iniquitate interversa occurrunt adhuc integra, eorundem te vindicem praestes, atque etiam de eorum recuperatione iudicem, jure gentium adjuro; idque insuper praes tibi charum est istud amicitiae sanctum et venerabile numen; metaphisicam meam, praelectiones item theologicas, hebraicas quoque, orationes academicas, disputationem publicam cum jesuita, tractatum singularem de pulchro, quorum omnium auditor fuisti; adhuc dum desidero: itinerarium potissimum meum Hierosolimitanum, corio viridi tectum; prae hisce floccipendo vasa mea argentea et supellectilia sat lauta etc. Si quid tua opera heroica recuperatum restituetur vero domino, istius benefacti habebis me ubivis terrarum praeconem amplum atque constantem.

Vale φίλτατον καρά, et vive amicus nostri memor. D. T. O. M. in via utraque ad patriam utramque se manuducat illibatam, illaesum, sospitator.

Dunelmi, x^{mo} kal. Martii, anno MDCLXIV.

Pro Mercurio esse poterit tessera haec epistolaris: Doctori Basirio. — Tegatur epistola in volucro cum hac epigraphe: To master Daniel Skinner, mercaunt in crocoched, Fryars London.

¹⁾ Itt egy görög szó olvashatatlan.

IV.

1665. sept. 28.

Isten minden jókkal áldja kegyelmedet, édes Taraczközi uram!

Minap Radnóton létemben emlétette kgmed, hogy Basirius uramnak holmi könyvei és manuscriptumi volnának kgmed kezénél. Im azért kgmednek küldöttem ez levelet in specie, melyben azoknak megszerzését rám bízta. Az regestrum páriáját oda küldjem; kérem azért kgmedet, ez levelét látván, tudósítson, mi vagyon ott s mi nincs, és adja kezemhez, melyért mingyárt elküldök, és elhozattván, tudósítom Basirius uramat róla. Az Basirius uram tevelét pedig kgmed ugyanezen szolgálattul küldje vissza. Ajánlom Isten kedvében kgmedet. Keresden, 28^a sept. 1655.

Kgmednek szolgáló
jó akarója

Betlen Miklós m. pr.

Kü l c z i m : Nemes tudós és tiszteletes Taraczközi Ferencz uramnak, fejevári egyik érdemes káptalannak és nekem jóakaró uramnak adassék Szebenben.

V.

Regestum bonorum Isaaci Basirii in
Transsilvania.

Regestum generale bonorum pertinentium ad Isaacum Basirium S. S. Th. D.

1. Una cista picta plena rei vestiariae.
2. Una cistula minor itidem picta continens pocula argentea, partim inaurata quatuor, cum coclearibus argenteis numero sex.
3. Una altera cista lignea plena manuscriptis et aliis instrumentis scholasticis.
4. Corbis magnus turcicus coriaceus vulgo sapet refertus libris.
5. Vas unum continens supellectilem ad lectum pertinentem, a) lectus plumeus amplus; b) cervical plumeum longum; c) siparia circumcirca lectum ex serico viridi; tectum item lecti,

et stragula perinde sericea: 4. Stragula acupicta suffulta gossipio. Lecti valor plus 150 imperialibus constitit. Linteorum lecti aliquot paria.

6. Item, mappae novae, mantilia etc.
7. Item, tapetum turcicum plane novum.
8. Tapetum viride, et alterum variegati coloris.
9. Strophiola acupicta pretiosa sex.
10. Variarum pixides ex orichalco.
11. Tibialia sericea nigra.
12. Capucium nocturnum rubrum.
13. Apotheca lignea parva.
14. Manuscripta praecipua:
 - a) Praelectiones theologicae in Vallebium.
 - b) Praelectiones hebraicae in psalmum 34., et proverbiorum cap. 1.
 - c) Tota metaphysica.
 - d) Tractatus singulares duo de pulchro et ordine.
 - e) Problema, utrum liceat marito verberare uxorem? Negatio.
 - f) Orationes academicae variae.
 - g) Orationes funebres in parentatione Kereszturii et Bisterfeldii.
 - h) Disputationes Albenses impressae.
 - i) Schema Albense impressum.
 - k) Itineraria manuscripta varia, in primis unum orientale variis linguis, codice viridi.

Manuscriptus codex arabicus in 4°. NB. Particularia, quae memoriae praesentanae non observantur, ex tempore facile dignosci possunt, vel ex forma vestitus, vel ex inscriptione, vel ex aliis signis.

Cautio: Libri alieni meis conjuncti ex inscriptionibus comperti, ut reddantur suis possessoribus, religio mihi est. In primis clarissimo domino Joanni Molnaro codex unus in folio, continens

varias epistolas propria manu Calvinii et aliorum proto-reformatorum exaratas.

Vestis nova pastoralis, et doctoralis more anglicano pretiose ornata holoserico, quae vestis sive toga cum tunica et femoralibus constitit mihi censum et viginti imperialibus; et multa alia quae jam in rutuba mihi non succurrunt, veluti Codex manuscriptus in 8°, continens collectionem variarum synodorum Hungaricarum.

Disputatio manuscripta inter Isaacum Basirium D. et N. Krsykowski Polonum D. jesuitam Albae Juliae.

ADALÉK KÖNYVKERESKEDÉSÜNK XVIII. SZÁZADBELI TÖRTÉNETÉHEZ.

Közlő: Békesi Emil.

A m. k. helytartótanács útján 1772. évi augusztus havában egy »Ordo pro bibliopolis in Hungaria stabiliter manentibus« tétetett közzé, mint a mely az örökös tartományokban már életbe volt léptetve, s mely míg egyrészt most már nem igen kerül kézbe, — bár nyomtatva küldetett szét — másrészt a magyarországi könyvkereskedés történetéhez fontos és nem érdektelen adat. Latinul és németül adatott ugyan ki, de mi lehetőleg szóhű magyar fordításban közöljük.

1-ször. Mindenki, a ki magát a könyvkereskedésre szánja, azt előbb kellőképen tanulja meg; azért köteleztetik valamely szabadalmazott könyvkereskedőnél hat évet mint tanuló tölteni.

Azon esetben pedig, ha a tanuló a járandó szabad koszt és szálláson kívül felső- és fehér ruhát is kapna, a tanuló-idő hét évre terjesztetik ki.

2-szor. A tanuló idő alatt avattassék be a tanuló a könyvkereskedés szükséges ismeretébe és a német és a latin nyelven kívül még egy idegen nyelvet tanuljon meg.

3-szor. Ha valamely tanuló főnökétől megszökik, azt felfogadni és kitanítani az örökös tartományok egy másik könyvkereskedőjének nem szabad, hanem a tanuló első főnökéhez vi-

tessék vissza; ha pedig rossz bánás következtében szöknék el a tanuló főnökétől, vagy ez őt rossz viselete miatt távolítaná el: az ügy a helyi könyvkereskedői hatóság által vizsgáltassék meg és intéztessék el; de a tanulót előbb más főnök fel ne fogadja.

4-szer. A könyvkereskedő-segédék üzletbe lépésükkor rendes szerződést kössenek, melynek lejártá előtt sem a segéd főnökét el nem hagyhatja, sem a főnök segédjét el nem küldheti.

De ha akár az egyik, akár a másik résznek elegendő oka volna a szerződést megmászítani, vagy a kikötött határidőt meg rövidíteni, a felmondás egy fél évvel előbb történjék. A segédek pedig főnökeiktől elcsalni szigorúan és az esethez képest kiszabandó büntetés alatt tilos.

5-ször. Senki sem nyerhet könyvkereskedésre jogot, a ki azt előbb annak rendje szerint kellőleg meg nem tanulta s legalább négy évet ily kereskedésben nem szolgált, s egyszersmind a különböző tudományszakokban a szerzők és iratok körül elegendő ismerettel nem bír. Azért a ki ilyen kereskedést akar nyitni, valamely cs. kir. egyetemen megvizsgálandó és képességéről bizonyítványt kell felmutatnia. Azonkívül ki könyvkereskedést akar kezdeni, elegendő pénzalapot mutasson ki, és pedig: Pozsony szab. kir. városában legalább 500 forintot, míg más helyeken, a hol valamely könyvkereskedő megtelepedni és kereskedni akar, a legfelsőbb cs. kir. határozat kinyerése után, e helytartótanács szabja meg az alap összegét, melynek felét maga a tulajdonos, másik felét pedig elegendő jótállás kell, hogy biztosítsa.

6-szor. A könyvkereskedés sehol se szoríttassék a könyvkereskedők bizonyos számára, de szükség nélkül ne is sokasíttassék, ha azonban valaki újat akar kezdeni, arra a helytartó tanács engedélye lesz kikérendő. Valamint a jogosított könyvkereskedőknek és özvegyeiknek is szabadságukban áll a már megkezdett üzletet akár személyesen folytatni, akár fiukra, — ha ez a felsorolt kellékekkel bír — vagy, a felsőbbség engedélyével, segédjükre átruházni, kivéve azon esetet, ha a kereskedés különös szabadalom gyanánt csak egy személy részére engedélyezett volt.

7-szer. A könyvkereskedőknek szabadságában áll bárminő könyvekkel (kivéve a tiltottakat) kereskedni: következőleg akár kötött, akár kötetlen, új vagy régi könyvekkel, ércbe metszett

képekkel, földabroszokkal, nemkülönben nyomathatnak és vehetnek könyveket másoktól. A közönség nagyobb kényelme végett azonban nemcsak a könyvkereskedőknek, hanem másoknak is megengedtetik némi kereskedés régi, bekötött könyvekkel, miért is ilyenek elárúsítására a nyilvános kereskedéseknek bizonyos száma határoztatik meg, nemcsak Pozsony sz. kir. városában, hanem más városokban is, azonkívül az ilyen kereskedőknek új könyveket árulni, vagy ilyeneket kiadni, elkobzás terhe alatt tiltatik.

8-szor. Hasonlóképen tiltatik az erre nem jogosítottaknak a városokban, mezővárosokban és falukon könyvkereskedést üzni, a nyomdászok és könyvkötők is tartózkodjanak minden ilyenmű kereskedéstől, kivéve a mire eddig is jogosítottak voltak, úgy mások is, és pedig annyiival is inkább, miután ellenkező esetben az illetéktelen eladásra szánt készlet, ha megtaláltatik, el fog koboztatni, a jogosított könyvkereskedőknek, kérésükre, karhatalom adatni, a feladónak egy harmad kiszolgáltatni fog, az ismételten rajtakapott törvényszegők pedig ezenfelül még érzékenyen meg is fognak büntettetni.

9-szer. Az idegen könyvkereskedők, miután az örökös tartományok évenként előforduló vásárait meglátogatták, annak elmúltával, az elkobzás büntetése alatt többé ne áruljanak, hanem a megmaradt könyveket vagy más városokba, vagy a kültartományokba szállítsák, vagy a nyilvános vásári raktárakba, akár pedig egyes boltokba is, a helybeli könyvkereskedők által lezáratva, tegyék le a legközelebbi vásárig.

Joguk van a könyvárusoknak a kereskedésükbe veendő könyvek részére nyomtatási engedélyt kérni, s ha az engedély megadatott, az örökös tartományok egy könyvkereskedőjének sem engedtetik meg a szabadság tartama alatt az ilyen könyvet, akár toldásokkal, akár a nélkül, kinyomatni, vagy annak itthon vagy kint nyomtatott példányait árulni, és pedig elkobzás vagy más a szabadságban megjelölt büntetés alatt.

11-szer. A könyvárusok személyes és vagyoni ügyei szokott bíróságuknak, — könyvkereskedési ügyei pedig a helytartó tanácsnak rendelkezése alá tartoznak.

12-szer. Az árveréseknél jogában áll az illetékes joghatóságnak esküdt becselőket választani a könyvárusok közül s ezek

által hajtatni végre a becslést és nyilvános elárusítást, úgy azonban, hogy hivataluk elvesztése mellett tilalmas az általuk végrehajtott elárusításnál maguk vagy mások számára vásárolni.

13-szor. Szabadságában áll tehát a könyvkereskedőknek saját könyveikre árverést tartani, de ugyanazok az ily elárusításnál semmi elsőbbségi joggal sem birnak, még akkor sem, ha az özvegy, vagy a ki a kereskedést átveszi, a készletnek csak egy részét akarná ily módon eladni.

14-szer. A nagyobb helyeken, hol több könyvtár van, ezek közül két, évenként változó, előljáró rendeltessék ki, a kisebb helyeken pedig, a hol háromnál többen nem volnának, közülük az egyik tétessék ugyanolyan időtartamra, felváltva, előljáróvá. S ez nemcsak a kisebb bajokat és hiányokat intézze el, de ezen rendelet megtartására is ügyeljen, s bármely felmerülő áthágást azonnal jelentsen fel a felsőbbségnek.

Pozsonyban, augusztus 13-án 1772. évben.

Ezen rendelet azután megküldetett a megyékneknek, városoknak és kerületeknek, nemkülönben az egyházi hatóságoknak is. ¹⁾

¹⁾ Tisztelt czikkiró ur közlésének kiegészítésére érdekesnek tartjuk Kovachich Márton: Repertorium Manuscriptorum in expeditione historico-literaria annorum 1810—12 confectum (a M. Nemz. Muzeum könyvtárában. fol. lat. 139.) czimű kéziratából (152 l.) itt azon kormányrendeletek czimeit felsorolni, melyek a XVIII. századbeli hazai könyvkereskedés történetére vonatkoznak: 1. A. 1730°. Librorum revisionis et censurae intuitu emanatum normale Intimatum. 2. 1770°. Librorum Christianorum Quaestus Iudaeis interdictus. 3. 1771°. Ad typographiam assumendis pro tyronibus hisque successive elibertandis ac sodalibus deserviens ordo pro observatione communicatur. 4. 1771. Iudaei ab omni questu librorum christianorum tam novorum atritorum eorumdemq. ex alienis provinciis inventione sub poena confiscationis inhibiti. 5. Biblio polis et typographis gremialibus ad qualia nam et sub quibus titulis imprimi solita Calendaria privilegia regia concessa sint, informatio praestanda. 6. Calendaria extera quae utiles et memoria dignas materias in se continent, per censuram praeve approbata, non aliter quam ex missis mensibus et diebus venui exponenda. 7. 1776. Calendariorum impressionis et venditionis in merito emanata b. resolutio. 8. 1777 Calendariorum in Regno hoc imprimendorum intuitu norma per suam Majestatem statuta. Mindezen rendeletek a hazai hatóságok levéltáraiban s az országos levéltárban is őriztetnek s bizonytságot tesznek arról, hogy a hazai könyvkereskedés és könyvnyomdászat történetének alapos megírásához a levéltári anyag felhasználása mulhatlanul szükséges.

ADALÉKOK

SZABÓ KÁROLY „RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁHOZ.”

Közli: Ráth György.

(269 sz.) Kolozsvár 1561. Heltai Gáspár. Soltar
8-r. 300 számozott levél. Elöl cím, az egész soltar sommaja, s
a psalmusok titulusai 7. sztlan levél (ha teljes).

A R. M. Kvtár 41. száma alatt leírt munkának ismeretlen valószínűleg első kiadása, melynek elől csonka példánya közelebb birtokomba került. Példányom első levele »Az egész soltar-nak sommaja« című bevezetés 3 pontjának végével kezdődik, s X_3 signatúrával van ellátva; abból tehát a czimen felül nyilván csak egy levél hiányzik. A meglevő előzmények itt eltérőleg a R. M. Kvtárban ismertetett kiadástól a főmunka szövegében használt typosokkal, s más beosztás mellett vannak nyomtatva. Ennélfogva valószínű, hogy Heltai Soltárkönyvét előbb a II. János királyhoz szóló ajánlólevél nélkül, s csak azután ezen ajánlással pótolva, az előzmények ujranyomtatása, de a munka szövegének egyébként érintetlen hagyása mellett tette újból közzé.

Példányomon különböző, de egyaránt a XVI. századból eredő érdekes feljegyzések olvashatók.

(270 sz.) Debreczen 1593. körül. Judicium magy. nyelven.

Ezen ismeretlen naptárnak birtokomban levő egyetlen csonka példánya csak a 8 levélből álló második ívet tartalmazza, s július 17-én kezdődve, a Prognosticon második levelével ér véget. A Prognosticonnak czimlapja is csupán töredékben van meg, annyi azonban kivehető, hogy Tenacius Jánosnak, a krakkói főiskola astrologusának munkája után készült. E naptár tehát hasonló azon debreczeni 1593-iki ó és új kalendáriumhoz, mely a R. M. Kvtár 268. száma alatt Wespriemi után van leírva, s melynek egy példánya sem maradt fenn.

(271 sz.) Nagyszombat 1596. *Agendarium*. Liber continens ritus et caeremonias, quibus in administrandis Sacramentis, benedictionibus et aliis quibusdam Ecclesiasticis functionibus, parochi, et alii curati, in Dioecesi et provincia Strigoniensi utuntur, a novo impressus. Quibus additae sunt, lingua vernacula, piae et catholicae aliquot exhortationes, ad eos, qui utuntur Sacramentis, et qui eorum administrationi intersunt. Quorum omnium Cathalogum versa pagella invenies. Tirnaviae Anno Domini MDXCVI. 4-rét. 227. lap. Elül: czímlap, lajstrom és előszó latinúl 4. szltan levél.

Jelen kiadás a R. M. Kvtár 284. száma alatt ismertetett, s különben szedés tekintetében is ugyanazonos második kiadástól csak czímlapjára nézve tér el. Ez utóbbi czímlapján a fennebb kiemelt sorok hiányoznak, ellenben hivatkozás történik arra, hogy a munka Kutassi János győri püspök jóváhagyásával és költségén az esztergomi egyházmegye ügyvéde Pechi Lukács által megvizsgálva jelent meg másodszer.

Ily czímkiadások a »Magyar Könyvszemle« eddigi gyakorlata szerint ezen adalékok közlésénél külön kiadásoknak vétettek; a mely eljárásnak, az elvi szemponttól el is nézve, azon gyakorlati haszna van, hogy a R. M. Kvtár kiegészítésére szolgáló, s esetleges második kiadásánál felhasználandó összes anyag itt fel lesz található.

Az általam most ismertetett czímkiadásnak tudtommal egyetlen példánya birtokomban van.

(272 sz.) Basel 1616. *Calepinus* (*Ambrosius*) *Dictionarium Vndecim Lingvarum*, jam postremo accurata emendatione, atque infinitorum locorum augmentatione exornatum Respondent autem Latinis vocabulis, Hebraica, Graeca, Gallica. Italica, Germanica, Belgica, Hispanica, Polonica, Vngarica, Anglica. Onomasticon vero seorsim adjunximus. Cum gratia et privilegio Imperatoris. Basileae 2-r. 1582. lap. — Onomasticon 302. lap. Elül: czímlap, typogr. lectori, *Calepinus* Senatui populoque Bergomensis, *Vita Calepini* 5 szltan levél; végül *Colophon* 1 levél.

Colophona: »Basiliae per Sebastianum Henricpetri: Anno Salutis nostrae recuperatae MDXVI.

Ismeretlen kiadás s azon kiadások ötödike, melyek a magyar nyelvre is kiterjeszkednek.

I. Basel 1590. II. H. n. 1594. III. Basel 1598. IV. Basel 1604. VI. Basel 1627. — Az utóbbi kiadást ismertettem a M. K. Szemle 1880. évi folyamában.

Jelen kiadás teljes példánya birtokomban van.

(273 sz.) Bécs 1626. Káldi György Szent Biblia...

Az 1882-iki bécsi nyomdászati kiállítás catalogusa szerint ezen közkézen forgó biblia-fordításból kétféle kiadás létezik; szerdésük ugyanaz, s csak a II. kiadás címlapján hiányzik a Szt. Ignácot sat. ábrázoló vignetta. E címkiadás példányait nem láttam.

..... Bécs 1687. A Szentséges JESUS Neve Társaságáru való ujonnan kiadatott indulgentiák. 12-r. 10 számozott lap.

Külön címlap nélkül, az első lapon foglalt ezen felirással, önállóan számozva, mint a R. M. Kvtár 1360. száma alatt leírt Rosarium függeléke jelent meg, melylyel egy nyomdászati testet képez. Egyetlen példánya birtokomban.

(274 sz.) (Kolozsvár?) XVII. századból. Szathmár-Némethi Mihály. Mennyei tárház kulcsa. 12-rét.

Ismeretlen kiadás, melynek birtokomban levő egyetlen csonka példánya a 35. lapon kezdődik s a munka befejezését tartalmazó 334. lapon végződik.

H. n. (XVII. század) Rövid tudósítás. A consequentiakról. A' Pataki Jesuita Paterek Rövid Manifestumára való felelettel edgyűtt. 8-r., A—B₆. = 14 sztan levél, az utolsó lap üres.

Szabó Károly a R. M. Ktár. 1616. sz. a. ezen előtte ismeretlen nyomtatványnak czímmását a Walther László könyvtárának List és Francke által 1868-ban kiadott antiquariusi catalogusa után nem egészen pontosan közli. Miután Walther egyetlen példánya időközben birtokomba került, az ismertetés hiányait ezuttal pótoltam.

Lőcse 1701. Arithmetica Practica..... 16-r. A—K₆. = 9½ iv = 114 sztan levél.

A munkának, melynek czímmása a R. M. Ktár 1632. sz. a. Gyarmathi Sámuel jegyzetei után hiven van közölve, teljes példánya időközben az egri főegyházmegyei könyvtárban feltaláltatott.

(275 sz.) Kolozsvár. 1702. **Szathmár-Némethi Mihály.** Menyei Tárház Kultsa, Avagy Olly idvesség, együgyü elmékhez alkalmaztatott Imádságok. Mellyekkel Minden szükségben lévő együgyü emberek, az Isten kegyelmes Tárházába bémehetnek. Mellyet szedett a' szent Irás szavaiból, azután maga meg-bővített Imádságokkal, Énekekkel, és Elmélkedésekkel, a néhai b. e. Némethi Mihály, a' Kolosvári Réf. Ekl. Tanítója. Mostan pedig másunnan válogatott és szedett áhitatos Lelki Elmélkedésekkel 's Imádságokkal ismét meg-bővítvén, mint nagy kintset, a' Keresztyénséggel közlött M. Tótfalusi Kis Miklós Kolosvaratt, 1702. Eszt. 12-rét, 303 lap. — Elöl: cziml., rövid oktatás, a kegyes sz. léleknek elmélkedései 8 sztlan levél; végül 5 sztlan lap.

Ismeretlen kiadás, melynek egyetlen teljes példányát birom. E szerint jelen munka 1710-ig tizszer jelent meg.

Kiadásai: 1. Kolozsvár. 1673. — 2. Kolozsvár. 1676. — 3. Lőcse. 1679. — 4. Kolozsvár. 1681. — 5. Debreczen. 1685. — 6. Az itt 274 szám alatt leirt. — 7. Kolozsvár. 1702 (a most leirt) — 8. Debreczen. 1703. — 9. Lőcse. 1706. — 10. Bártfa. 1708.

Nagy-Szombat. XVIII. század. **Szentiványi Márton.** Négy rövid első könyvetskek, Mellyeket A' Hitben támadott versengésekről irt, és külön kibocsátott Jéhus Társaságában levő 13-r. 557 lap, — Elül: czimlap, latin ajánlása a nagyszombati Jéhus-társaságbeli akadémiai nyomdának. 4 sztlan levél, végül: errata 4 sztlan lap.

Egyike azon könyveknek, melyek szembeszökően tanusítják, hogy mely mérvben divott az időben a kiadási költséget fedező pártfogóknak, a könyvek csekély kelete által igazolható, hajhászata. Első kiadása ugyanis 1702-ben jelent meg Dobay István csanádi püspöknek ajánlva, s még ugyanazon évben a 4. rész külön lenyomatban is közzé tétetett Benkovics Ágoston váradí püspökhöz szóló ajánlattal. A következő évben az ajánló levelet ismét változás érte s az Barkóczy Krisztina, Károlyi Sándornéhoz szólóval cseréltetett fel, míg az általam most először. felemlített kiadásban a fenmaradt példányok elé ismét uj, a nagyszombati akadémiai nyomda által egy főpaphoz intézett előszó nyomtatott, ki az abban foglalt életírás szerint nagyváradi

kanonok, kisprépost s püspöki vicarius volt, nemkülönben ő Felsége által Bihar- és Szt-Tóti apáttá s' utóbb »Temnensis« (?) püspökké kineveztetett. Ezen utóbbi, eddig ismeretlen kiadásnak, birtokomban levő egyetlen példányából a czimlap hiányozván, azt nem közölhetem.

Ez alkalomból kiegészítendőnek véltem a R. M. Kvtár tárnak a következő munkákra vonatkozó adatait:

Lőcse. 1647. *Arithmetica (Practica)*.

E munka a R. M. Kvtár 793. sz. a. Gyarmati Sámuel feljegyzése alapján pontosan van leírva. A mennyiben azonban Szabó Károly egy példányát sem látta, megemlítem, hogy ezen munka teljes példányai a pesti egyetem s a nyitrai kegyes tanítók könyvtáraiban találhatók.

Csik. 1676. Kájoni János. *Cantionale Catholicum* ... 785 lap. Elül: czimlap, ajánló levél stb. 5., végül index alphabeticus 12 sztan levél.

A czime a R. M. Kvtár 1188. sz. a. gr. Kemény József jegyzetei után híven lévén közölve, csak a munka terjedelmére vonatkozó hiányos adat kiegészítésére azon megjegyzéssel szorítkozom, hogy teljes példányai az esztergomi székesegyház s a csik-somlyói ferenczrendiek könyvtárában találhatók.

Nagy-Szombat. XVII. század. Szent Ignác a Jézus kisdied Társasága fondalóinak élete. 4-r. 79 levél. Elül: czimlap, ajánlás, a római 1609-iki deák kiadás czimlapja s Loyola Ignác arczképe 5 sztalan levél.

Alkalmam lévén e munkát az eredeti római kiadással összehasonlíthatni, meggyőződtem arról, hogy ez nem, mint a R. M. Kvtár 1604. sz. a. tévesen jelentetik, 80, hanem 79 ábrából áll. Ezenfelül hibásan lett a deák czim, mint a főczimlapon levő feltüntetve, s az előzmények is nem 4, hanem 5 levelet tesznek ki. Ekként a pesti egyetemi könyvtár példánya, melynek magyar czimlapja utóbb feltaláltatott, teljes, Reiszner Ferenczéből pedig csak az előszó hiányzik. Ezekhez, mint harmadikat, saját teljes példányomat sorozhatom.

A KALOCSAI FŐEGYHÁZI KÖNYVTÁR KÉZIRATAI.

Közli: Csontos János.

A kalocsai főegyházi könyvtár kéziratait Kovachich Márton György 1811-ben azon tudományos körutjában lajstromozta, melyet a hazai történeti emlékek felkutatására az ország különböző könyv- és levéltáraiban 1810—1812-ig tett.

Kutatásainak eredményét: »Repertorium manuscriptorum et monumentorum diplomaticorum, in expeditione diplomatico-literaria conscriptum anno 1810. 1811. 1812.« című munkájában foglalta össze, mely kiadatlan maradt s a szerző egyéb kézírataival együtt a Nemzeti Múzeum könyvtárában őrzetik.¹⁾

E munkából közöltük eddig a bars-szent-kereszti, sárospataki és esztergomi könyvtárak kézíratainak jegyzékét, abból ismertetjük ez alkalommal a kalocsai főegyházi könyvtár kézíratait.

Ezeknek száma 280-ra rúg, melyekből a zöm latin, a kisebb rész pedig magyar, német, horvát, olasz és francia nyelvű.

Tartalmukra nézve nagyrészből hungaricák, részben pedig egyháztörténeti, jogtudományi, theologiai, canonjogi és természettudományi munkák.

A hazai történeti kutatókból kiemeljük: Bethlen Farkas és Cserey Mihály históriáját, Szamosközy töredékeit, Forgách Ferencz: »De rebus suo tempore gestis« és Rosnyay Dávid: »Collectio documentorum in Hungaria versorum anno 1697 scriptum« című munkáit, továbbá: »Collectio 60 documentorum ad motus Bochkayanos« című okmánygyűjteményt és Katona István Analektáit, melyek bár történészeink előtt nagyobbára ismeretesek, de bibliographiai szempontból itt külön említést érdemelnek.

Igen gazdag a gyűjtemény középkori kéziratokban, melyekből a jegyzék mintegy 45-öt sorol fel.

¹⁾ Fol. lat. 139.

Ezek leginkább theologiai munkák, vannak azonban köztük természet- s orvostudományi, bölcséleti és classikai munkák is. Feltűnő a jegyzékben a középkori német kéziratok nagy száma, melyekből összesen nyolczat, köztük kiváló irodalomtörténeti ritkaságokat találunk.

Hogy a gyűjteményben melyik a legrégebb kézirat, ezt Kovachich jegyzékéből meg nem határozhatjuk; a XIII. századból azonban már találunk egy keltezett latin kéziratot: Aristoteles: *Libri metaphysicorum*, mely 1290-ben másoltatott, s a gyűjteményben a legrégebb keltezett kézirat.

A középkori latin kéziratokból kiemeljük még: »*Petrus de Crescentia Liber Ruralium commodorum*« című munkát, mely mint gazdasági munka a XIV—XV. századbeli európai mezőgazdasági viszonyok fejlődésére nagy hatással volt s a kalocsai főegyházi könyvtárban egy 1431-ik évi másolatban maradt fenn.

A régi német kéziratokból a következőkre hívjuk fel germanistáink figyelmét: 1. *Das Buch heisset Gesamthabentever*. Kovachich szerint XIII. századbeli hártyakézirat, 334 levél. Tartalmaz verses regényt. Szerzője ismeretlen. Kovachich máshelyen e munkát Würzburgi Konrádnak, a XIII. század hírneves német dalnokának tulajdonítja s a kéziratot *preciosa raritas*-nak nevezi. Felhossa, hogy bár csonka mégis 54,440 versből áll. Valószínű tehát, hogy Konrádnak »*Der Trojanische Krieg*« című munkája lappang alatta. — 2. Fr. Felix Fabri: *Walfartbuch von der Pilgerschaft des heilen Landes und der heiligen Stadt Jerusalem*. 1483-ból. 3. Conradi Beck *Reise nach Jerusalem*. 1483-ból. E három kéziratból az első mint középkori német verses regény elsőrendű irodalomtörténeti ritkaság, a másik kettő pedig a középkori szentföldi utazások német irodalmához nyújt becses adalékot.

A kéziratgyűjtemény provenienciájáról nincsenek adataink s így azt, hogy a kéziratokból melyik származik a kalocsai főegyházi könyvtár középkori állományából s melyik újabb szerzemény, meg nem határozhatjuk.

Azon kiváló szerepből, melyet a kalocsai érsekek hazánk

történetében az érsekség alapításától fogva napjainkig játszottak, s a hatásból, melyet az érsekség két káptalanával együtt a hazai művelődési viszonyokra gyakorolt, következtethetjük, hogy a kalocsai főegyház már az Árpádkorban birt jelentékeny könyvtárral, s nagyon valószínű, hogy az a vegyes korszakban még inkább gyarapodott, de bizonyos az is, hogy ezen könyvekből alig maradt reánk valami. Mindössze két kéziratról van tudomásunk, melyek a kalocsai érsekség középkori könyvtárából a bécsi udvari könyvtárba kerültek. A többi elpusztult vagy még valahol ismeretlenül lappang. A pusztulást az érsekség viszontagságos multja indokolja.

A XV. században találunk ugyan három nagy bibliophilt az érseki széken, u. m. Györgyöt, kinek életrajzát Vespasiano Bisticci írta meg, Várady Pétert, kinek könyvtárában meg volt Janus Pannonius költeményeinek egy teljes példánya és Geréb Lászlót, ki Mátyás király megbízásából Hess András nyomdászt Budára hívta s műhelyében 1473-ban a Chronicon Budense-t nyomatta; de hogy ezeknek könyvtárából fennmaradt-e valami emlék, erről nincsenek adataink.

Lehet, hogy a közleményünkben felsorolt kéziratok valamelyike ősrégi kalocsai eredetű, mivel azonban azokat személyesen nem láttuk provientiájokról e helyütt véleményt nem mondhatunk.

Azt se tudjuk, hogy az 1811-ben lajstromozott s közleményünkben felsorolt kéziratok megvannak-e a kalocsai könyvtárban csonkítatlanul most is. Minden, bármely oldalról jövő, ez irányú felvilágosításnak, vagy az esetleges gyarapodásról szóló értesítésnek szívesen nyitunk tért lapunkban. De ezúttal csak a könyvtár kéziratgyűjteménynek 1811-ik évi állományát óhajtottuk bemutatni, úgy amint annak jegyzékét Kovachich elkészítette.

De álljon itt maga a jegyzék:

»MANUSCRIPTA IN BIBLIOTHECA METR. ECCL. COLO-CENSIS.«

1. Joannis Bethlen Rerum Transylv. Libri IV. MS. fol.jam typis editum.

2. Syllogimaea Transylvanae Ecclesiae per Historiophilum anagnosten R. P. Rudolphum Bzenszky in Castrensibus Stativis collecta, et pro Strena novi anni Sacris Comilitonibus

in Transylvaniam advenis praesentata. Libri VII. Dividuntur in Capita. Praemittitur omnium Conspectus in Summariis. Fol. Volumen unum M.S. tersum.

3. 1526—1741. Erdélynek és Magyar Ország némely Részeinek második Layos király körülöttélévők vakmerő egyenetlenségek miatt esett Mohach mezei siralmas veszedelmétől az MDXXXVI Esztendőől fogva az Erdélyi Felséges Fejedelmeknek igazgatások alattlévő boldog és boldogtalanul, virágzó és siralmas állapottjának rövid de világos és valóságos Históriája, melyet ama nagy emlékezetű néhai Gróf Bethlen Farkas ur (Felséges Apafi Mihály Erdélyi Fejedelem bölds Tanátsossa, Fejérvármege nagy érdemű Fő-Ispánnya és Ország Cancellarius) igen ritka és mindenek előtt betses kedvességben levő Deák nyelven írott nagy Historiajából magyar nyelven kiszedegette és rövid summába szoritott és az mostan is ditsőségessen uralkodó Felséges királly és Erdélyi Felséges örökös nagy Fejedelemig Maria Theresiáig igen rövideden lehozta Barabás Sámuel a N. Enyedi Rfr. Nemes Bethleni Collegiumnak egygyik Adsessora az MDCCLXX. Esztendőben, ez új formában pedig ujjabban a maga számára megírt Nagy József Nagy Enyeden MDCCLXXII. Esztend. MS. in fol. pagg. 4687 Sequitur Index Alphabeticus. In A. 1526—1741.

4. 1606. Kemény János Élete és Életének idő Historiaja Praemittitur Testamentum Stephani Bethlen de A. 1606. MS. in fol. pagg. 480

5. Cruces et Sudores C. Nic. de Bethlen. MS. in fol. pagg. 406.

6. Historia G. Bojthini de Rebus gestis Magni Gabr. Bethlen. Libri III. MS. fol. pagg. 179.

7. 1594—1613. Nemes Erdély Országi Fejedelem Báthori Sigmond idejétől fogva Báthori Gábor haláláig történt dolgok Históriája, melyet irt Tekéntetes Hidvégi Mikó Ferencz Csik Gyergő Kászon Székek Fő Kapitánnya 1594—1613. MS. fol. pagg. 110.

8. 1526—1501 Bethlen Farkas Historiának rendgye szerint történt dolgokrul le Irása Gróff Székely Ádám és Domokos Ferencz által. MS. in fol. pagg. 308 et Index. NB. distinctum a superiori sub N. 3.

9. 1629—1663. *Rerum Transylvanicarum Libri IV. Continentes Res gestas Principum ejusdem ab A. 1629—1663. Autore Joanne Bethlenio Comite Comitatus Albensis Regni Transylvaniae Consiliario Cancellario ac Sedis Siculicalis Udvarhelyi Capitaneo Supremo.* MS. fol. pagg. 303. Jam typis edit. Vide N. 1.

10. *Prooemium vitae ac temporis sui historia Nic. Bethlen. Grof Bethlen Miklós Élete le Irása magától. Gr. Bethlen Életének és az alatt történt dolgoknak leírása önnön magától.* MS. fol. pagg. 137. cum brevi indice.

11, 1668—1711. *Michaelis Cserey vitae ac temporis sui Diarium. Hungarice.* MS. in fol. pagg. 519. ab A. 1668—1711.

12. 1649—1710. *Bethlen Miklós Élete magától igazán iratott, kit az Isten tud.* Ab A. 1642—1710. MS. in fol. pagg. 543.

13. 1601—1607. *Continuatio Historiae Bethlenianae.* Ab A. 1601—1607. MS. in fol. Incipit a verbis: »imo et gelimas in agris omnia deripiebant, multos incolas ad Sylvas et alpes se subducentes investigabant« etc. quae per 56 folia in Libro XI. continuantur et in Libro XIV. desinit MS. in vocibus: »certis rumoribus accepisset Sigismundum Bathoreum Principem movisse Praga et Transylvani.

14. 1721. *Diarium Actorum sub Excelsa Commissione de negotio Religionis in Liberam et Regiam Civitatem Pestensem pro 3. Mensis Martii A. 1721. per SS. Caes. ac R. Maj. ad normam Art. 30. A. 1715. clementissime indicta et celebrata.* MS. vastum in fol. a d. 24. Mart.

15. *Compendium Medicinae in VII. Libris. Codex MS. membranaceus grandis in folio. Seculi XV.*

16. *Commentarii ad Jus Canonicum a L. I. §. 24. Cap. I. Tomus I. deest. Tomi II—VI. adsunt. MSS. volumina 5. in folio vasta. Videtur esse ex Praelectionibus Scholasticis recentioribus cum multa Germanice sint. Scriptum est Opus in columna fracta manu germanica. Totum Opus desinit in Lib. III. Tit. 28. et 29. De sepulturis et Parochiis Tomi VI. medium posterius album et vacuum est.*

17. 1766. *Franc. Galgóczy Canonici Sermo funebris in exequiis Lud. Batthyanyi Palatini ex Hung. in Germanicum versus per Ioan. Gottl. Maisinger.* MS. fol.

18. 1775. *Catalogus Librorum, qui in Arce Cseklész in Bib-*

liotheca Exc. D. Franc. Comitis Eszterházy Cancellarii Regni Hung. asservantur, descriptus manu Serenissimi Ducis Saxoniae Alberti A. 1775. MS. in fol.

19. 1751. Commentarius seu Annotationes ad Jac. Car. Speneri Historiam Germaniae Universalem Vol. I. Lib. I. MS. in fol. pagg. 408. Vol. II. Lib. II. pagg. 411—948. Vol. III. Lib. III—IV. pagg. 949—1440. Vol. IV. L. V. pagg. 1441—1784. Vol. V. Lib. VI. pagg. 1791—2247. MS. Vindobonae MDCCLI.

20. 1360. Hippocratis Aphorismi cum Praefatione et commento Constantini Africani Montis Cassinensis Monachi. — Galeni Libri Tegni cum Commento Hali. — Libri Prognosticorum Hippocratis cum Commento, et alia. — Galeni Liber qui nominatur Ars prima, et continet Regulas Artis Medicinae omnes. In fine Ms. hujus leguntur verba: Explicit Commentum Hali super tegni Galeni. MCCCLX. MS. membr. in folio.

21. 1594—1613. 1748. Nemes Erdély Országi Fejedelem Báthori Zsigmond idejétől fogva Báthori Gábor halálaig történt dolgok Historiája, mellyet irt Tekéntetes Hidvégi Mikó Ferencz Csik Gyergyó Kászon Székek Főkapitánya. MS. in fol. ab A. 1594—1613. In fine subicitur descriptio fatorum Jacobi seu Petri Gondkonski de A. 1748.

22. De Imitatione Christi Libri IV. MS. in folio maj. typo elegantius exaratum et Josepho de Batthyan Archiepiscopo Colocensi dicatum a Stephano Mack Aulae Caes. Reg. Medico. Cum elegantibus picturis pagg. 517.

23. Szamosközy Manuscriptum. Historiae Szamosközii fragmentum Pemptadis V. Libri IV. Fragmentum a vocibus: »quo progrediretur, serio secum expenderet; ad haec Sigismundus nihil ab ingenio discedens, responsum a consveta dissimulatione mutatus, Legatis rescribit: se pridem Cardinalem fratrem patrualem etc.« usque: »Stephanus Michaelis Valachi bellum perfidiosum intercessit. quo pendentem concordiae jucundae spem magna cum Transylvaniae atque ipsius Principis Cardinalis ruina postmodum evertit«. Pentadis V. Liber V. Finis Pentadis Quintae. Rerum Ungaricarum Pentadis VI. Liber I. Continuatur fere per 100 Phyleras, occurrentibus hinc inde hiatibus, quominus videri possit, an unicum iste Liber I. vel alii quoque Pentadis Sextae, vel potius eorum fragmenta adsint. MS. desinit in vocibus: Eo

temperamento actiones omnes moderatus est, ut quantum in se fuit, turbulentissimaque patriae tempestas patiebatur, neutri Partium odiosus esset, consilia sua ad incolumitatem publicam dirigeret.

24. 1764. Acta Comitiorum I. Regni Hung. et Partium eidem annexarum pro Dominica Sanctiss. et Individuae Trinitatis in diem 17 Mensis Junii A. 1764. incidente in Lib. Rque Civitatem Poseniensem indictorum benigna quippe Directoria Propositionesque suae Maj. SS. ac alia elementissima Mandata et decreta cum suis Accessoriis. MS. in folio pagg. 454. eleganter et concinne exaratum cum Tabellis et indice Actorum sine diario.

25. 1746. Benigna Instructio Caesareo-Regia Cancellariae Regiae Hung. Aulicae die 14. Mensis Aug. A. 1746. extradata, cui adjunguntur: Status praelibatae cancellariae et Formulae juramentorum dignitates, officia et varias functiones tenentium. MS. tersissimum in folio.

26. 1657. Andreae Franck Diaria sen Acta Comitiorum Partialium Regni Transylvaniae ad diem 25. Oct. 1657. in Citterm Albam Juliam indictorum. A die 28. Octobris.

27. 1658. Acta Comitiorum A. D. 1658^r ad diem 9. Jan. in Civitate Medgyes indictorum ac dietim per DD. Regnicolas Continuatorum a d. 9. Jan.

28. 1659. Acta Comitiorum ad d. 26. Mensis Feb. A. 1659. in Civitatem Bristricium per Ill. Principem Achatium Barcsai indictorum.

29. 1660. Acta Comitiorum ad diem 25. Dec. 1660. ad Oppidum Régen indictorum, usque diem 1. Nov. 1661. MS. in folio pagg. 407. Partim Latine, partim Hung. ac etiam Germanice Opera Andreae Franck conscripta.

30. 1765. Publicum Diaetae Poseniensis anni 1765. Diarium a die 23. Junii A. 1764. usque diem Sessionem 90. A. 1765. deductum sine Actis. MS. in fol. pagg. 214 praeter sequentem Indicem.

31. 1779. Elementa Architecturae ad structuras oeconomicas applicatae in usum Academiae per Regnum Hung. et eidem adnexas Provincias conscripta per Franc. Rausch de Traubenberg Metropol. Ecclesiae Colocensis Canonicum AA. LL. et Phf.

los. Doctorem. et in Regia Scientiarum Universitate Bud. Mathe-
seos sublimioris applicatae Professorem Publ. Ord. Constat in
Cruda 36 X. Budae typis Regiae Univ. MDCCLXXIX. cum
Priv. etc. MS. autographum cum Figuris, in fol.

32. 1770. I g n o t u s G r i p a n c z a De praeeligibilitate
Nobilium. — Tractatus de Nobilium genere ad Praelaturas Eccle-
siasticas, praesertim I. Regni Hungariae sive Seculares, sive
regulares praeeligibilitate cum Prolegomenis ad eundem. Authore
Ignoto Gripanza de Mira Klot von Zotepe (s) nobili Clerico
Regulari Hungaro. Opus omnino Singulare. MS. in folio spisse con-
scriptum. pagg. 679. et folio 48.

33. Tyrocinium oeconomiae Juri patrio accomodatum in
quatuor classes, seu Officia divisum, utpote in Officium Per-
ceptoratus, Materiale, Frumentarii, Clavigerale. Ostendens modum
eujuslibet officii Rubricas oeconomicas in plerisque Dominiis
usitatas utiliter instruendi, Officiales ad rite gerenda officia et
exacte reddendas Rationes manuducendi, annexis variis Officii
Regestorum Formularibus: Necnon Ephemeridibus Oeconomiae
ad singulum anni mensem applicatis, carmine elegiaco deductis,
prouti et Extractu Alphabetico ex juribus Patriae et civili illa-
rum Materiarum, quarum praecipue notitiam habere Officiale
Oeconomicum oportet. Ad usum et institutionem juventutis. MS.
terse exaratum et accurate conscriptum, ideo typo dignum
in folio.

34. Analecta Poetica Exc. Ill. ac. RR. D. A d a m i e L i b e-
ris B a r o n i b u s P a t a c h i c h d e Z a j e z d a Metrop. Colo-
censis et Bacsensis Ecclesiarum Canonice unitarum Archiepiscopi,
Insignis Ord. S. Stephani Regis Apost. Magnae Crucis Equitis, utrius-
que S. C. et R. Apost. Majestatis Actualis Intimi Status Consiliarii.
Exc. Tabulae VII viralis Cojudicis et Assessoris, nec non in Regia
Universitate Budensi Senatus Regii Praesidis. MS. in folio.

35. Planum Excelsae Curiae Regiae. MS. in fol. pag. 485.

36. 1763. Varia Rescripta Regia et Acta occasione erec-
tionis militiae Siculicae limitanae, et caedis Madefalva in Csik
peracta, ex Actis publicis desumta. MS. fol.

37. 1437. Tractatus Juridicus de Juramentis — De Prae-
scriptionibus.

Explicit parva doctrina praescriptionum per D. C a t h o n e m

Sachum Papiensem de Anno MCCCCXXXVII. per modum summe dum legebat secundam partem Codicis. Defunctus est et sepultus D. Cato A. D. 1464. in die palmarum, sequenti vero anno mortuus est. D. Jac. de Putheo. MS. vetustum in fol.

38. 1722. *Regula Legis voluntati divinae accomodata continens Jura Canonica et Imperatoria pro causis Status Ecclesiastici et Secularis*, ad mandatum Imp. Joannis Comneni a Venerabili Magnae Dei Ecclesiae Diacono et legum conservatore D. Alexio Aristino conscripta, ex Graeco idiomate in Valachicum industria sumtuque Sanctissimi D. Stephani Dei Gratia Metropolitae Tergovistiensis et Exarchi Confiniorum Ungro-Valachiae translata, nunc vero per quendam ex Officialibus Cameralibus Caesariae Valachiae Latino sermone donata. Anno MDCCXXII. fol. Phylerae 93 Valachico Stylo donata opera Danielis Andreae Monachi Pannonis Transylvanus Dobra officialis annonarius jussu D. Szendrey ex Valachico Latine vertit Bened. Szendrey possedit Autographum. NB. Vide N. 59.

39. 1474. *Tractatus Medicus de morbis et remediis eorum secundum membra Corporis humani: »Deo gratias Amen*. Completus est Liber iste die XVII. Mensi Augusti Anno MCCCCLXXIV. In asula. MS. Autographum in fol. duplici columna diligenter et nitide exaratum. Volumen vastum.

40. *Observatio in Editionem de Initiis et Majoribus Hungarorum in qua Toppeltini sententiae excutiuntur. De Fundo item Regio in sedibus Saxoniceis*. MS. fol. tenue.

41. 1770. B. C. D. Francisci Forgach quondam Episcopi Varadiensis de Rebus suo tempore in Hungaria et Transylvania gestis Commentarii. MS. in fol. sunt Libri XXII. Exemplar apographum pro quopiam Episcopo curatum per Ladislaum Dobra sacerdotalis ordinis Virum cujus Epistola praefigitur. Dat. Claudiopoli 14. Jan. 1770. qui et epistolam Forgachii ad Paulum Bornemisza d. 2. Dec. 1566. scriptam adjungit.

42. Petri Borelli Medici Regii Castrensis Historiarum et Observationum rariorum Medico-Physicarum Centuriae IV. MS. fol. pag. 143. Cum Indice.

43. *Systematica collectio idealium et praecipuarum bb. Resolutionum Caes. Regiarum in Negotis Religionis ab anno 1691. in praesentia usque tempora emanatarum et in 31 Classes seu Capitula*

servato ceteroquin ordine ea lege divisarum et redactarum, ut marginaliter parte ex una datum emanationis, parte vero ex altera datum Intimationis earundem per Exc. Consilium Locumtenentiale Regium Hung. suis locis factae indicetur. Ex Actis praelibati Consilii R. Lottlis elucubrata. MS. fol. pagg. 343 praeter Indices $\frac{1}{3}$ Voluminis augentes.

44. 1779. Regulamentum novissimum pro Graeci Ritus non unitis anno 1779. emanatum MS. fol. pagg. 134.

45. Clavis ad legaliter Aug. et Helv. Conf. Addictorum in Hungaria Tolerantiam Partes III, seu I. de tolerantia haeticorum in genere, II. Articuli Diaetales in negotio A. et H. Conf. ab A. 1523—1715 conditi cum Reflexionibus Historico-juridico-politico-criticis. III. Observationes tam circa veterem, quam etiam circa noviter ex b. Resolutione Regia in conformitate Intimati Exc. Consilii Regii Lottlis d. 29. Oct. 1781. inducendam in Hung. et Partibus eidem adnexis. A. et H. Conf. Tolerantiam. Accedit Appendix: An et quomodo possibilis sit Protestantium cum Catholicis reunio? MS. fol. pagg. 612. quarum 476 fracta columna, reliquae per extensum conscripta sunt. Opus Ign. Bärenkopff.

46. 1366. Lectura Johannis de Lignano super primum et secundum Decretalium. In fine expliciunt reportationes super secundo Libro Decretalium Compilationis Gregorianae collectae sub D. Jo. de Lignano utriusque Juris doctore profundissimo MCCCCLXVI die XVI mensis sept. Initio et fine notatur: Iste Liber est Monasterii beate Dorothee Virginis in Vienna. Charactere monastico. MS. fol. grand.

47. Magistri cujuspiam Epistolae beati Pauli Apostoli cum Commentariis. MS. in membrana subtili. Fol. Volumen spissum.

48. Lectura Johannis de Lignano. Super III. IV. et V. Decretalium in fol. Initio et fine notatur caractere Monastico: Iste Liber est Monasterii S. Dorothee Virginis in Vienna. Vide supra N. 46.

49. 1416. Super Magnificat. Opus incerti Autoris Ruprechtio de Walse Capitaneo supra Onasum dedicatum. Germanice conscriptum in membrana fol. Volumen vastum. Videtur esse Tomus II. quia incipit a Parte IV. et Capitulo XLIII., cum totum opus Capitulis LXX. constet. In fine habetur: Explicit Liber super Magnificat. Anno Domini Millesimo quadringentesimo decimo sexto. Confer infra N. 81.

50. T. Ignacii Pongracz Ord. S. Pauli I. Eremitae aliquot Conciones festuales. Autographum Lat. fol.

51. I. N. D. N. J. C. Amen. M. Theresiae Königin zu Hungarn und Böhme Erbrechtsvertheidigung fol. MS.

52. 1753 & 1759. Arcus triumphales in triumpho Pauli ultra V. secula, per tot omnino, quot hucusque seculis ab A. 1215. ad usque praesentem 1753 floruit Religio Paulino-Proto-Eremitico-Coenobitica constabiliti. Virorumque hujus sacerrimi Ordinis Illustrium, sed praecipue ejusdem LXIX. PP. Generalium ceu totidem verissimis praestantissimarum Virtutum Ectypis exornati, singulis autem dictis ex scriptura S., SS. PP., classicis, item SS Conceptibus etiam praedicabilibus illustrati. Autore R. P. Ign. Pongracz V. S. P. P. Eremitae Presbytero A. 1753. Vita R. P. Emerici Eszterházy in ord. S. Pauli I. Erem. Secundi Scripta a R. P. Ign. Pongracz A. 1859. Autographum in folio spissum pagg. 354. praeter Vitam.

53. Breviarium MS. in Membrana fol. maj. volumen grande. Recens manus notat, videri circa initium Seculi XIV. exaratum esse. Praefigitur Calendarium, in quo complura Germanice, et sequentia notabilia: Ad 16. Febr. Sol in Piscibus Pisces. Ad 22 Febr.: Hie ist Lantz. Ad 18. Mart. Sol in arietem. Ad 25. Maji: Hie ist Sumer. Ad 14. Julii: Hie die ungesunten Tag habent sich an. Ad 18. Julii: Sol in Leonem. Ad 24. Aug. festo Bartholomaei: Hie ist Herbst. Ad 27. Aug. Chunch Otacher warterslagen. Ad 21. Oct. Der Einleftausent Magt tach. Ad 23. Nov. Der Winder hebt sich an. Ipsae Rubricae quaedam breviter Germanice exprimuntur.

54. Gabrielis Kolinovics Senquitiensis Commentariorum de Rebus Hungaricis Libri XIII. cum fulcris MS. in fol. pagg. 315 praeter fulcrum.

55. Processus Feudalis de Varesio et Historia primorum ducum Mediolanensium. MS. fol. justum volumen.

56. Chronologia Inclytae et a primis Hunnorum in Hungariam ingressibus adeoque per secula florentis familiae Chaky ex probatissimis Authoribus Historicis potissimum Originalibus Documentis noviter deducta per A. P. Fr. Andream Mossoczky O. S. P. P. E. P. P. Sequitur Chronologia Rerum Hung. jejuna et quaedam Notationes Hist. Hung. MS. fol. Autographum.

57. *Historia Rom. Imp. a Jul'o Caesare usque Rudolphum II. Imp. et annum 1597. Germanica lingua deducta* MS. fol.

58. *Remarques Generales sur l'Histoire ancienne de divers peuples de l'Orient.* MS. fol.

59. 1722. *Regula Legis voluntati divinae accomodata etc. Nunc vero per Petrum Dobra Caesareum Tricesimatorem Ribniciensem Sermone Latino donata* MDCCXXII. MS. fol. pagg. 627. Cum indice constat Capitibus 371. Vide supra N. 38.

60. *Rosnyai David Collectio Documentorum in Hung. versorum sub longissimo titulo alibi per extensum a me descripto.* MS. fol. pagg. 218. videtur esse Autographum A. 1697. scriptum.

61. 1761—1773 *Diarium seu ordo Scholasticus Gymnasii S. J. Magno-Varadini ab anno* MDCC LXI. Est tantum usque 8. sept. 1773. deductus, reliquum album et vacuum est. MS. fol.

62. 1741. *Acta Diaetalia DD. Baronum, Magnatum et Nobilium Iique SS. et OO. Regni Hung. Partiumque eidem adnexarum sub Generali Regni Congregatione pro die 14. Mensis Maji et subsequentibus anni 1741 in Lib. et Reg. Civitatem Posson. indicta et celebrata, tractata ac pro RR. D. Stephano Luby Abbate B. V. M. de Valle et Cath. Ecclesiae M-Varad. canonico conscripta* MS. fol.

63. 1512. *Hie heptt sich an ain Vored in das hie nach geschriben pyllgerbuch das man nent bruder Fellix wallfahrtbuch von der bylgerschaft des hailigen Lands und der heiligen Statt Jerusalem Autor est Fr. Felix Fabri. »Hi Endet sich das Erstbuch Bruder Fellix Pilgerfart es ist sy nur der halb tail do den andern tayl fint man in ainem andern buch. Das buch hat Lienhart Echin-ger geschryben mit seiner aygne hand und geendet an unserst Heren fronlich namst abent in funfzehn hunderst und im zwelften Jaur und bytent got fur mich. Deo gratias. Peregrinatio suscepta est A. 1483. et describitur fere instar Diarii.* MS. fol. constat foliis 135. In tabula initiali seqq. Nota: pretiosum hoc MS. in Bibliotheca Raymundi de Krafft venale pretio 4 fl. mihi comparatum fuerat. Dabam e Museo Brunae. A. 1752. Wilhelmus Alex. Balaus. Cf. infra N. 124.

64. 1730. *La storia del Conclave in cui è stato eletto il Cardinale Lorenzo Corsini Fiorentino ora Papa Clemente XII. il di 12. Luglio 1730. composta dell'Abbate Ruele di Roveredo*

nel Tivolo stato Conclavista del Sign. Cardinale di Kollonicz Arcivescovo di Vienna per servizio di Sua Maesta Caes. e Cattolica suo Clementissimo Sovrano e Signori gratiosissimo. MS. ut videtur Autographum in fol. pagg. 117.

65. Dizionario Cavalleresco. Tomo I. et II. pagg. 627. Tomo III. e IV. pagg. 629—1218. MS. fol. Volumina duo. Opus terse scriptum Italice, proprie juridicum.

66. 1688. Refutation du playdoyer de Mr. Talon svivant la Copie imprimée a Rome a la Hacye chez Abraham Troyel. 1688. MS. fol.

67. 1716—1717. Compendium Actorum Sinensium anni 1716 et 1717. MS. fol.

68. 1751. Compendium universorum Actorum Diaetalium Anni 1751. MS. fol. pagg. 348.

69. Tractatus de Processibus Causarum Fori Comitatus. MS. fol. pagg. 159. Spisse conscriptum. Videtur alicujus publici Professoris esse.

70. Vita Beati Wilhelmi. Conf. Comitis Pictavorum et Eremitae a Theobaldo Episcopo scripta. MS. fol. pagg. 51. Rubris et nigris literis.

71. 1763. Descriptio Thermarum Magno-Varadinensium. Anno MDCCLXIII. MS. tenue in folio.

72. Extraits des Nouvelles de divers Endroits. Miscellanea continentia scripta quatuor linguarum Gallicae, Germanicae, Latinae et Hungaricae, item et primae classis Grammaticae, Syntaxeos, Poesis, Rhetoricae et Dialecticae composita diverso tempore, compacta vero A. 1745. sub. D. Leop. Stenchen Viennae in Austria.

73. Problemata Feketeana seu C. Georgii Fekete Discussiones Casuum dubiorum in Causis juridicis lege minus definitorum. MS. fol.

74. Documenta et Attestata una cum Insigni et Salva Gvaridia familiae Knesovics. Quaedam etiam de familia Csernovich. MS. tenue fol.

75. 1676. Homilia, quam Exc. Ill. ac RR. D. Adamus e Lib. Bar. Patatchich etc. habuit Colocae d. 17. Nov. A. 1776. dum Ecclesiam eandem Metropolitanam primo accessit et auctum Archicapitulum suum ac Seminarium traditis super dote perpetua literis stabilivit. MS. fol pagg. 10.

76. Praelectiones Theologiae Moralis ad Casus Conscientiae MS. fol. pagg. 570. et longe ultra non paginata.

77. Daz buech heiset gesamt habentewr. MS. Codex membranaceus in fol. maj. Folio primo paginae anteriori superior recentiori manu inscriptum est: Liber Domini Voss, quin pateat, Autoris, an professoris. Deinde: Das haist de gesamt aventhewr. Ceterum totum folium vacuum est. Sequens folium praefert titulum hic initio positum rubro coloro scriptum. et statim sequuntur summaria Poematum toto opere comprehensorum singulorum singulis Distichis expresse et numeris Romanis Rubrica praefixis signata per duo folia seu octo columnas, in quas totius Operis textus divisus est. Referuntur autem hoc loco Summaria CLXXVI. Interim tamen in ipso Codice ac textu procurrant Poemata usque numerum CLXXXI. quantum nimirum ejus superest. Singulis Poematis sive Fabulis praefiguntur iidem numeri, eademque summaria sive Rubricae nimio exscriptae. Usque numerum 148 sunt singulorum Poematum et subinde Stropharum initiales literae picturae, non item religiosorum. Totus Codex constat foliis 334. Post quaelibet octo folia in pagina aversa signantur Quaterniones numeris Romanis, quorum sunt XXXXII. Sed primus est Quinternio. Folio 167 continuantur summaria seu Rubricae Fabularum in fine folii secundi initialis abruptae a Numero CLXXVII usque CCXXXIII. ut adeo totum Opus totidem Fabulas seu Poemata complectatur, quorum tamen duae postremae seu 182 et 183 ac fors etiam finis 181 desunt, adeoque minimum duo vel tria ultima folia ex Codice desiderantur. Secundum numerum foliorum 334, quae adsunt, cum in columnas paginae illorum dividantur, computando essent conscripti columnae 1336, una columna continet fere semper 40 versus; essent itaque in toto Opere 54440 Versus praeter ea, quae in fine desunt. De Autore Operis nihil determinare possum, indubie in finali folio more consueto et nomen et aetas ejus adscripta fuerint, et vel ideo dolendum, in Codice folia finalia deesse. Interim praeter ea totum Opus ab initio adest, aetatem Codicis, si crassities membranae consideratur, facile intra seculum XII. et XIII. collocare possumus, stylus tamen cultior est multis recentioribus Poetis, praesertim si Orthographia illius recentior substituat. Operae pretium esset inquirere, an Opus

hoc editum jam sit, quod si nondum esset, dignissimum typo, ad numerum veterum Poetarum Germanicorum et usum linguae plurimum faceret.

78. 1741. Acta diaetalia anni 1741. sine Diario. MS. in folio.

79. 1660. Dell 'Arte bellica, che si fa in Compagna, ed in Fortesse, Manuscripto del Principe Raimondo Montecuccoli Cavaliere del Toson d'Oro Tenente Generalissimo dell' Armi del Imperatore Leopoldo Primo et suo Presidente supremo del Consiglio di Guerra. Della Guerre col Turco in Ungheria 1660. MS. fol. Videtur esse Autographum. Volumen spissum sed laxum.

80. 1462. Ioannis Friburgensis Ordinis Praedicatorum Summa Confessoriorum, versa in Germanicum per Fratrem Perichtold seu Bertholdum Ord. S. Dominici Presbyterum. Codex MS. in charta foliorum 148. in folio duplici columna. In fine ponitur: Explicet Summa Johannis finita in die Sancti Brictii Anno Domini MCCCC Sexagesimo Secundo. Deo dicamus gratias. Sequuntur Summaria seu Rubricae per 9. folia.

81. Commentarius praedicabilis in Symbolum Apostolorum »Credo,« sive XII. Articulos Fidei Catholicae. Germanicus Cod. MS. Chart. fol. foliorum 311 praeter initium et finem. Pag. 1.: Hie hebt sich an das dritte tail der pucher und saget von den zwelif Stuckchen christenleichen Glaubens. Das XXI. Capitel. Autor se dicit Viennae praedicasse. Hoc Volumine itaque Opus integrum non est, cum in Praefatione quatuor Partes et 70 Capitula promittat. Pars I. in Orationem Dominicam, Pars II. in Salutationem Angelicam, Pars III. in Symbolum Apostolorum Pars IV. in Magnificat et Decalogum. Confer supra N. 49.

82. 1581. Chronica und Beschreibung, was für Bischöfe, auch Erzbischöfe das Hochlöblich Erzstift, und uralte Hauptstadt Salzburg etwo Pedenä Hadriana und Juvavia genannt, von Sand Rudberto den Ersten Bischofflichen Regenten an bis auf den Hochwürdigsten Fürsten und Herrn Herrn Johan Jacoben hetz regerunden Erzbischofen nach einander, wie lang ain jeder regirt habe, auch was Namens, Stammen und Wapens die gewest und zuletzt begraben worden. Was sich auch bey Jedes Regierung von Kaysern, Kunigen, Fürsten und Herren für Khriege und Banndere gedechnuswürdige Sachen

Wunderthaten, seltsame Veränderungen und Geschichten Zuetragen und begeben. Item von Cometen und andern himlischen Constellationen und Zeichen. Was auch darauf für göttliche Straff ervolgt seyen. Mit volkhomener gründlicher Auf-
führung aller und jeder Circumstantz und Gelegenheiten beschrieben und vollent 23. Martii Anno &c 1581. fol. MS. Chronica Salisburgi usque A. 1581.

83. 1472. Landtfrancus Doctor Parisiensis. Die volkumende kunst der Erzeney Cod. Chartaceus MS. in fol. pagg. 313. Dividitur in duas Partes. Capitula habent Rubricas miniatas. Fol. 251. b. Das ist gemacht zu Paris anno &c 1339. Jahr Kr. Grado Calhaco Mr. in der Erzeney, Zusammenpalier. Fol. 271. Hier fecht an das Buch der Quinta Essentia von den Diens de Philosophie. Fol. Dies buch ist geheissen ein Buch nach der Schikung des Menschen natur und Glieder. Dignum lectu ob arcana naturae. In fine: »Nach Christi gepurt 1472. Jahre wart dies buch vollendt am Freytag vor allerheiligen tag durch mich Conradum Schrecken von Aschaffenburg.« Sequitur Index manu recentiori.

84. 1626. Nurnbergische Chronica, das ist Beschreibung aller denkwürdiger Geschichten so sich in die heiligen Reichsstadt Nürnberg von Anfang und Erbaung derselben bis auf gegenwärtige Zeit von Jahrn zu Jahrn verlossen und zugetragen In 1626 Jahr. Cod. MS. fol. foliis 385 constans, in marginibus depicta Insignia et figurae visuntur. Annales Diurni.

85. L'Arte grande della Chiromantia di marino dall' Angelo Dottor di Legge composta negl' otii della Villa. MS. fol. pagg. 366. Praemittitur Conspectus operis, Figurae manuum in omni pagina plures delineatae. In fine: seltsame Arcana 1. Gläser fur zu vergolden. 2. Englische sympathetische Tinte zu geheimen Correspondenz zu gebrauchen. 3. Arcanum wodurch ein ordinari Flinten mit der Kugel auf 300 und mit Schrott auf 120 bis 130 Schritt schiesset. — 4. Aus einer jeden Pistolen 12—13 Schoss zu machen und nur einmal den Hahn spannen.

86. Dieses ist jenes jüngst an Tag gebrachte Schriften-Züffer- Reiss- und Kunstbuch, in welchem stehen allerhand Alphabeth so in denen IV. Hauptsprachen floriren als Hebraisch, Griechisch, Lateinisch und deutsch, welche alle mit unermuedeter Feder und Fleiss, theil erfunden, theils nachgeartet, und allen Kunstliebendem Meistern zu ewigen Angedenken in gross- mitter-

und kleinen Form von Canzley, Fractur, und allen Gattungen vorgestellt Lorenz Justinian Pachmayr d. Z. Schulhalter hie zu Salzburg. Folia 211. MS. fol. Calligraphia elegantissima.

87. 1770. Histoire universelle depuis les premiers tems jusqu'a present d'une Societé de gens de Létres. MS. fol. pagg. 304.

88. Traité de la Sphere celeste. MS. ejusdem manus ut praecedens. Fol.

89. 1770. Les Elemens de Calcul e de la Geometrie enrichis des figures par G. P. (Potoczky) Noa a Chambéry. MS. fol. pagg. 109. Cum multis Figuris. Eadem manu cum praecedentibus.

90. Eusebii Caesariensis Opus et Historia Tripartita. Codex MS. vetus fol.

91. H. Venema. Corpus Historiae Ecclesiasticae fol. MS. Tom. I. pagg. 537. Tom. II. pagg. 460. Tom. III. pagg. 422. Tom. IV. pagg. 435. Tom. V. pagg. 435. Tom. V. pagg. 659. Tom. VI. pagg. 531.

92. Rituale Ecclesiae Herbipoliensis. Cod. membranaceus MS. fol. In medio recentior manus adscripsit in calce paginae sequentia:

Herbipolis sola judicat ense et stola.

93. 1723. Initia Diarii Residentiae S. J. Varadino Ollasziensis. MS. fol. ab A. 1723. usque 1769. Confer N.

94. 1431. Petri de Crescentiis liber Ruralium commodorum Codex MS. Chartaceus in folio 192 foliorum. Praemittitur Dedicatio Aymerico de Placentia — Incipit Liber ruralium commodorum a Petro de Crescentiis Cive Bononiensi ad honorem Dei Omnipotentis et Seren. Regis Karoli compilatus et utilitatem omnium Gentium. Dedicatio Carolo Siciliae Regi, sed post Conspectum Operis. In fine Codicis: Finis adest Operis, mercedem posco laboris. Explicit Liber ruralium commodorum compilatus a Magistro Petro de Crescentiis Cive Bononiensi. Scriptus Anno Domini MCCCCXXX. primo.

95. De Sphaera. Codex MS. chartaceus vetus in fol. Initio et in fine mancus. Cum Figuris et tabulis.

96. 1470. Incipit Prologus super Historia Throyana per judicem Guidonem de Columna Messana. In fine: Factum

autem est praesens Opus anno Dominicae Incarnationis millesimo ducentesimo Octuagesimo Septimo — Hunc librum fecit Anno Domini 1470. Amen.

97. 1407. Codex MS. Chartaceus vetus in folio complectens Tractatus de variis materiis Theologicis ordine alphabeti pertractatis, quarum series sub nominibus praefigitur. Fol. 220.

98. 1290. Aristotelis Libri Metaphysicorum — De Causis — Ethicorum — Politicorum. Explicit Liber causis Arist. MCCLXXX. Codex MS. membranaceus fol.

99. Incipiunt Conclusiones de septem Sacramentis extractae ex Scriptis Fratris Thomae et quorundam aliorum Doctorum. »Scriptum est opusculum in forma Colloquii inter Petrum quaerentem et Gilonem respondendo docentem. In fine est Conspectus Capitulorum et Conclusionum, ultima est, quod Exorcismi ad maleficum amovendum non valeant. In eodem Codice: Explicit luctamen editum a Magistro Mathaeo Theologiae de Craccovia de ratione et Conscientia utrum quotidie sit sumendum Corpus Dominicum an etiam quotidie celebrandum etc. In eodem Codice: Sequitur Tractatus super decem praecepta Domini.

»Unum crede deum, nec jura vana per ipsum,
Sabbatha sanctifices, habeas in honore parentes,
Non sis occisor, fur, moechus, testis iniquus
Alterius nuptam nec rem cupias alienam.«

(Etiam Germanice.)

Quartum sic exprimitur Germanica

»Du Scholt eren Vater und Mueter und dein Obristen.«

Est brevissimus Tractatus. — Tractatus in Orationem Dominicam, seu Expositio per questiones et Responsa. — Sequuntur sermones sacri. — Passio D. N. I. C. in unum fasciculum colligata secundum horas Canonicas. — Tabula expositionis Symboli Apostolorum. Sequuntur ipsae Expositiones. Incipiunt sermones de Beata Virgine. De vilitate et conditione hominis. D. Petro Portuensi Episcopo Locharius indignus Diaconus. Explicit Tractatus Innocentii Papae de vilitate, de humanae conditionis miseria etc.

De S. Johanne — De Nativitate Domini Sermo — Secundus de Nativitate D. Tertius de Nativitate Domini. Codex MS

Vetustus in fol. In Tabula prima compacturae interna ordo Libri seu haec contenta exponuntur.

100. M. T. Ciceronis Rhetorica. Codex MS. chartaceus fol. initio mancus. Ex libro I. supersunt 11 folia. Liber IV. integer est, cui subicitur: Laus Deo, pax vivis, requies aeterna defunctis. Dividitur Opus in breviores sectiones, quibus Rubricae miniatae praefiguntur. — Exordia Magistri Gasparini Pergamensis super Rhetoricam novam. Distincta manu a praecedente. De Discrimine inter Orationem Poeticam et Rhetoricam, et quaedam Epistolarum Exempla. Quaedam Praecepta Conceptus et Styli. Iterum diversa manu.

101. Biblia. S. Scripturae Machabaeorum Lib. I. II. et Novum Testamentum. Codex MS. fol. Chartaceus vetus.

102. 1363. I. N. D. A. Incipit Inventarium Chyrurgicale compilatum Anno Domini MCCCCLX. 3^{io} per Guidonem de Cauliac Cyrurgicum et Magistrum in Medicina in preclaro studio Montis Pessulani Cyrurgicum felicitis Memoriae D. Urbani Quinti cujus anima requiescit in pace. Codex MS. Chart. fol. In anteriori Tabula habetur: Iste Liber est Magistri Martini Guldein 1444. Post exordium 4 foliorum est conspectus librorum VII et capitum continens Rubricas, deinde opus ipsum. Folia signata sunt numeris Arabicis universim 191. Fol. 185^b. incipit Index Alphabeticus rerum cum provocatione ad Libros et capitula.

103. Codex MS. Chart. Turcicus in folio. Inscriptum est illi: Questo Libro di Elia Linsky L. O. L. Interprete Imp.

104. Traite de Sphere celeste — Traite de Geographie. Cod. MS. cum fig. fol.

105. Tractatus Theologicus de Deo. Per Disputationes. Indubie in Scholis praelectus. In fol.

106. 1640—1657. Ferdinand des III. Instruction vor unsern Landshauptmann, Canzler und Rätthe, wie weit sich derselben Jurisdiction bey unserm in dem Marggraftumb Mähren fundirten Tribunali erstreckt in was für Sachen wir die Erkenntnuss vor dieses unsere Tribunal gewisen haben wollen. Et alia Rescripta ejusdem eo pertinentia ab A. 1640—1657. MS. fol. 182. folia.

107. Des Allerdurchleuchtig- Grossmächtig- und unüberwündlichsten Fürsten und H. H. Leopoldi erwählter Röm: Kayzers

etc. etc. etc. Hofstatt und was bey derselben sowohl Ministri als Officier von den höchsten bis auf den niederern Bedienten ein jeder Besoldung und Einkommen hat, auch wie die Ungarische Gränitzvölker, und andere Kayserliche Sachen mit Einkommen und Ausgaben versehen und Schalten werden. MS. fol.

108. 1755. Knisicza duchovnoga Razgovara, illi pobosnoga Premisljavanja seu Piae Considerationes. Illyrice. MS. 4to. Videatur esse Opus impressum. Initio habetur: Praesentem Librum, cui titulus Piae considerationes A. R. P. P. Lectores SS. Theologiae Ord. Min. S. Franc. observ. revideant et revisum ad me mittant. Colocae, d. 22. Maj. 1755. Car. Salbek Metr. Coloc. Ecclesiae et suae AEppalis Exc. a Lat. Canonicus et Ord. Librorum revisor. Dein: Cum ex Commissione A. R. P. Ant. Bachich Ministri Provincialis demandatum mihi fuerit, ut reviderem Librum cui titulus »Knisicza duchovnoga Rozgovara« etc. Illyrico idiomate compositum a RR. D. D. Ant. Knesevics Eccl. Metrop. Coloc. Canonico Custode et Protonot. Apost. diligenter revidi; cumque bonis moribus et rectae fidei regulis nulla ex parte adversetur, imo profectui spirituali valde utilem reperi; hinc luce publica dignum censeo. Dabam Nahhiciis d. 23. Aug. 1757. L. S. Fr. Philip. Rudich Lector jubilatus diffinitor habitus Ord. Minor. Regularis Observ. Provinciae S. Joan. a Capistrano.

Ex commissione A. R. P. Bachich Ministri Provincialis perlegi Librum cui titulus etc. (ut supra) cumque nihil in eo fidei catholicae aut bonis moribus adversum imo profectui spirituali valde utilem repererim, hinc ut publicae luci mandari possit dignum censeo. Datum Napicis d. 23. Aug. 1757. L. S. Fr. Hieron. Lipovchich a Posega Exdiffinitor, Lector jubilatus Ord. Min. de Observ. Prov. S. Joan. a Capistr.

Imprimatur. Fr. Ach. Episcopus Coloc. Bachien. e Comitibus Klobusiczky m. p. Autogr.

109. 1774. Instructio privata pro Humaniarum literarum professoribus publicis in Regnis et Provinciis Austriacis. A. 1774. Concinata a Franc. Ad. Kollár de Keresztény. Augg. M. Th. a Consiliis Aulicis nec non Palatinae Bibliothecae Vindob. Praefecto et Aug. M. Theresiae oblata. MS. Autoris prop. In 4°.

110. Sermo Archiepiscopi Colocensis B. Patachich, ut videatur, in auguratione Regiae Universitatis Scientiarum Budae. MS. 4. pagg. 59.

111. Geometriae mit Figuren MS. 4.
112. De dispositione reddituum Summi Pontificatus ad Eminent. ac RR. D. NN. Tit. S. N. P. R. E. Presb. Card. MS. 4.
113. Zelus Pastorum Bethlemiticorum in cognoscendo et amandó verbo divino in terris hospite recens nato. Adamo Patachich Episcopo MVaradiensi die onomastico a Venci Pichl et musicorum choro productus. 4. MS.
114. Catalogus Librorum seu Scriptores Disciplinarum. MS. 4. folia 155.
115. Catalogus Librorum rariorum, tamquam Pars I. praecedentis MS. 4. folia 120.
116. Tractatus in Logicam Aristotelis. MS. 4.
117. Tractatus in Physicam Generalem Aristotelis MS. in 4.
118. 1735. Tractatus in Aristotelis Physicam Particularem cum brevi aliqua ad ejusdem Metaphysicam Appendice. Finita d. 23. Apr. in Alma Antiqu. et Celeb. Universitate Vien. descripta per R. D. Georg Markovchich Al. CC. V. F. A. D. 1735.
119. Lexicon compendiarium Latino-Valachicum complextesn Dictiones ac Phrases Latinas cum Valachica earum interpretatione. Honoribus RR. D. Franc. Xav. Rier Canonici MVarad. MS. 4. videtur esse Opus D. Major et Sinkay.
120. In IV. Justiniani Imp. Libros Brevis Introductio. MS. 4. Ex Libris Nic. Patachich. Scriptura Italica.
121. Institutiones Lingvae Valachicae sive Grammatica compendio exhibita F. X. Rhier dicata MS. 4. Autoribus indubie ut supra N. 119.
122. 1735. L'Istoria de la Turchia. A. 1735. MS. 4.
123. 1736. Ó és Uj Dacia az az Erdélynek régi és mostani allapotyarol való Historia, melyben előadatik ennek az Orszagnak régi és mostani Lakossainak eredete, nevedése, és némellyeknek elenyészése, a Magyar királyok, Vajdák és Fejedelmek alatt való allapotyaval egybe Huszty András által 1736. Eszt. Kolosvárt. MS. 4.
124. 1488. Tractatus de Civitate Ulmensi, de ejus Origine, ordine, regimine, de Civibus ejus et statu ipsius usque in presens. Ex tertia parte Evagatoris Felicis Fabri Ordinis Praedicatorum. Anno D. 1488. MS. in 4. pagg. 146. Conf. supra N. 63.
125. 1570. Marci Oddi, Oddi filii de putredine germanae

et nondum explicatae Aristotelis et Galeni sententiae adversus Argenterium Apologia. Venitiis apud Paulum et Ant. Mejatos fratres. 1570. MS. 4.

126. 1483. Cunratt Beck Reise nach Jerusalem MS. Autographum 4.

127. Lambspring. Opus Alchimicum MS. 4. cum figuris.

128. 1733. Logica dictata a R. P. Wolfg. Huibmar ex S. J. in Budensi Academia A. d. 1733. A. R. Ant. Jos. Csernovics MS. 4.

129. 1588. Jordani Bruni Nolani Cameracensis Acrotismus seu Rationes Articulorum Physicorum adversus Peripateticos Parisiis propositorum etc. Vittebergae apud Zachariam Cratonem A. D. 1588. MS. 8.

130. Summulae, seu brevis ad Logicam Introductio. — Tractatus in VIII. Libros Physicorum Aristotelis. MS. 4. Ejusdem ut supra N. 124.

131. 1667. Sacerdos Magnus Regni Hung. sive RR. et Ill. Principis ac D. D. Georgii Lippai Archiepiscopi Strigon. etc. Patris Patriae Sacer inter homines Incolatus in duos Libros prolongatus. Tyrnaviae Pannoniorum 1667. MS. 4. Phylerae 14.

132. 1688. Catalogus personarum et officiorum Provinciae Austriae Anni 1688. (S. J.) MS. 4. pagg. 70.

133. 1663. Des Ferrante Pallavicini Historia von der Sussanna in IV. Bücher abgetheilt. Aus der Italiänischen in unsere Muterschprach mit möglichsten Fleisse übersetzt von von S. L. v. Nurnberg. 1663. MS. 4. Libri IV.

134. Romanorum Pontificum Insignia a Petro Apostolo ad SS. et Beatiss. D. N. Gregorium XIII. de Boncompagno Bononiensem. 4. Sunt Insignia coloribus picta sine textu.

135. 1746. Literae annuae Vice Provinciae Sinensis S. J. ad A. 1746. MS. 4.

136. 1206. Prologus de fundatione Gandersemensis Ecclesiae de Latino in Teutonicum translatus. A. D. MCCVI incarnationis Dominicae. MS. 4. absolvitur. Absolvitur capitibus 41. Est versu Germanico, tamquam Hollandico minus intelligibili scriptum exemplar manu recentiori.

137. Epitome Justini Historici. Est tantum particula Codicis, cui praefigitur titulus: Adversaria Excerpta ex Hist. Baronii

Bello Wassenbergii Oratore extemporaneo Georg. Beker, Creso et Codro P. Stengelii ejusdem Judiciis divinis Lib. II. Ejusdem Talione. Ejusdem Labyrintho P. I. II. Ejusdem Cibo esurientum. Ejusdem irae divinae Exemplis P. Drexelii Coelo, Ejusdem Auri fodinae, P. Bidermanni Petroanatibus P. Gab. Buccelleni Calendario Hist. Justini Historia. P. Petrasanctae Symbolis, Tiposii Symbolis. Ferdinando III. Graecii dicatis Symbolis. Via Regia Crucis. Abele Metamorphosi telae judiciariae Bifelii Vere. MS. 4. In fine Index Rerum. Plura Hung. Transylv.

138. Collegium Juris publici, quod auspice Deo ac praelegente illustri D. Coccejo ad Prudentiam Juris publici e discursibus calamo exceptum. MS. 4.

139. 1677. Institutiones Juris Canonici. Stephanus Illyés scripsit Romae A. 1677. MS. 8. foliorum 80.

140. Incipit Tractatus Magistri Joann. Gerson Intitulatus: Testamentum Peregrini. MS. Vetus in 4. a fol. 95—104. Deinde fol. 181. Poema elegans de passione Domini.

Lactantii Liber de Resurrectione Domini incipit. Versu Elego. Hymnus Eneae Sylvii Poetae ad emendationem humanae vitae de passione Domini conditus. Haec Poetica foliis 17.

141. Incipit Prologus in Librum de Confessione peccatorum. MS. Cod. in 4. a fol. 105—154. Vetus Codex ante Tipogr.

142. 1578. In exodum Explicationes R. P. Benedicti Pararii S. Theologiae Romae in Collegio Romano Professeris coepatae A. 1578. 20 Oct. MS. 4. folior. 143.

143. 1674. Tractatus de Virtutibus Theologicis praelegente A. R. P. Nic. Martinez S. J. S. Theol. in Coll. Rom. Prof. actuali per Steph. Jos. Illyés A. D. 1674. in Nov. inchoatus MS. in 4.

144. Dialectica — Organum Aristotelis in Universam Logicam — Physica etc. MS. 4. Tractatus Scholasticus.

145. 1743. Scripta Poetica Comitissae Jos. de Batthyán composita sub D. Leop. Henschen A. 1743. Viennae in Austria MS. 4.

146. 1724. Universa Aristotelis Philosophia in VI. distributa Partes, nempe Dialecticam, Logicam, Mathesim, Physicam, Ethicam et Metaphysicam tradita in Antiquiss. ac Celeb. Unitté Vien. per A. R. et Cl. e. S. J. P. Augustin Hingerle . . . descripta vero per me Franc. Xav. Jos. Joann. Nep. et Joan. Bapt. Klobusiczky L. B. de Zetény. A. 1724. MS. 4.

147. *Dictionarium Latino-Illyricum et Germanicum pulcherrimo rerum et materialium ordine ad diversas Classes digestum, vocabulorum ad quamvis materiam, scientiam, Artem et vitae humanae usum pertinentium ubertate insigne Proloquiis, notis et eruditis Animadversionibus refertum. Concinnavit Exc. &c D. Adamus L. B. Pataschich. MS. 4. pagg. 1038. Sine Mantissa. Typo dignum.*

148. 1744. *Manuscripta Rhetorica C. Jos. de Batthyany composita sub D. Leop. Henschen A. 1744. Viennae in Austria in 4. MS.*

149. *Tractatus de Virtutibus Theologicis MS. 4.*

150. *Beszédek a Titkokrol. Első Része, melyeket Francia nyelven irt és tartott P. Bourdaloue Lajos a J. T. magyar nyelvre fordított P. Balogh József ugyanazon J. T. MS. 4. pagg. 421.*

151. *Lelki Magánosság, vagy Elmélkedés az Szerzetes Társaságoknak gyakorlásokra. Francia nyelven irattatott P. Bourdaloue Lajostól, magyar nyelvre fordítottatott P. Balogh Józseftől ugyanazon J. S. MS. 4. pagg. 313.*

152. *Beszédek a nagy Bőjtre, melyeket Francia nyelven tött P. Bourdaloue a J. T. Magyar nyelvre fordított P. Balogh Joseph ugyanazon J. T. Első könyv pagg. 481. II. könyv pagg. 455. III. könyv pagg. 414. Omnia Autographa Translatoris in 4.*

153. 1714. *Scripta Rhetorica C. Jos. de Batthyany ex Soario et aliis Autoribus collecta sub D. Leop. Henschen. A. 1744. Viennae Austriae Autogr. in 4.*

154. *Adversaria de Jure Naturae. Autogr. Jos. C. de Batthyany. 4.*

155. *Grammatia Illyrica. Pars I. Doctrinae Christianae Lat. et Illyricae. MS. 4.*

156. *Horae diurnae Divini Officii. Codex MS. membranaeus Iconibus et Literis picturatis elegantissimis ornatus in fol. min.*

157. *Tractatus de poenitentia ut virtute et ut Sacramento in III. divi Thomae Partem. MS. in fol. min. P. Vargaz.*

158. 1719. *De Virtutibus Theologicis Disputationes IV. Scholasticae. Dictabat Romae P. Dominicus Ant. Briccialdi Urbe vetanus circa 1719.*

159. P. Jo an. Bapt. Molnár Az Egyházi történetekről XXVII. könyvek. Autographum 4.

160. 1722. Ragionamento legale, in cui si pruova che lo statuto proibitivo a Laici di maggiormente alienare i loro beni stabili a beneficio degli Ecclesiastici e di tutti quei, che mani morte vengono chiamati egli sia nel Regno di Napoli estremamente necessario utile e giusto aver un modo pregiudiziale alla Ecclesiastica liberta e che questa sia la legge, colla quale per l'innanzi s'e vissuta, ed al presente in tutta la Europa si vive. Nel qual Trattato si convalidà, conferissime ragioni la legge emanata nel Arciducato d'Austria a 4. di Agosto 1716. et a 3. di settembre dell passato anno della Maj. Ces. dell' Augg. regnante Carlo VI. il grande Imp. dei Romani, Pio, Felice, Vincitore e trionfante che vieta farsi simiglianti alienationi a mani morte, et ordina loro che li poderi di già aquistati debbiano fra lo spazio de de tre mesi vendergli a Laici. Scritto da Antonio Tardioli, Giurista Napolitano etc. 1722. Autogr. 4. Maj. folior. 81.

161. Petri Klobusiczky Alumni Seminarii M. Varad. Exc. etc. Adamo L. B. Patachich Ode. MS. elegantissimum in 4.

162. J. B. Molnár Parergon ad Epistolas Critico-Theologicas absolutum Dissertatione de Fundatoribus et Mecenatibus Ecclesiasticis. Autogr. 4. pagg. 43.

163. 1604. Collectio 60 Documentorum ad Motus Bocskajanos pertinentium MS. 4.

164. Epistolae Theologico— Criticae conscriptae a Jo an. Bapt. Molnár e S. J. MS. 4. pagg. 178.

165. Jo an. Bapt. Molnár S. Theol. Doct. Mnemorgnon Theologiam Ethicam complexum. Versibus. Autographum 4. pagg. 113.

166. Biblia Sacra. Codex MS. membranaceus optime conservatus Seculi XII¹⁾ uti patet e sequentibus versibus in fine totius post interpretationem Nominum eadem manu minio adscriptis: Biblam Theodricho regnante Paris Ludovico

Si non Subsannes scripsit bene Friso Johannes.

¹⁾ Itt Kovachich téved. A biblia a XIV században iratott, de a másoló az előtte feküdt példány eredeti colophonját hűségesen lemásolta. L. az 1882-i »Könyvkiállítási Kalauz.« S z e r k.

Scriptura minutiss. elegant

167. 1735–1772. Instituta Rhetorica, Poesique, Diarium coetus Parthenii inseritur. Chronostichon seu Diarum Sodalitatis B. M. V. Varadiensis ab A. 1735–1772. MS. 4.

168. Nic. Macchiavelli Princeps cum Animadversionibus politicis Hermannii Conringii Ex Editione nova Helmenstadii 1686. descriptus. 4. pagg. 476.

169. Tractatus Theologico-moralis per Quaestiones et Responsa. 8.

170. Tractatus I. moralis in Praecepta primae Tabulae Decalogi. MS. 4. Quantum videtur scriptus manu Ant. Jos. Csernovich.

171. 1733. Tractatus Theologico-moralis de Sacramentis MS. 4. ejusdem Budae 1733.

172. Tractatus de Religione, et vitiis oppositis. MS. 4. Ejusdem.

173. Tractatus de Praeceptis Ecclesiasticis. MS. 4. Ejusdem.

174. 1733. Tractatus Theologico-moralis de X. Praeceptis Decalogi Colocae scriptus in Seminario S. Caroli Borromaei. 1733. MS. 4. Ejusdem.

175. 1674. Tractatus II. de sacramento Eucharistiae, de actuali gratia, de immunitate Ecclesiae. Quaestiones duae, continuatio, quam absoluto cursu Philosophico prosecutus ad imminentes usque Vacationes est Steph. Jos. Illyés Collegii Pazmaniani Alumnus Viennae Austriae A. D. 1674. MS.

176. Miscellanea, scripta per me Comitem Josephum Chaki. Tractatus de Contractibus, et alia Theologica MS. 4.

177. 1719. De nativitate Mediatoris ultima nunc futura, et toti orbi terrarum in singulis ratione praeditis manifestanda. Opus, in quo totius naturae obscuritas, origo et creatio ita cum sua Causa illustratur, exponiturque, ut vel pueris sint manifesta que in Theosophiae et Philosophiae arcanis hactenus fuere. Authore Spiritu Christi. Ex Scriptore Guillelmo Postello Apostolica professione sacerdote. Sum Joannis Wilh. Peterson D. 1719. mense Junio describi in Academia Imensi curantis MS. 4. pagg. 243.

178. 1531. De trinitatis Erroribus Libri VII. per Mich. Serveto alias Reves ab Aragonia Hispanum A. 1531. Juxta

exemplar e Bibliotheca Ittigiana Lipsiensi Originale manuscriptum, ut paginae paginae respondent. M. Roth mp. 4. folia 120.

179. Collectio Epigrammatum, Satyrarum, Acroamatum etc. Latine, Germanice, Gallice, Italice. MS. 4. Volumen vastum.

180. 1675. Relazione della Corte di Roma tanto in spirituale, che in temporale 1675. MS. 4.

181. Institutiones Imp. in IV. Libros. Pars I. II. III. MS. 4.

182. Tractatus Theologicus de peccatis, gratia et merito. MS. 4.

183. Tractatus de virtute et Sacramento Poenitentiae. MS. 4. Videtur esse Steph. Illyés.

184. 1685. Tractatus in IV. Libros Institutionum Juris Imp. 4. MS. A. 1685. d. 2. Maji Tyrnaviae inchoatus per Steph. Jos. Illyés ibidem ejusdem Juris Imp. Professorem.

185. Tractatus de Angelis et Actibus humanis, — De Incarnatione. MS. 4.

186. Tractatus de Deo — De Jure et Justitia. MS. 4.

187. Trattato Compendioso della Curia Romana. MS. 4.

188. Dissertatio I. De occasione proxima peccati et obligatione illam vitandi. Diss. II. De explicandis in Confessionali circa occasionem proximam. MS. 4.

189. Tractatus Theologicus de Beatitudine et Actibus humanis. MS. 4.

190. Ejusdem Pars II. MS. 4.

191. Tractatus de divina Gratia. MS. 4.

192. Tractatus de Poenitentia, virtute et Sacramento MS. 4.

193. Tractatus de SS. Incarnationis Mysterio. MS. 4.

194. Tractatus de Virtutibus Theologicis. MS. 4.

195. Tractatus de Sacramentis. MS. 4.

196. Privilegia, sive Exemptiones a diversis Superioribus concessae in Collegio Germanico-Hungarico. MS. 4. pagg. 267.

197. 1719. De Deo Uno et Trino Tractatus Theologicus a P. Vargaz traditus et per Gabr. Patáchich calamo exceptus A. 1719. MS. 8.

198. De Beatitudine et Actibus humanis eodem Autore et Auditore. MS. 8. Tomi II.

199. 1722. De Gratia divina Tractatus Theologicus. In fine additur;

A. 1722. Haec dies 23. nimirum Junii est, qua D. T. O. M. favente finem feliciter imposuit Disputationibus et Disceptionibus Theologicis de divina Gratia, et ultimo quadriennalis Cursus Theologici Tractatus, dictante in Collegio Romano, seu Universitate Gregoriana S. J. A. R. P. in Christo P. Bernardo de Vargaz Hispano Malacitano Boetico jam olim S. Theologiae in Universitate Granatensi Professore. MS. 8.

200. Disputatio Tertia de Praedestinatione. MS. 8. Haec praecedentia P. Vargaz.

201. De SS. Incarnationis Mysterio Tractatus MS. 8.

202. Tractatus de Sacramentis in genere et in specie de SS. Eucharistiae sacramento MS. 8.

203. 1719. Tractatus de Justitia et Jure. A. 1719. Nov. MS. 8. Haec Tria P. Priccialdi. Omnia vero a N. 197. Gabrielis Patlachich.

204. Controversia de Romano Pontifice Pars II. De Successore S. Petri. A. 1718. Nov. MS. 8.

205. Missa de Confessor. Joachimi Petri Aloysii Praenestini Sunt Notae Musicae. M.S. fol. transverso.

206. 1674. Lectio Controversistica A. R. P. Adami Burghaber per Steph. Illyés A. 1674. in Nov. inchoata Romae. MS. 8.

207. 1738—1739. Giulii Aegidii Mariae S. J. Tractatus Canonisticus de Testamentis et Successione ab intestato, cui accessit Dissertatio de Matrimoniis tam ab Haereticis inter se, quam a Catholicis cum haereticis in Hollandia celebratis quam dictante celeberrimo hoc 24 annorum in Collegio Romano S. Apollinaris Professore Calamo excepit B. Adamus Patlachich annis 1738. et 1739. 8. MS.

208. 1619. Orationes ante et post communionem in usum Ill. D. D. Comitis Pauli Sixti Trautson etc. conscriptae. Viennae Austriae MDCXIX. Codex membranaceus in 4. Characterem typum superante exaratus grossiore. In fine sunt tempora nativitatis prolium germanice consignata.

209. 1584. Spaccio de la bestia trionfante proposto da Giove, effectuatò dal consiglio revelato da Mercurio, recitato da Sophia, udito da Saulino, registrato dal Notario, diviso in tre dialoghi, subdivisi in tre parti, Consecrato al molto illustre et Excellente Cavalliero Sig. Philippo Sidneo. Primum publicatum

MDLXXXIV. MS. in 4. Bruni Jordani Nolani est Liber iste atheisticus.

210. Patachich Adami Carmina quibus Sancti Singulis anni diebus celebrantur. MS. 4.

211. La Geomantia di Pietre d'A b a n o tradotta dal Latino in volgare da Tricatto Mantuano. MS. 8. Jam olim 1556. Patavii edit.

212. 1675. Tracti de Justitia et Jure, praelegente A. R. P. Barthol. Caregnias S. J. SS. Theol. in Coll. Romano Professore per Steph. Jos. Illyés Coll. Germ. Hung. Alumnus. Anno 1675. 5. Nov. MS. 8.

213. 1705. Tractatus Theologici de Actibus humanis — Peccatis — Legibus — Virtutibus Theologicis et moralibus — jure et justitia — censuris — sacramentis etc. MS. 4. A. 1705.

214. Italiae descriptio ex 100 Auctoribus collecta. MS. 4. transverso pagg. 179.

215. Liber precatorius germanicus, cui praefigitur: In dem Piechel stet hernach vil guter fryrn und andrer gepet Maria Drautsonn wittib. MS. 4.

216. 1762. Apologeticus Decretorum Visitationis Metropolitanani Capituli Strigoniensis Anni MDCCLXII. Franc. Bar-kóczy. MS. 8.

217. 1705. Ne bántsz! Symbolum Ill. D. C. Nic. Zrini: Nemo me impune lacessit. Excusum A. 1705. MS. tersissimum 8.

218. Horae Canonicae. Duo Codices membranacei caractere typum aequante exarati 8.

219. Horae Diurnae. Codex membranaceus vetus cum Calendario et Rubricis Germanicis. 8. Maj.

220. Breviarium. Codex membranaceus cum Calendario et paucis notis musicis vetus 8.

221. Agenda seu Rituale. Quaedam etiam Hung. et Croat. — Constitutiones Synodi Provincialis. Subjicitur: Tyrnaviensis Scholae tempore istius synodi fui descripsi 1649. Mense Junii 6. In fine: De exorcisandi obsessis a Daemonio. MS. 8.

222. Miscellanea Joan. Quintini Comitiae Jörgger Equitis Aurei velleris S. C. Rque Maj. Consilarii Act. Int. nec non in Excelso Regimine Inferioris Austriae Praesidis et Locumtenentis circa 1688. sunt pleraque Acta politica Germanice vel Latine. MS. 8.

223. 1688. *Historia Ecclesiastica Carmine Elegiaco concinnata* Authore *Thoma Hobbio Malmesburiensi*. Opus posthumum. Aug. Trinobantum A. S. 1688. MS. 8. ex typo. Est Satyra Hobbesii pag. 104.

224. 1651. *Adriai Tengernek Syrenaja* Gróf Zrini Miklós. Nyomt. Bécsben 1651. MS. 8. ex typo.

225. *Notata ad Ontologiam* MS. 8.

226. *Examen Ontologiae*. MS. 8.

227. *Notae ad Pneumatologiam*. MS. 8. omnia tria circa A. 1648.

228. *Logicae Partis IV. Annotata*. MS. 8.

229. *Logicae Pars II.* 8. MS.

230. *Logicae Pars III.* 8. MS. NB. Haec a 225—220 sunt unius manus.

231. 1748—1752. *Constantini de Hoffmann Varia Collectanea propria manu scripta*, uti:

Poesies Francoises recueilles de divers Auteurs. 1748.

Geschichte der Französischen Politik. 1749.

Extraits de divers Auteurs. Description de Paris. Gallice et Germanice. 1749.

Extrait du Traite politique par Ferd. Galardi 1750.

Satyrae ingeniosae Gallice, Pauca Germ. et Lat. 1751.

Epitaphia erudita notabilia, satyrica, ridicula, curiosa, iisdem linguis. 1751.

Extraits de l'Histoire de Henri III. Roi de France, écrite par Varillas, 1752. duo Tomuli.

Omnia MSS. 8. Volumina 8.

232. 1792. *P. Joan Schotter e S. J. Jaurini Professoris mortui Pisonii* 1777. *Philosophia quam audivit et Bibliothecae donavit P. Caelestinus Capucinus a Confessionibus Exc. D. Lad. Comit. Kollonich, Archi-Episcopi Colocensis* 1792. MS. 8.

233. 1720. *Joan. Tolandi Pantheisticon, sive Formula celebrandae Sodalitatis Socraticae in III Particulos divisa, quae Pantheistarum sive Sodalium continent I. Mores et Axiomata. II. Nomen et Philosophiam. III. Libertatem et non fallentem legem neque fallendam. Praemittitur de antiquis et novis Eruditorum Sodalitatibus, ut et de Universo Infinito et Aeterno Diatriba. Subjicitur de duplici Pantheistarum Philosophia sequenda, ac*

de Viri optimi et ornatissimi idea Dissertatiuncula. Cosmopoli MDCCXX. MS. 8.

234. Li Pontefici e Cardinali loro Creaturae Con suoi Insegni. MS. 8. Ex Libris Joan. Leop. Trautson C. de Falkenstein.

235. 1429. Ein Gebetbuch. — Hie hat dietz buch ein Ende, Gott uns seinen Segen sende. Scriptum per J o h a n n e m Dursinis de Egra. A. D. 1429. V. Kal. May. Cod. Chartaceus 8.

236. 1616. Compendium Primae Partis Summae Theologiae Divi Thomae Aquinatis. Daniel Continus G'lemoneus rescripsit Romae d. 5. Mensis Febr. MDCXVI. MS. 12.

237. Alhi habet sich ander Cursus von unsern Frauentageczaiten. Est Liber Precatorius vetus germanicus post $\frac{1}{3}$ tamen 4. lineae bohemicae scriptae sunt.

238. Gepetbuch aus den Psalmen. Cod. MS. 8. Praecedit Computus Temporum Ecclesiasticus 4. foliis membranaceis, reliquum chartaceum in dies hebdomadae divisum.

239. Dix ains moraux sur anciens maleditions — Disains de la convenience de la loy avec la foy — les dicts des sept Sages de Grec. Escript par Dan. Sildermann. Versus Gallici MS. 12.

240. 1692. Exercitium brevissimum, compendiosumque S. Theologiae. Claudiopoli A. 1692. Mense Nov. MS. 12.

241. Liber precatorius ad instar horarum diurnarum. Codex MS. membr. in 16.

242. 1771. Historia Universalis. Pars I. et Partis II. sectio I. et II. Auctore Stephano Katona 1771. In Regia Universitate Hungarica praelecta. MS. 4. Tomi III.

243. 1792. Sinceri Romano-Catholici Declaratio Repraesentationis Evangelicorum J. Comitatus Gömöriensis in negotio Religionis sub nomine Catholicorum Suae Maj. SS. Leopoldo II. submissae ex congregatione in oppido Pelsőcz celebrata d. 10. Jan. A. 1791. Dedicatur haec Declaratio DD. Catholicis ejusdem I. Comitatus. Typis liberis 1792. conscripsit P. Val. Kacsikovics e S. J. MS. 4. pagg. 188,

244. 1704. Salutares Regno Ungariae quatuor Quaestiones quas proposuit Patriophilus 1794. Conscripsit P. Val. Kacsikovics e S. J. MS. 4. pagg. 215.

245. 1800. *Enthusiasmus Poetico- historico- philosophico- theologico- moralis, quem fallendi temporis gratia conscripsit Patriophilus A. 1800. Jász-Berini R. V. K. Carmine. MS. 4. pagg. 110.*

246. 1796—1797. *Sigismundi Báthori olim Principis Transsylvanae inconstans vitae ratio et Stephani Bocskay pariter Principis Transylvaniae facti turbulenta acta. Ex Historia Nic. Istvánffi in synopsis reducta, sed cum Reflexionibus in Libellum: Sylloge Actorum Publicorum Pacificationis Viennensis A. 1606. initae, quem libellum A. 1790. vulgavit Victorinus de Chorelo Philohistor. Synopsis et Reflexiones in utilitatem publici conscripsit Patriophilus annis 1796-7. MS. 4. pagg. 316. Volumen II. pagg. 436. et cum Appendice 36—472.*

247. 1790. *Threni de Regno Ungariae, conscripti per Patriophilum occasione Diaetae Budae A. 1790. Carmine cum notis historicis. MS. 4. pagg. 169.*

248. 1793. *Manus mortuae in Hungariae vivae, Autore Patriophilo. 1793. MS. 4. pagg. 162. Conscripsit P. Val. Kacskovic S. J. uti praecedentia a N. 243.*

249. *De Corona Hung. Disceptatio Hung. in 4. MS. pagg. 257. In fine habetur: Imprimatur. Matthias Rietaller stante eo, quod Editioni Latinae nihil a Versore seu additum, seu demtum sit.*

250. *Tudósítás a Magyarországi Sz. Koronának eredeteiről mellyet Nagyságos Gróf Révai Péter ugyanazon Sz. Koronának néhai Őrzője szerzett, mostanában pedig Détsi Samunak új költeményi ellen védelmezett Vajkovics Imre a Felső Iskolának Doctora, Választott Almisi Püspök, Kalocsai Főkapitálonban Nagy-Prépost és Kanonok, haidan a könyveknek királyi Visgálója. MS. 8. Phylerae 26.*

251. *Abbildung und Lebens beschreibungen gelehrter Leuthe. fol. Voll. III. Collectio amplissima Iconum, circa quas vitae et scripta eorum, quos repraesentant, calamo exarata est. Sunt omnium nationum.*

252. 1777—1785. *Causae Curiales ab A. 1777—1785. fol. Voll. XIV. grandia MSS.*

Analecta Stephani Katona.

253. *Duae Apologiae pro Societate Jesu, et in fine etiam de eadem materia alia IV. MS. nempe: Quaestio: utrum bona*

conscientia, sine injustitia, sine scandalo, sine gravi religionis damno Jesuitae in aliquibus Regnis extingui potuerint.

254. Steph. Katona Historia literaria. Terniones III. Autographum.

255. Domicilia Musarum in Hung., seu Descriptio locorum, in quibus Juventus Hungarica bonis artibus et moribus instituitur. Opera Steph. Katona e S. J. in Universitate Tyrnaviensi Eloquentiae S. Professoris. Autographum.

256. 1787. Ladislaus IV. LXXXIII. Archiepiscopus Colocensis ab A. 1787. Fragmentum Historiae Colocensis Ecclesiae. Autographum Steph. Katona.

257. Stephani Katona: Eloquentia profana. Terniones IV. Autographum.

258. Manus mortuae etc. ut supra N. 248.

259. Forma et ratio gubernandi Academias et Studia Generalia S. J. in Provincia Austriae. fol.

260. 1790–1791. Diarium Diaetae a d. 6. Junii 1790. usque d. 10. Mart. 1791. fol.

261. Analecta varia historica, diplomatica, sacra, profana. Est Collectio constituens fascem justi Voluminis. fol.

262. Steph. Katona Analecta Historica fol. Fascis unius Voluminis mixta.

263. Diplomata primorum Hungariae Regum. 4. Autographum Steph. Katona.

264. Historia Revolutionum Hung. ex Gallico versa, vel potius in Compendium redacta; item Historia vitae M. Theresiae per Richter et quaedam alia.

265. Assertiones Historico-Criticae ex obscuro, fabuloso et Historico tempore.

266. Causa Rákóciana et Tökölina cum Societate. Continet multa Instrumenta publica.

267. Catalogus Defunctorum nostrorum in Christo, a tempore abolitionis, quos ego Valentinus Kacs Kovics connotavi ita, prout successive a meis Correspondentibus mihi nomina perscripta sunt. 8.

268. Diversae Epistolae in 4.

269. Ungariae Cleri merita in patriam deducta a Mich. Szvórényi, dicata vero Patriae Patribus iterum congregandis.

NB. Pro hoc Opusculo typis dando ego Val. Kacs Kovics dedi D. Szvorényi Fl. Rh. 50, sed nondum lucem vidit.

270. Amica defensio S. J. Ex MSS. P. Nic. Moder e S. J. dein Parochi Eperiess. Descripsi J. Berini P. Val. Kacs Kovics e. S. J.

271. 1649. Responsa R. P. nostri Franc. Piccolomini ei, Ad postulata Congregationis Provincialis Provinciae Austriae A. 1649. celebratae ad Congr. generalem.

272. Censura libelli Kollariani de Potestate per Deputationem Regni.

273. 1762. Apologeticus Decretorum Visitationis Metropolitan Capituli Strigoniensis A. 1762. Terniones 3.

274. Exhortationes Academicae diversorum PP. S. J. fol. fragmentum. Terniones 4.

275. Synopsis Historiae Rom. Imp. Autographum Steph. Katona. Cum Responsis Autoris ad reflexiones Censoris.

276. Repertorium diplomatum a variis Autoribus editorum a St. Katona in seorsivis chartis chronologice notatorum.

277. Scripta Fribertiana. Sunt Miscellanea seu Quodlibet ex omnibus disciplinis fere singula Positio aliis, sed multa notabilia.

278. Jesuitica, imprimis in Transylvania. Haec inter: Acta circa S. J. in Transylvania ante adventum in eam R. D. Franc. Somogyi Ablegati Caesarei.

279. Reflexiones Aularum Borbonicarum super Jesuitismo. 4.

280. 1710—1772. Catalogus quatuor Vota Professorum in S. J. ab A. 1710—1772. Repraesentatio Cleri Dioecesis Rosnaviensis ad Primatem Cardinalem occasione culpae sui Praesulis Ant. L. B. Andrassy.

Hucusque Collectanea Katoniana.

HAZAI TANODAI DRÁMÁK A NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: Dr. Nagy Sándor.

I.

Midőn a Nemzeti Múzeum könyvtárában található hazai tanodai drámák bibliographiai jegyzékét ezennel közzé tenni szándékozom, fölöslegesnek vélem e műfaj történetének s több oldalú jelentőségének tüzetes fejtegetésébe bocsátkozni. A kik irodalmunk történetének idevágó korszakait valamennyire tanulmányozták, bizonyára tiszttában vannak e tárgygyal annyira, hogy elég lesz csupán a főbb mozzanatokat emelnem ki élénkebb emlékezet okáért.

Mellőzve ezuttal annak bizonyíttatását, hogy a szini előadásoknak egy bizonyos neme divatozott volt középiskoláinkban már a középkor végső szakaszában is, — kezdhettük futólagos szemlénket mindjárt ott, a hol tulajdonképeni irodalmunk kezdődik, t. i. a reformatio korában. Köztudomású dolog, hogy a tanodai dráma a németektől származott át hozzánk. A kik hazai talajunkba átplántálták, az ujonnan alapított protestans iskolák tanárai — mindnyájan egyszersmind a hitújítás bajnokai — voltak, kik a német egyetemeken, különösen Sturm és Melanchthon intézeteiben az iskolai játékok e nemét megkedvelvén s benne úgy a tanuló ifjúság szellemi és erkölcsi képzésére, mint a hitújítás eszméinek terjesztésére hatalmas eszközt találván, kísérletet tettek vele itthon, a gondjaikra bizott tanintézetekben is. A kísérlet nagyon jól ütött ki: a tanodai dráma iskoláinkban egyszerre megfogamzott s gyökeret vert oly mélyen, hogy fenn tudta magát tartani harminfél századon keresztül. Legelől jártak

e téren a hazai német városok iskolái, melyekben épúgy, mint Németország legtöbb tanintézetében, különösen a latin classicusok darabjai, Plautus és Terentius vigjátékai voltak nagy divatban; de készültek ezek modorában új darabok is, melyekhez a tárgyakat legtöbb esetben az ó-szövetség szolgáltatta. Mai tudomásunk szerint az első iskolai színi előadás, melynek tárgyát is tudjuk, a bártfai iskolában, 1553-ban tartott: Terentius Eunuchus-a került színre eredetiben s még ez év folyamán előadott Kain és Ábel historiája is német nyelven.¹⁾ Az első névszerint ismert drámaíró nálunk a brassói Wagner Bálint, kinek Amnon incestuosus cz. drámája nyomtatásban is megjelent ugyan (Coronae 1540.), de mai nap egyetlenegy példánya sem található. Ő utána következik a német iskolák részéről a derék Stöckel Lénárd, kinek »Susanne«-ja, mely állítólag nem egyéb, mint a német Xystus Betuleius (Sext Birk 1500–1554) ugyanily című darabjának utánzata²⁾, a bártfai iskolában 1559-ben adatott elő német nyelven s még ez évben megjelent nyomtatásban is. Egyetlen példánya külföldre került.

A magyar protestans iskolákban a tanodai drámának azon másik faja honosodott inkább meg, mely kiválóan protestans drámának szokott neveztetni, minthogy fő célja a hitújítás eszméinek terjesztése s az ó egyház bástyáinak ostromlása volt. Ez iránynak az eddig napfényre jött adatok szerint első ismeretes munkása Sztárai Mihály volt, kinek irodalomtörténeti jelentősége épen abban tetőz, hogy nemzeti drámánk alapját ő vetette meg. Két színműve: »A papok házassága« (1550.) és »Az igaz papság tiköre« (1559.) minden tekintetben méltó alappal szolgál drámairodalmunknak. Második terméke ez iránynak »Balassa Menyhárt árultatásá«-t nem számítva ide — a névtelen szerzőtől származó »Válaszuti Comoedia« (Disputatio Debreczinensis) 1567 körül, mely után még Sze-

¹⁾ Lásd Ábel Jenő nagyérdekű cikkét: »Színügy Bártfán a XV. és XVI. században. Századok XVIII. évf. (1880) 22–51. l.

²⁾ Pilger Robert: Die Dramatisierungen der Susanna im XVI. Jahrhundert (Zeitschrift für deutsche Philologie, herausgegeben von Höpfner und Zacher. XI. Halle, 1880. 129–217. SS.

gedi Lőrincz békési prédikátornak németből fordított *Theophania*-ja (1575.) következik. A mely darabok ezek után szinpadra kerültek protestans iskoláinkban, nyomtatásban — úgy látszik — soha nem jelentek meg, sőt emlékezetök is végkép veszendőbe ment; ezentul adataink csak kivételesen szólnak egy-egy előadásról. E szórványos adatok épen csak arra valók, hogy a szini előadások folytonos gyakorlatát constatalhassuk; kitetszik azonban belőlök az is, hogy e szokás a protestans tanintézetekben lassanként háttérbe kezd szorulni. A mint a hitújítás eszméi nálunk megszilárdultak s erőt vettek az ó egyház tanain, nem lévén szükség többé támadó fegyverekre, protestans tanáraink szemében csökkent az iskolai színjátékok fontossága is; ezért buzgalmok napról-napra lanyhábbá vált e téren. A XVII. században már tetemesen alábbszállott a prot. tanodai drámák divatja, legtöbb helyen már csak kivételes esetekben, rendkívüli ünnepélyes alkalmakra rendeztek szini előadást.

Midőn a protestánsoknál így hanyatlani látjuk az iskolai színjáték ügyét, az ellenkező oldalon, a catholikus tanintézetekben épen ekkor kezd magasabb fejlődésnek indulni. E fejlődés előidézői a jezsuiták voltak, kiknek föllépése forduló pontot képez nemcsak közoktatásunk, hanem ezzel kapcsolatban iskolai színjátékaink történetében is. A mint a tanodai dráma, a hitújítás egyik hatalmas fegyvere, kihull a protestáns tanférfiak kezéből, új ellenfelek, a jezsuiták tüstént magukhoz ragadják s ellenök fordítják a többi fegyverekkel együtt ezt is. Mihelyt a rend megtelepedik s tanszékekhez jut nálunk, újra megnépesednek az iskolai szinpadok. E szerzet tanárai azonban egészen más oldalról fogják föl a tanodai drámát. Ők sem mellőzik ugyan a valláserkölcsi szempontot, de a fősulyt még sem erre, hanem a dolog paedagogiai oldalára fektetik. Tanodai drámáikkal ők is erősíteni iparkodnak a vallásos és erkölcsi érzést úgy a tanuló ifjakban, mint a néző közönségben, de sokkal inkább törekszenek arra, hogy növendékeik ez uton magokat a szép előadásban, finom modorban gyakorolják és — ez volt a legfőbb — latin nyelvbéli ismereteiket szaporítsák. Ilyen oldaláról fogja föl a tanodai drámát a rend összes tanintézetei számára kidolgozott *Ratio Studiorum* is, mely nem követeli, csak megtűri ugyan az iskolai színjátékot; de a gyakorlatban egészen más-

ként állott a dolog; mert alig nyitott e szerzet valamely városban iskolát s alig szaporodott föl a növendékek száma 30-ra vagy 40-re, a színi előadások tüstént megkezdődtek s azontul évről-évre lelkiismeretes pontossággal megtartattak. Kezdetben bcérték évenként egy játékkal, mely az őszi vizsga alkalmával ment végbe; legfőlebb rendkívüli ünnepélyek, pl. templomszentelés, valamely egyházi vagy világi főúr látogatása s több efféle kivételes esetek idején rendeztek még egy másik előadást. Később azonban, kivált a nagyobb iskolákban, annyira belemerültek a színjátékokba, hogy évenként 4—5 előadást is tartottak. Rendszeren két-két osztály fogott össze, u. m. az elemiek a kezdőkkel, a nyelvtanulók a syntaxistákkal és a poeták a rhetorokkal. Az ilyen évközben tartott előadások szűkebb körben, nem nagy zajjal folytak le; rendszeren az iskola dísztermében, vagy — a hol két színterem volt, — a kisebbben játszották el a darabot; voltak jelen idegen nézők is, de nem nagy számmal. Ellenben az alkalmi vagy évzáró színi előadások mindig nagy pompával és ünnepélyességgel mentek végbe. Ez alkalomra Nagy-Szombatban, a hol a természetesen legszebben virágzott az iskolai színeszet, a nagyobbik színtermet nyitották meg, a mely egész ünnepies szint öltött ilyenkor magára. Hozattak új ruhákat és díszleteket is, rendszeren Bécsből, néha éppen Velenczéből. A színterem természetesen zsúfolásig megtelt nézőkkel: szülők és rokonok, érdeklődők és pártfogók, egyházi és világi méltóságok nagy számmal gyűltek össze a zsenge ifjúság játékanak szemlélésére. Mindenik néző az előadás megkezdése előtt egy kis nyomtatott füzetet kapott, mely a mai színlapnak felelt meg s az előadás programját foglalta magában. E kis füzetben el volt mondva röviden a színmű tárgya s külön minden felvonás és jelenet rövid tartalma. A közönség illúzióját legkevésbé sem rontotta, ha a színmű kimenetelét, a bonyodalom megoldását eleve tudta is; hiszen többnyire közönségesen ismert tárgyak adattak elő. Végül fel van jegyezve a szereplők és a színjátészó ifjak névsora is. Magától értetik, hogy a szereplők közt nők nem voltak; a női szerepeket is, melyek egyébiránt vajmi csekély számmal fordulnak elő, fiú-növendékek töltötték be. A személyek száma nagyon különböző, néha 8—10 személy játszott, másszor pedig, kivált az év végén előadott darabokban, 100-ra is fölrúg a közre-

működők száma. Az előadás mindig délután tartatott: rendszeren 2—3 órakor kezdődött s a körülményekhez képest eltartott esti 5—6 óráig.

A játékot többnyire rövid prolog előzte meg s rövid epilóg zárta be; a felvonások közeit néha karének, zene és táncz töltötte be; sőt van néhány példa arra is, hogy valamely öt felvonásból álló tragoedia közeiben három szakaszra osztott vígjátékot vagy bohózatot adtak elő. A színjátékkal azonban még nem volt vége az ünnepélynek. Az évváró előadások rendszeren jutalomosztással voltak egybekötve s épen ezért *actio proemialis* nevet is viseltek. Szokásban volt, hogy egyes nagylelkű pártfogók az érdemesebb tanulók jutalmazására évenként kisebb-nagyobb pénzüsszeget ajánlottak fel. Nagy Szombatban hg. Eszterházy Pál alapítványt tett erre a célra; sok helyt a városi hatóság osztott ki jutalmakat; néha pedig, ha más Moecenas nem akadt, maga az intézet igazgatója vállalkozott e szerepre. A jutalom legtöbbször kész pénzben osztatott ki, de adtak néha könyveket is. Az így kitüntetett ifjak, neveik a játék után nyilvánosan felolvasztatván, dob és trombita riadozása mellett léptek elő, a jutalmat felveendőik.

A színműveket magok a tanárok készítették; minden tanár köteles volt a saját osztályát szindarabokkal ellátni, azt növendékeivel begyakoroltatni, belőle próbákat tartani s a színelőadást rendezni. Többnyire eredeti szerzeményekkel állottak elő, csak a XVIII. század második felében kezdik idegen szerzők, a *classici* közül különösen *Plautus* és *Terentius* vígjátékait s a külföldi jezsuita írók közül kivált *Friz* és *Gra-nelli* darabjait átdolgozni. Tette ezt többek közt *Dugonics* is. Tárgyaikat néha a szent írásból, gyakrabban a legendákból, a szentek életéből, vagy a történelemből merítették. Hazai történelmünk számos *actio proemialis*hoz szolgáltatott tárgyat. Sajnos azonban, hogy a hazai nyelv — kivált kezdetben — egészen háttérbe szorult. A kor felfogása szerint a latin nyelv ismerete, annak biztos és szabatos használása s a *classici*ok teljes megértése képezvén a tudományos műveltség legmagasabb fokát, természetes, hogy tanáraink e nagy cél felé vezérelték növendékeiket az iskolai színjátékokkal is. A hazai nyelvet legfőlebb a felvonások közé szőtt *interludium*okban s a programokban türték meg. Később azonban örvendetes fordulat állott be e részben is. A XVIII. század közepén túl kezdenek a tanárok

magyar nyelvű darabokat is játszani s a közönség az ilyen előadásokat rendkívül kedveli; így aztán az iskolai színpad lassan, fokozatosan megmagyarosodik s a tanodai dráma hatalmas terjesztője lesz a nemzeti nyelvnek.

E virágzó színészet a jezsuita rend eltörlésével (1773.) érzékeny csapást szenvedett ugyan, de nem sokáig sinlett utána. A többi tanító szerzetek, a derék pálosok és piaristák, kik a jezsuiták tanszékeit elfoglalták, követték példájokat az iskolai színjátékok ápolásában is. A tanodai dráma az ő kezükben jutott el a kifejlés legfelső fokára; ők vitték az iskolai színészetet azon pontig, a mikor a tanodák színjátszó növendékei egyszerre kilépve az életbe, megalakították az első magyar szintársulatot s lerakták a magyar nemzeti színészet legelső alapját.

Ezek után már most könnyen felfoghatjuk a tanodai drámák irodalomtörténeti fontosságát. Látjuk, hogy e műfaj nálunk harmadfél századon át folyvást él, művelőkre és közönségre talál s hatása egyre emelkedik. Kezdetben saját hazai viszonyaink szolgáltatják tárgyait s nemzeti nyelven szól a néphez; később latinná válik ugyan, de hazai történelmünk nagy alakjait és nagy eseményeit mindenkor kiváló előszeretettel eleveníti fel s a nemzeti érzésnek folyton tolmácsa marad. Ama sívár korszakban, melyet irodalmunk történetében a hanyatlás korának szoktak nevezni, sehol nem mutatkozik oly élénk tevékenység mint épen a tanodai dráma terén; s ama szomorú emlékü években midőn legelőkelőbb köreinkből a nemzeti szellem és nyelv napról-napra kezdett kiveszni, a tanodai dráma, mintha a reactio képviselője akart volna lenni, lassan-lassan visszamagyarosodik. S végre, mikor az évtizedeken át elfojtott nemzeti szellem kitör s győzelmét ünnepli a hazában szerteszét, midőn valahára eljött az idő teljessége, — a tanodai színészet az iskola szűk falai közül egyszerre kilép a társadalomba s alapjává lesz világi színészetünknek. Mindezek olyan tények, a melyek a tanodai drámának oly rendkívüli fontosságot kölcsönöznek nálunk, a minővel nem bír a civilizált világ egyik nemzeténél sem.

II.

Tanodai drámáink emlékét leginkább azon nyomtatott programok tartották fenn, a melyeket — miként említém — előadás alkalmával a nézők közt szétosztottak. Magok a színjátékok nem az,

irodalom, hanem csak a színpad számára lévén szánva, nyomtatásban csak kivételes esetekben jelentek meg. Az egész tanodai színész-irodalmát a programmok alapján állíthatjuk össze s ezekből ismerkedhetünk meg az előadott darabok tartalmával is. Sajnos azonban, hogy e programmok tetemes részét az idők viszontagságai megsemmisítették; magok az egykorúak, úgy látszik, sokkal jelentéktelenebbeknek tartották őket, hogysem érdemesítették volna a megőrzésre. Más becsesebb irodalmi kincseinkkel együtt veszendőbe ment ezek tetemes része is, úgy hogy a sok ezerből manap már alig lehet egy pár százat találni közkönyvtárainkban.

A Nemzeti Múzeum könyvtára, nemzeti irodalmunk kincseinek ezen leggazdagabb tárháza, felülmúlja többi közkönyvtárainkat tanodai drámáinak nagy számával is. Apró nyomtatványai közt, gondosan kiválogatva s időrendben fölállítva, 99 ilyen programmot találunk, tehát oly nagy mennyiséget, melyhez csak a budapesti egyetemi könyvtár e nemű gyűjteménye jár közel. Könyvtárunk e becses gyűjteménye nem egészen ismeretlen szakembereink előtt, mert a könyvtár egykori buzgó őre, Mátray Gábor e programmok jegyzékét egyízben már közölte volt; de ez a közlés nagyon hiányos.¹⁾

E programmokkal azonban még koránt sincs kimerítve a könyvtár tanodai drámáinak gyűjteménye; találunk e nemű dolgokat a kéziratári osztályban is, és pedig egytől-egyig teljes szöveggel. Természetesen ezek is latin nyelven vannak írva, de akad közöttük 10 magyar is. Különösen említést érdemel itt Bartakovich József, kassai jezsuita tanár két kötetes gyűjteménye, mely 36 drámát foglal magában. Bartakovich neve ismeretes drámai irodalmunkban, két latin drámája »Moyses« és »Simon Machabaeus« megjelent nyomtatásban is, de hogy mily tevékenységet fejtett ki e téren, csak e gyűjteményből ismerjük meg. Vajjon e gyűjteményben vannak-e tőle származó drámák? s ha igen, melyek azok? — kérdés, melyre nem találunk megbízható feleletet. Találkozunk e sorozatban egyebek

¹⁾ Mátray Gábor: A magyar nyelv divatozásáról hazánk tanodáiban a XVII. század folytán. M. Akad. Érte-sítő. XI. év. 1851. V. sz. 253—259. l.

között Faludival és Dugonicssal is, amaz egy ismeretlen olasz drámairó művét, emez pedig Terentius és Plautus egy pár darabját dolgozta át növendékei számára. Sartori András, illavai tanár darabjairól meg kell jegyezni, hogy azok megfelelnek a középkori mysterium-játékoknak: Krisztus életéből vett eseményeket adnak elő drámai formában; játszottak a jezsuiták iskoláiban ünnepek alkalmával ilyeneket is.

Ez összeállítás magában foglalja tehát a Nemzeti Múzeum könyvtárából: 1. a kinyomatott tanodai drámákat, 2. a programokat, és végre 3. a kéziratban fenmaradt játékokat. Nagyobb pontosság kedvéért külön választottam a magyar, külön az idegen nyelvűeket s közlöm az iskola és az illető osztály nevét is, az előadás napjának lehetőleg pontos megjelölésével.

Midőn e jegyzéket ezennel közzé teszem, czélom egyfelől a Nemzeti Múzeum könyvtárának eme becses gyűjteményét a közönségnek röviden bemutatni, másfelől pedig hazai közkönyvtáraink őreit s a magán gyűjtemények tulajdonosait pár szóval figyelmeztetni arra, mily rendkívül nagy irodalomtörténeti fontossággal bírnak s mily gondos őrizetet érdemelnek e csekélységeknek látszó apróságok.

Ezen hazai tanodai drámák bibliographiai jegyzéke itt következik.

TANODAI DRÁMÁK.

I. Teljes szöveggel.

1. Magyar nyelven.

1. 1575. Theophania, Az az: Isteni megjelenés. Wy es igen szép Comoedia a mi első Atyainknac allapattyáról, es az emberi tisztelnec rendeseről auagy gradiczarol. Szegedi Lőrincz által: Debrecembe Nyomtatattot Komlos Andras által 1575. 4-r. A—F = 6 iv = 24 sztan lev. (vége hiányzik.) Egyetlen példány.

2. É. n. (1740.) Jekoniás. Szomoru szabásu vig ki-menettelü játék, mellyet egy némelly Jesus Társaságabeli Tanító-Mester (Kozma Ferencz) szerzett és elő-állatott. Győr. 8-r. II, 181 és 6 l. 5 felvonás. Kéziratban lásd 124 sz. a.

3. 1749. Ama Hires Bátor szívü és Vitézi Nagy erejü Nevezetes Szent Judith Aszszonynak Holofernessel, Nabugodonozor erős Táborának kevély Fő Hadi Vezérével lett jeles dolgairól íratott Rövid Historia, Melly Tragyediás Magyar Verseken ujonnan foglaltatván, kibocsáttatott. Nyomtatott Budán, 1749. Esztendőben. $A_1 - B_5 = 16$ sztlan lev. XIII. Actus, versekben.

4. 1750. Constantinus Porphyrogenitus. Szomoru játék öt végezésben. Irta Faludi Ferencz. (Acta in albo castro collegii Tyrnaviensis. XIII. Septembris MDCCCL.) Lásd: Faludi Ferencz költeményes maradványai. Egybeszedte... Révai Miklós Győrött 1786. II-ik kötet. 1—114. l.

5. 1753. Sedecziás. Keserves játék, melyet magyar nyelven szerzett Kunits Ferencz Jesus Társaságának szerzetes papja. Kassa. 1753. 8-r. 88 l. 5 felvonás.

6. 1767. Salamon (1 felvonás),

7. 1767. Ptolomaeus (szomoru játék 5 felvonásban) és

8. 1767. Titus (3 felvonás.) Három szomoru játék, kettejét ennen maga szerzette, harmadikát pedig Metasztaziusból fordította Illei János Jesus Társaságának papja. Kassán 1767. 8-r. II. 168 l.

9. 1767. Cyrus. Szomoru játék, melyet magyar nyelvre fordított Kereskényi Ádám Jesus Társaságának szerzetes papja. Kassán 1767. 8-r. 88 l. 3 felvonás.

10. 1767. Mauritius tsászár. Szomoru játék, melyet magyar nyelvre fordított Kereskényi Ádám, Jesus Társaságának szerzetes papja. Kassán 1767. 8-r. 82. l. 3 felvonás.

11. 1789. Tornyos Péter. Farsangi játék. Szerzette Illei János. Komáromban és Pozsonyban. 1789. 8-r. 66 l. 3 végzés.

2. Latin és franczia nyelven.

12. 1723. Emericus Bebekus et Joannes Zápolya, Roxiae Gubernatores a Ludovico I. Hungariae rege constituti. Per Paulum Koložsvári. Claudiopoli. 1723. 12° A — D = 32 sztlan lev. Actus III. Ld

13. 1728. Tenerorum Lusus Amorum cum Infante Deo, Quorum auspex Gratosissimus Excellentissimus

Dnus Stephanus Kohari, Iudex Curiae Regiae. Budae. 1728. 8° p. 34. Carmina VII.

14. 1730. aug. 22. Arsinoe. Tragoedia, Nuper visa, Nunc Honoribus Reverendorum, Praenobilium, Excellentium, ac Doctissimorum Dominorum AA. LL. et Philosophiae Magistrorum... A Rhetorica Tyrnaviensi inscripta, Anno salutis M.DCC.XXX. Mense Aug. Die 22. (Auctore Stephano Világhi, e Soc. Jesu.) Tyrnaviae. S. a. (1730.) 8° 4, 66 p. Actus III. V. ö. 53. sz.

15. 1733. Ludi poetici. Honoribus... DD. Neo-Baccalaureorum pro eodem actu solemniter a Poetis Cassoviensibus dicati. Anno aerae Christianae MDCCXXXIII. Mense... Die... Cassoviae. S. a. (1733.) 8° p. 31. Ludi III. Musae novellae ad Parnassum admittuntur. — Annus novus e veteris busto surgens. — Peccator Poenitens.

16. 1741. Spectacula Heroicae in Oriente Juventutis. Honoribus... D. D. A. A. L. L. et Philosophiae Magistrorum oblata ab Ill... Rhetorica Tyrnaviensi etc. Anno MDCCXLI. Mense... Die... Tyrnaviae 1741. 8° p. 71. Spectacula XII.

17. 1749. Innocentia laesa divinitus vindicata in Sancto Martyre, Confessore et Virgine Joanne Nepomuceno Musicali prosâ et Scenis Theatralibus exhibita, Honori ac Venerationi Sancti hujus Thaumaturgi Famâ periclitantium Patroni, a quodam fideli et indigno Magni ejusdem Sancti Veneratore et Cliente composita. (Opera 3 felvonásban.) Jaurini 1749. 4° A—J₃ = 35 sztlan lev.

18. 1749. aug... Moyses. Nuper acta ab Academicis, Nunc oblata Illustrissimis Spectabilibus etc. DD. AA. LL. et Philosophiae Magistris a Perillustri, Praenobili, Nobili Rhetorica Tyrnaviensi... Anno M.DCC.XLIX. Mense Aug. die... (Auctore Josepho Bartakovich e Soc. Jesu) Tyrnaviae. S. a. (1749.) 8° p. 64. Actus V.

19. 1765. febr. 5. Le plaisir. Comédie en un acte en vers. (Par M. Geiger.) Ehhez járul:

20. É. n. (1765. febr. 5.) Le Mariage du Rois des Romains Joseph II. avec Josephe Duchesse de Bavière. Pastorale. En deux actes en vers. Lásd mindkettőt: Fêtes célébrées à Tyrnau parla jeune Noblesse de l'Aca-

démie Royale et Archiepiscopale a l'occasion du Mariage de la Majesté le Roi des Romains Joseph II. avec Son Altesse Sérénissime Marie Joseph Duchesse de Baviere le 5 Fevrier de l'an 1765. A Tyrnau s. a. (1765.) 8° 64 p.

21. 1769. Isaac, Figura Redemptoris. Actio sacra per musicam producta. Magno Varadini. 1769. 8°. 20 sztlan lev. Partes II. Opera-szöveg. Kéziratban lásd 139 sz. a.

22. 1776. Drama Illustrissimo Reverendissimo ac Amplissimo Domino Domino Andreae Sauberer . . . Ecclesiae de Jaszow etc. Abbati, sacerdoti jubilo sacram. Cassoviae. 1776. A — D = 13 sztlan lev. Actus III.

23. 1791. David poenitens.

24. 1791. Absolon in patrem perduellis (Scenae X) és

25. 1791. Lessus siue David lugens filium Absolon. Scenae X. Ludi Tragici in Academia Budensi nuper exhibiti, nunc restituto postliminio latiae linguae cultu patriae juventuti per Joannem Illei oblati. Comaromii. 1791. 8°. pag. 70.

II. PROGRAMMOK.

1.) Magyar nyelven.

26. 1758. jul. 16. Cyrus. Tragaedia Játék. A Nagyságos és egész Országbul egybe szedetett Nemes Nagy-Szombatban lévő Királyi, és Érseki Convictusnak Ifjaitul Játék néző helyre kiadott Az 1758 ik esztendőben szent Jakab havának 16. napján. Nagy Szombatban. 1758. Német nyelven lásd 79 sz. a.

27. 1765. máj. 30. Imre és Konrád Esztoráz. Szomoruszabásu, vig ki-menetelű játék, melyet. . . gr. Eszterházy Károly egri püspök stb. tiszteletére jádzott a Jesus Társasága gondviselése alatt nevelkedő s tanuló Nagyságos Nemes, Nemzetes Académiai Ifjúság. Kassán 1765 pünkösöd havának 30-ik napján (Nagy Szombat. 1765.). 2-r. 2 sztlan lev. VII kimenetel

28. 1766. Boldizár. A Jesus Tarsassága Nemes Ifjúságától Székes Fehér-várot Magyar Nyelven tartatott Szomorú játék

Gyurkovits Ferencz Urnak... tiszteletére. Pest. 1766. 4° 1 lev. Német nyelven lásd 117 sz. a.

29. 1766. jun. 1. M. A. Plautus magyarra fordított s mocskaiból kitisztított Menechmus nevű vig szabású játéka, melyet előada a III. és IV. Váczi kegyes Oskola. Dugonics András-tól. Budán É. n. (1766.) 1 lev. Szövegét lásd 131 sz. a.

30. 1776. A delphi avagy Publius Terentius írásából magyarra fordított játék, mellyet az ország hét fő birás és királyi táblája előtt élő nyelven játszott a Pesti Áhitatos oskolabeli nemes ifjuság 1776-dik esztendőben. Pest. É. n. (1776.) 4 r. 1 lev.

31. 1776. jul. Tamerlan es szitziai nagy hertzeg: kit második és első oskolában nevedő nemes ifjuság szokott mulató játékában elő-adott Gyöngyösön. M.D.CC.LXXVI. Esztendőben. Sz. Jakab havában. Eger. É. n. (1776.) 4-r. 4 sztlan lev. 3 végezésben.

32. 1783. jun. 4. Kozroes király. Szomoru játék, melly a püspöki iskolában elő-adatott Egerben MDCCLXXXIII. Esztendőben, Pünköst Havának 4dik napján. Eger. 1783. 4° 2 sztlan lev. 3 végezésben.

2. Latin, német és franczia nyelven.

33. É. n. Statua Minervalis qua Prividiensem Populum ad Exercitia I. Memoriae et Eloquentiae II. Disputationis Publicae. III. Lusus Apollonis quem ludent Nitriades Musae in Lyceo Prividiensi. Publice audienda Honorifice, officiose, peramanter invitat M. Zacharias Kalinkius. S. l. et a. (Trenchinii circa 1652.) 4° 4 sztlan lev. Actus I. Programm, szöveggel.

34. 1657. Gymnasium Sapientiae Ac Virtutum, Inter initia gymnastica novi Gymnasii Posoniensis exemplo dramatico in theatro exstructum. Auctore Rehlino (Johanne.) Trenchinii. 1657. 4-r. 4 sztlan lev. Actus V. Latin és német nyelven.

35. 1668. Eleazar Constans, quem honori Incl. Status Evangelici in Collegio Eperiensi Inspectorum, Velut Examinis Publici habiti Coronidem juvenus in scenam produxit. (Szerzője: Ladvér Illés.) Bartphae S. a. (1688.) 4-r. 4 sztlan lev. Actus V.

36. 1669. oct. 4. Papinianus Tetragonos. Hoc est

Vir Magnanimus, Justus, Constans rectique pertinax, in Theatrum productus et Gen.... Hung. Statuum Evang. Alegatis, Inspectoribus necnon reliquis omnium Ordinum Civibus, ab Ill. etc. Juventute Incluti Gymnasii Evangelici, quod Eperjessini est, pro felici Examinis Publici Colophone scenice monstratus. Leutschoviae. 1669. 4-r. Actus V. 8 sztlan lev.¹⁾

37. 1669. Melos Paschale Rhythmicum. Jesu Christo Primo et Ultimo, sine Principio sine Termino, Angelorum et Hominum Imperatori semper Augusto etc. etc. Sacrum et Juventuti Scholasticae Ollassiensi dicatum ab ejusdem Ludi Ephoro M. Daniele Kleschio, N. H. P. L. Caes. Eccl. Ollass. Pastore etc. Anno CIIICLXIX. Leutschoviae. 2°. 2 sztlan lev. Husvéti passio-játék V. Actusban. Előadatott: »von der Schul-Jugend zu Wallendorff am Heil Oster-Montag Abends, Dem Edlen und Vesten Hr. Steffan Halligantz, als durchreisenden glückseligen Bräutigam zu Ehren, und dessen (tit.) Epperiesserschen Herren Reisegefährten und Beystenden zu sonderlichen gefallen...«

38. 1682. oct. B. C. D. Decennale Expirium et Primum Respirium Status Evangelici, Summo Rerum Moderatori D. T. O. M. in Gloriam nec-non Publicae Pacis Curatoribus, Nutricijs et Fautoribus in honorem scenice praesentatum a tenera hactenus dispersa Juventute Eperiensi. S. l. (Leutschoviae.) 1682. 4° 4. sztlan lev. Partes II. Latin és német nyelven.

39. 1695. Hungariae Triumphus in Quirinali. Musicis modis celebratus, dum Ill. et Rev. D. Comes Emericus

¹⁾ Ezt a programmot ismertette Thaly Kálmán: Tökölly Imre és iskolatársai mint színjátszók cz. cikkében. (Lásd Századok XVI. évfolyam. [1880.] 411–417 ll.) Ez érdekes színmű szerzőjének Vandrák András (Az eperjesi egyházkerületi ág. h. evang. collegium multjának és jelen állapotjának vázlatos rajza. Eperjes. 1867. II. l.) és utána Molnár Aladár (A közoktatás története Magyarországon. I. kötet. Budapest. 1881. 345 l.) Ladivér Illés eperjesi tanárt, az »Eleazar Constans« szerzőjét tartja. Nem tudom, mi alapja van ennek; de figyelmet érdemel mindenesetre az is, hogy ugyanezen színműnek a Nemz. Múzeum könyvtárában található kéziratos példányán (lásd 133 sz. a.) a körmöcbányai Brumer Dávid van följegyezve, mint szerző.

Csaky de Keresztszegh Perpetuus Terrae Scepusiensis Dominus Abbas B. M. V. de Curru, Cathedr. Eccl. Agriensis Canonicus, Hungarus, Collegii Germ. et Hungarici Alumnus, In Romano Soc. Jesu Collegio Theologicâ Laureâ donaretur eamque Innocentio XII. Pont. Max. dicaret, A Josepho Octavio Pitonio. Romae 1695. 4° pagg. 14. Opera 3 részben. Elől Csáky Imre ajánlása XII. Incze pápához. Programm, szöveggel.

40. 1695. Hungaria in Libertatem ab Austria vindicata. Melodrama Musicis concentibus decantandum, dum sub auspiciis Josephi I. Rom. Hungariae etc. Regis Ill. et Rev. D. Comes Paulus Zichy de Zichs Perpetuus in Vasonkü, Palota etc. Neonon Praepositus B. M. V. ante Castrum Budense, Collegii Germ. et Hungarici Alumnus Hungarus, In Templo S. Ignatii Collegii Romani Soc. Jesu pro Doctoratus Laurea publice Universam Theologiam propugnat. Armonicis modulis donavit Joseph Octavius Pitonius. Roma. 1695. 4° pagg. 14. Opera 3 részben. Programm, szöveggel.

41. 1705. Fata Hungariae sub Ladislao et Mathia Corvino. Auctore Michaelae Missovicz. Leutschoviae. 1705. 4°. Előadatott Rozsnyón az evang. seminariumban.

42. 1706. Europa Comico-Tragica. Quam Duobus a Geniis Meo Tuoque exagitata: tot a lustris vicinis intestinisque insanientem cladibus: tot feralibus fumantis Martis funesta tam scenis: Geographice et Politice in Theatrum dedit Ludi Aug. Evang. Praenobilis Ingenua et Christiana Juventus Rosnaviae (Praemia Palaestritis exhibente Per Illustri et Generoso Domino Lani) S. l. (Leutschoviae.) 1706. 4°, 4 sztlan levél. Actus V.

43. 1707. Pigritius, scholarum hostis ad Causasum deportatus....., 1707. 4.-r Előadatott Eperjesen az ev. lyceumban.

44. 1708. Cyrus, vivum providentiae divinae in personis arduis a Deo destinatis fatibus speculum, pro Coronide Publici Examinis in scenam productus a Spect. Perill. Gen. et Ingenua Evangel. Seminarii Rosnaviensis Studiosa Juventute. (Auctore Michaelae Missovicz.) Leutschoviae. 1708. 4.-r. 4 sztlan lev. Actus VI.

45. 1713. Homagium Religionis, Palladis et Ho-

noris, Eminentissimo ac Serenissimo Principi Christiano Augusto S. R. Ecclesiae Presbytero Cardinali Archi Episcopo Strigoniensi etc. a devotissima honori ejusdem Archi-Episcopali Universitate Societatis Jesu Tyrnaviensis, salutatoria scena exhibitum. Anno M.DCC.XIII. Tyrnaviae. 1713. 4° 4 sztlan lev. Inductiones VIII.

46. 1714. Fraternae in fratrem impietatis ultio, in Alexio, Isaacii Imperatoris Constantino-politani Filio adumbrata, ac honori posthumo Celsiss. Princ. R. I. Pauli Eszterhazi de Galantha . . . in Alma Archi-Episcopali Societatis Jesu Universitate Tyrnaviensi in scenam data. (Szerzője: Mindszenti Imre, jezsuita tanár Nagy-Szombatban.) Tyrnaviae. 1714. 4° Latin és magyar nyelven, 10 sztlan lev. Actus III.

47. 1719. Vidus. Intestina accendens odia inter Principes Ungariae, Ducem et Regem Consanguinitatis foedere junctos, honori ac venerationi Eminentissimi et Serenissimi Principis ac Domini Domini Christiani Augusti . . . Archi Episcopi Strigoniensis a praenobili nobili et ingenua Rhetorices et Poeseos Gymnasii Palfiani Prividensis Juventute Lineamentis Theatralibus depictus Claroque Cabalistico Carmine concinnatus, Typis vero editus Anno quo Regna vigent passim bona queis Concordia regnat, A tanto Eugenios cupit optima foedera bello (1714.) Tyrnaviae. 4° A—O₃ = 55 sztlan lev. Actus III. Programm és teljes szöveg.

48. 1726. Nexus indissolubilis Damonem inter et Pythiam amicissimus. Honori Dom. Dom. Comiti Ladislai Adami Erdődi, Episcopi Nitriensis. Tyrnaviae. 1726. 4° Actus III. Előadatott Nyitrán a piaristák gymnasiumában.

49. 1728. aug. 25. Onomasticus Mercurii Stephanitus seu Natalis Coronatus Excellentissimi ac Illustrissimi Domini Comitis, Domini Stephani Koháry . . . A Clientibus Scholis Piis Pesthiensibus infra Octavam S. Stephani Protomartyris scenice adumbratus. Budae. 1728. 4° 6 sztlan lev. Actus III.

50. 1728. Felix Bellator ubique sive Thomas Erdődus patriae propugnator, portaeque Otto-

manicae oppugnator utrinque accerimus. Gr. Erdődy László Ádám nyitrai püspök tiszteletére. Tyrnaviae. 1728. 4°. Actus III. Előadatott Nyitra n a piaristák gymnasiumában.

51. 1729. jun. 12. Artaxerxes, de Artabano triumphans. Drama Ab Illustrissima, Perillustri Praenobili, Nobili et Ingenua supremae, ac Mediae Grammatices Classis Juventute exhibitum in Episcopali Societ. Jesu Gymnasio Eperiesini Anno M.DCC.XXIX. mense junio die (12.) Cum ex Munificentia cujusdam Anonymi Comitatus Sárosiensis membri Nobilissimi bene meritis in Arena Literaria Victoribus Praemia decernerentur. Cassoviae. S. a. (1729.) 4° 2 sztlan lev. Actus I. (A VII. és VIII. jelenet közt Interludium.)

52. 1729. Gygas pusio seu Sanctus Puer Celsus Jesu Christi, martyr inclytus. Honori ac Venerationi Illustrissimi Domini Domini Lazari L. B. Aponyi de Nagy-Apony. Ab Ill. Praenob. Nob. ac Ing. Collegii Nitriensis Matyasovszkiani Schol. Piarum Adolescentia Elementari in scenam datus. Tyrnaviae. 1726. 4°. 4 sztlan lev. Actus III.

53. 1730. aug. 8. Arsinoe. Tragoedia. Honori posthumo Celsissimi Sacri Romani Imperii Principis Pauli Eszterhazy de Galantha consecrata, cum Anniversaria ejusdem munificentia bene merita de reliteraria Juventus in Alma Archiepiscopali Universitate Societatis Jesu Tyrnaviensi Proemiis donaretur, Anno M.DCC.XXX. Mense Augusto die 8. Tyrnaviae. 1730. 4°. 18 sztlan lev. Actus III. (Programm latin, magyar és német nyelven.) Teljes szövegét lásd 14. sz. a.

54. 1730. Neo-Phoebus Novo Scholarum Piarum Gymnasio illucescens, siue Excellentissimus ac Illustrissimus Dominus Dominus S. R. I. Comes Joannes Jacobus a Löwenburg Dominus D. Fundator gratiosissimus, a Piis neo-fundati Gymnasii Rosenbergensis: Scholis Scenice adumbratus Annoquo Liptoviae festus patefecit Apollo Theatra. S. l. (1730.). 4° 4 sztlan levél. Actus III.

55. 1734. M. Lucullus et Volumnius. Drama Ab Illustrissima, Perill. Praenob. Nob. ac Ing. Infimae Classis Grammatices Juventute in scenam datum. In Alma Archiepiscopali

Societatis Jesu Universitate Tyrnaviensi Anno M. DCC. XXXIV. Mense Junio, Die . . . S. l. (Tyrnaviae.) 1734. 4°. 4 sztlan lev. Scenae XII

56. 1735. jun. 12. Praemium fidei et amoris in Insigni Heroe Michaelae Eszterházy Theatralibus ludis exhibitum. Belohnung der Trey und Liebe in der Person des grossen Helden Michaelis Eszterházy in öffentlichen Schau-Spill vorgestellet. Ab Illustrissima Perill. Praenob. Nob. ac Ingen. Soproniensis S. J. Gymnasii Juventute . . . Anno 1735. Mense Junii die 12. Sopronii. 1735. 4°. 12 sztlan lev. Partes III.

57. 1735. Dux conspicuus fidei Idantysrus, a quo Philomusus in Helicon adiutus est. Honori ac Venerationi Perillustis ac Generosi Domini Domini Stephani Sehy etc. Ab Ill. Spect. Praenob. Nob. ac Ing. Bistriciensis P. Scholarum Piarum Gymnasii Rhetorices et Poeseos Juventute in scenam datus. Claudiopoli. 1735. 4°. 2 sztlan lev. Inductiones XIII.

58. 1738. május . . . Jagello, ex magno Lithuaniae duce Rex Poloniae electus. Das ist: Jagello ausz einen Gross-Fürsten von Lithauen Erwählter König in Pohlen. Ab Ill. Perill. Praenob. Nob. Ac. Ing. Soproniensis Societatis Jesu Gymnasio in scenam datus . . . Anno 1738. Mensis Maji . . . die . . . Sopronii. 1738. 4°. $A - D_3 = 16$ sztlan lev. Actus V.

59. 1738. jun. 22. Zrinius ad Sigethum. Acta in Aula Celsissimi Principis Primatis Hungariae et Archi-Episcopi Strigoniensis. XI. Cal. Feb. Anni MDCCXXXVIII. a Rhetoribus Posoniensibus. Deinde Ejusdem jussu et impensis typis data. Posonii. S. a. (1738.) 4°. $A - B_2 = 7$ sztlan lev. Actus III. (Programm teljes szöveggel.) V. ö. 176 sz.

60. 1738. Mithridates. Tragoedia S. l. 1738. 4°. 2 sztlan lev. Scenae XIV. Előadatott a pozsonyi érseki gymnasium felső nyelvtudományi osztályában.

61. 1744. jun. Sanctus Ladislaus Episcopatus Varadinensis author. Cassoviae. 1744. 4°. 4 sztlan lev. Actus III. (Magyar és latin nyelven.) Előadták a nagy-váradi jezsuita collegiumban.

62. 1746. jul. 3. Matthaeus et Simon. S. l. (Tyrnaviae.)

1746. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták u. o. a jezsuita gymnasium elemi osztályának növendékei

63. 1755. sept. 7. Meribbal. Acta Budae a Scholis humanioribus. Budae. S. a. (1735.) 4°. 2 sztlan lev. Actus III.

64. 1756. febr. 26. Saltus proemium caput Joannis in disco. Acta ab Antiquissimo Seminario S. Stephani Primi Regis Hungariae Anno MDCCLVI. Die XXVI. Februarii S. l. et a. (1756.) 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták az esztergomi seminariumban.

65. 1756. máj. Cyrus minor. S. l. et a. (Tyrnaviae. 1756.) 4°. 3 sztlan lev. Actus III. Előadták u. o. a jezsuita gymnasium középső nyelvtudományi osztályának növendékei.

66. 1756. máj. David. Tyrnaviae. 1756. 4°. 2. sztlan lev. Actus III. Előadták a trencsényi jezsuita gymnasium alsó és elemi osztályának növendékei.

67. 1756. máj. Titus. Tyrnaviae. 1756. 4°. 2. sztlan lev. Actus III. Előadták a trencsényi jezsuita gymnasium felső és közép nyelvtudományi osztályának növendékei.

68. 1756. jun. Filius prodiguus a patre discedens. Tyrnaviae. 1756. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták a besztercebányai jezsuita gymnasiumban.

69. 1756. jun. Pancratius. Tyrnaviae. 1756. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták a komáromi jezsuita gymnasium növendékei.

70. 1756. jul. 29. Alexis. Tyrnaviae. 1756. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták Pozsonyban a jezsuita gymnasium középső nyelvtudományi osztályának növendékei.

71. 1756. jul. Ibranus. Tyrnaviae. 1756. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták ugyanott a jezsuita gymnasium elemi osztályának növendékei.

72. 1756. sept. Procopius. Tyrnaviae. 1756. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták a trencsényi jezsuita gymnasium növendékei.

73. 1756. Amicitia fraudulenta. Agriae. 1756. 4°. 2 sztlan lev. Actus I. Előadták a miskolczi minoriták gymnasiumában.

74. 1756. Darius. Tyrnaviae. 1756. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták a piaristák nyitrai gymnasiumában.

75. 1756. *Jehanguirus. Tyrnaviae. 1756. 4°. 2 sztlan lev. Actus III.* Előadták a komáromi jezsuita gymnasium két felső nyelvtudományi osztályának növendékei.

76. 1757. jun. *Ajax et Teucer. Tyrnaviae. 1757. 4°. 2 sztlan lev. Actus III.* Előadták u. o. a jezsuita gymnasium felső nyelvtudományi osztályának növendékei.

77. 1757. sept. *Judas Machabeus. S. l. et a. (Tyrnaviae. 1757.) 4°. 2 sztlan lev. Actus V.* Előadták a selmeczi jezsuita gymnasium alsó és elemi osztályának növendékei.

78. 1758. sept. 8. *Aspar. S. l. et a. (Tyrnaviae. 1758.) 4°. 2 sztlan lev. Actus III.* Előadták u. o. a jezsuita gymnasium felső nyelvtudományi osztályának növendékei.

79. 1758. sept. 16. *Cyrus. Ein Trauer-Spiel. (5 Abhandlungen) Tyrnau. 1758. 4°. 2 sztlan lev.* Előadták u. o. a jezsuita gymnasium convictusának tagjai. Magyar nyelven lásd 26 sz. a.

80. 1758. sept. *Artaxerxes. Tyrnaviae. 1758. 4°. 2 sztlan lev. Actus III.* Előadták a trencsényi jezsuita collegium felső és középső nyelvtudományi osztályának növendékei.

81. 1758. sept.... *Regulus. S. l. et a. (1758.) 4°. 2 sztlan lev. Actus III.* Előadták a selmeczi jezsuita gymnasium növendékei.

82. 1758. *Sanchus. Tyrnaviae. 1758. 4°. 2 sztlan lev. Actus III.* Előadták a szakolczai jezsuita gymnasium alsó és elemi osztályának növendékei.

83. 1758. *Aurelius. S. l. et a. (1758.) 4°. 2 sztlan lev. Actus V. Actus I Ante meridiem. A. III. Sub meridiem. A. IV. Post meridiem. A. V. Sub vesperam.* Előadták a szakolczai jezsuita gymnasium növendékei.

84. 1759. máj.... *Theophilus. Tyrnaviae. 1759. 4°. 2 sztlan lev. Actus III.* Előadták a selmeczi jezsuita gymnasium alsó és elemi osztályának növendékei.

85. 1759.... *Theophilus. In einem Spiele vorgestellt. (III Abhandlungen.) Tyrnau. 1750. 4°. 2 sztlan lev.* Előadták ugyanott. Az előbbinek német fordítása.

86. 1759. sept. 9. *Quintus Fabius. Tyrnaviae. 1759. 4°. 2 sztlan lev. Actus III.* Előadták a szakolczai jezsuita gymnasium felső és középső nyelvtudományi osztályának növendékei.

87. 1759. sept. . . Octavianus Caesar. S. l. et a. (Tyrnaviae. 1759.) 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták ugyanott a jezsuita gymnasium felső nyelvtudományi osztályának növendékei.

88. 1759. sept. . . Pacuvius Calavius. S. l. et a. (1759.) 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták a selmeczi jezsuita gymnasium növendékei.

89. 1759. sept. . . Pacuvius Calavius. S. l. et a. (1759.) 4°. 2 sztlan lev. III Abhandlungen. Az előbbinek német kiadása.

90. 1759. sept. . . Romulus és Remus. Tyrnaviae. 1759. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták a trencsénii jezsuita gymnasium felső és középső nyelvtudományi osztályának növendékei.

91. 1759. sept. . . Sedecias. S. l. et a. (1759.) 4°. 4 sztlan lev. (Mellette német és tót programm.) Előadták a besztercebányai jezsuita gymnasium felső és középső nyelvtudományi osztályának növendékei.

92. 1759. Joannes Corvinus et Simon Kemenius. S. l. et a. (Sopronii 1759.) 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták ugyanott a jezsuita gymnasium felső nyelvtudományi osztályának növendékei.

93. 1759. Theoxena. S. l. et a. (Tyrnaviae. 1759.) 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták ugyanott a jezsuita gymnasium középső nyelvtudományi osztályának növendékei.

94. 1760. máj. . . Tres pueri Babylonici. Tyrnaviae. 1760. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták a selmeczi jezsuita gymnasium alsó és elemi osztályának növendékei.

95. 1760. jun. . . Aelius Sejanus. S. l. et a. (1760.) 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták a pécsi jezsuita gymnasiumban.

96. 1760. sept. . . Salomon et Geysa. Tyrnaviae. 1760. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták a pécsi jezsuita gymnasiumban.

97. 1761. máj. 8. Saul. Tyrnaviae. 1761. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták ugyanott a jezsuita gymnasiumban.

98. 1761. jun. 7. Pythias et Damon. Tyrnaviae. 1761. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták ugyanott a jezsuita gymnasium első nyelvtudományi osztályának növendékei.

99. 1761. jun. 21. Thebae vindicatae. Tyrnaviae.

1761. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták ugyanott a jezsuita gymnasium elemi osztályának növendékei.

100. 1761. jun... Alexius Japon. Claudiopoli. 1741. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták ugyanott a jezsuita collegium alsó nyelvtudományi osztályának növendékei.

101. 1761. jun. Babilas. Tyrnaviae. 1761. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták a besztercebányai jezsuita gymnasium növendékei.

102. 1761. sept. 8. Emericus et Andreas. Tyrnaviae. 1761. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták a trencsényi jezsuita gymnasium növendékei.

103. 1761. sept... Lisbius. S. l. et a. (1761.) 4°. 1 lev. Előadták a bazini jezsuita gymnasium növendékei.

104. 1761. sept. Nehemias. Honoribus Celsissimi ac Reverendissimi S. R. I. Principis Domini Domini Francisci Comitibus Barkóczy de Szala. Tyrnaviae. 1761. 4°. 4 sztlan lev. Actus III. Előadták ugyanott a jezsuita gymnasium növendékei.

105. 1761. Leangus. Tyrnaviae. 1761. 4°. 2 sztlan lev. Actus V. Előadták a szakolczai jezsuita gymnasium közép és felső nyelvtudományi osztályának növendékei.

106. 1761. Meleager. Tyrnaviae. 1761. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták a trencsényi jezsuita gymnasium alsó és elemi osztályának növendékei.

107. 1761... Syrao et Heraclio. Tyrnaviae. 1761. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták a trencsényi jezsuita gymnasium növendékei.

108. 1762. jun. 6. Thiamus et Penthesius. Tyrnaviae. 1762. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták ugyanott a jezsuita gymnasium középső nyelvtudományi osztályának növendékei.

109. 1762. jun. Cum te elatebris in thronum sublimatio. S. l. (Claudiopoli.) 1762. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták ugyanott a jezsuita gymnasium középső nyelvtudományi osztályának növendékei.

110. 1762. jun. Tobias junior ad Patrem Redux. Tyrnaviae. 1762. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták a trencsényi jezsuita gymnasium alsó és elemi osztályának növendékei.

111. 1763. máj... Julius Martyr. S. l. et a. (Cassoviae 1763.) 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták ugyanott a jezsuita gymnasium középső nyelvtudományi osztályának növendékei.

112. 1764. Cyrus. Pièce heroique de Mr. L. Abbe Metastasio. Représentée devant Leurs Majestez Imp. Royal. Apostol. par Les Demoiselles Pensionnaires de la Congregation de Notre-Dame à Presbourg. S. a. (1764.) 4°. 3 pages. (Francia nyelven.) 3 Actes. Ehhez járul:

113. 1764. Les Amazones Modernes de Mr. Le Grand, Ajustées au Théâtre des Demoiselles Pensionnaires de Notre-Dame, avec une Danse d' Esclaves, A la fin du 2. Acte. La pièce finit par une Marche des Amazones armées de Lances.

114. 1764. Titus. Piece Heroique en trois Actes de Mr. L'Abbé Metastasio. Représentée devant Leurs Majestez Imperiales Roiales Apostoliques, par les Demoiselles Pensionnaires de la Congregation de Notre-Dame, à Presbourg l'an 1764. Ehhez járul:

115. 1764. Ninette à la cour. Petite burlesque intitulée, qui suit la premiere piece. Représentée devant Leurs Majestez Imperiales Roiales Apostoliques, par les Demoiselles Pensionnaires de la Congrégation de Notre-Dame, à Presbourg. Presbourg, s. a. (1764.) 4°. 3 pages et l.

116. 1765. jul. Palilia Sacra. Strigonii. 1765. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták az esztergomi jezsuita gymnasium növendékei.

117. 1766. Balthasar. Ein Trauer-Spiel. 4°. 1 lev. (Magyar nyelven lásd 28. sz. a)

118. 1767. Telephus. S. l. et a. (Sopronii. 1767.) 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták ugyanott a jezsuita gymnasium elemi osztályának növendékei.

119. 1770. Midas. Posonii. 1770. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták ugyanott a jezsuita gymnasium növendékei.

120. 1775. jun. 4. Schäferspiel, welches bey Gelegenheit der feyerlichen Handlung, da der Hochwürdige Herr Georg Primes, Abt von Sanct Georgen zu Segnien, und Stadtpharrer in Oedenburg: nach zurückgelegten fünfzig Jahren Seines Priestertums, Das hochheilige Messopfer neuerdings den 4 Junii als einfallenden Pfingst Sonntag entrichtet. Oedenburg. 1775. 4°.

2 sztlan lev. Előadták a soproni evang. iskola második osztályának növendékei.

121. 1775. jun. 13. *Drama officioso — bucolicum* Gymnasii Sabariensis sacratum Idibus Junii Anno M.DCC.LXXV. Excellentissimo Illustrissimo ac Reverendissimo D. D. Francisco Episcopo Jaurinensi e Comitibus Zichy de Vasonkő etc. etc. dum Sabariam advendaret. Sopronii. 1775. 4°. 80 l. Partes III. Programm, teljes szöveggel.

122. 1775. jun. *Excidium Hierosolimitanum* a Tito et Romano exercitu factum. Sopronii. 1775. 4°. 2 sztlan lev. Actus III. Előadták a soproni iskola rhetorai.

123. 1776. sept. 5. *Caracalla, Getam fratrem perimens. Tragoedia.* Magno-Varadini. 1776. 4°. 2 sztlan lev. Előadták ugyanott a jezsuita gymnasium közép és felső nyelv. tudományi osztályának növendékei.

124. É. n. *Olympia Jovi Sacra, siue Incrementum Musas inter et Pastores Amoris Certamen.* Excellentissimo Domino Domino Adamo Patachich, Ecclesiae Varadiensis Episcopo, annum diei onomasticae recursum celebranti.... ab Carolo Ditters Musices, Wenceslao Pichl Dramatis Authoribus. Magno-Varadini. (É. n.) 4°. 14 sztlan lev. (Programm, teljes szöveggel.)

III. Kézíratban levő tanodai drámák, teljes szöveggel.

1. Magyar nyelven.

125. É. n. (1749.) *Jekonias.* Szomorú szabású Vig ki menetelű Játék. Bartakovich József gyűjteményében. (Nyomtatásban lásd 2. sz. a.)

126. É. n. (1750.) *Constantinus Porphyrogenitus* Faludi Ferencztől. Bartakovich József (Nyomtatásban lásd 4. szám alatt.)

127. 1750. *Constantinus Porphyrogenitus.* Szomorú Játék öt végezésben. Az első levél alján egykorú kézjegyzése: »P. Faludi Ferencz fordította olaszból.« 4°. 20 lev.

128. E. n. *Caesar.* 5 végezés. Bartakovich József gyűjteményében.

129. 1749. Caesar Aegyptus Földén Alexandria-ban. Szomorújáték 5 végezésben. P. Faludi Ferencz ford. Olaszból. »Ment Játékban Fejér-Egyházi kastélyban az őszi mulató napok alkalmatosságával, T. P. Kunics Ferencz Rectorsága alatt 1749-dik Esztendőben. MS. Sec. XVIII. 4°. Fol. 19 (Horvát István könyvtárából.) Faludinak ismeretlen drámája.

130. 1753. Egyptomi József, azaz Menynyországnak uttya, melyet nyitt az ártatlanság. Ex Latino Patris Leyai S. J. in Hung. Linguam convertit a. 1753. Tyrnaviae P. Moyses Lestyán, S. J. Scholasticus tertii anni Theologicus. Natione Siculus Transylv. Leíratott Bécsben 1754. 15. Aug. in Collegio Theresiano. (Prologusában említetik egy »Salamon« cz. tanodai dráma.) MS. Sec. XVIII. 4°. Fol. 12 (Horvát István könyvtárából.)

131. 1766. jun. M. A. Plautus magyarra fordított s mocskaiból kitisztított Menecmus nevű vigszabású játéka, melyet előada a III. és IV. Váczi kegyes Oskola. Fordította Dugonics András. MS. Sec. XVIII. 2°. Fol. 17. (Nyomatott programját lásd 29. sz. a.) 5 Rész.

132. 1770 Gyöngyösi. Vigszabású Játék, melyet előadott Dugonics András, kegyes oskolabéli szerzetes pap, 1770, midőn Váczon V. és VI. oskolát tanítaná. MS. Sec. XVIII. 2°. Fol. 22. Actus V.

133. É. n. Solimanus. Actus IV. MS. Sec. XVIII. 2°. Fol. 9.

2. Latin nyelven.

134. 1653. Actus continens ascensionem Christi et missionem Sancti Spiritus. Auctore Andrea Sartori. Előadatott az illavai gymnasiumban pünkösdkor.

135. 1653. Actus oratorius continens solennem Natalitorum Domini Festivitatem, aliquot thematicis comprehensam. Auctore Andrea Sartori. Előadatott az illavai gymnasiumban karácsony ünnepén.

136. 1653. Actus oratorius de Passione Domini. Auctore Andrea Sartori. Előadatott az illavai gymnasiumban husvétkor.

137. 1653. jan. 8. Lusus scholasticus seu actus

oratorius exhibens hominis creationem, lapsum et per Nativitatem Christi Salvatoris reparationem. Auctore Andrea Sartori. Előadatott az illavai gymnasiumban.

138. 1670. *Elaboratio Actus Comici de Papiniano, Consiliario Bassiani. A Davide Brumer, Cremniciensi.* MS. Sec. XVII. 4°. Fol. 55. (Nyomtatott programját lásd 36. sz. a.)

139. 1769. *Isaac, Figura Redemptoris. Actio Sacra per Musicam producta Magno Varadini. Metastasio versio.* MS. Sec. XVIII. 2°. Fol. 11. (V. ö. 21. sz.)

140. 1770. máj. 28. *Opimius. Comoedia.* »Egerunt hanc die maji eodem A. 1770. praesente Eminentissimo Cardinale Christophoro Migazzi cum universo Clero et Dominis Vaciensibus, a meridie, incepit 5-a, duravit paullo post 7-am. Composuit autem Comoediam hanc Andreas Dugonics a S. Angelo Custos professor Rhetoricae et Poeseos Vacii. MS. Sec. XVIII. 2°. Fol. 22.

141. 1770. sept. 19. *Asinaria Plauti. Expurgata ab Andrea Dugonics. 1770. Vacii die Corporis Christi.* MS. Sec. XVIII. 2°. Fol. 11.

142. *Laodice, Regina Cappadociae. Tragoedia declamatoria.* MS. Sec. XXIII. 4°. Fol. 10.

Bartakovich József gyűjteményében: (693 An. Laod.)

143. *Abdias. Actus I.*

144. *Aëtius. Actus III.*

145. *Alexis. Actus I. A P. Friz.*

146. *Artaxerxes. Actus III.*

147. *(Attila, Buda, Taxus.) Actus I. (Czímje nincs.)*

148. *Balthasar. Actus III.* »NB. haec actio in originali habet V. Actus edita est Parme ab aliquo e S. Jes. 1753.«

149. *Belisar. Actus I. (Czímje nincs.)*

150. *Codrus. Tragoedia a P. Friz. Actus III.*

151. *Cyrus. Actus III.*

152. *Demophon. Actus III.*

153. *Dido derelicta. Actus III.*

154. *Dion. Actus V. Auctore Granelli S. J.*

155. *Eustachius S. Martyr. Tragoedia. Actus III.*

156. Galanthophilus, Miles Gloriosus. Actus I.
157. Issipile. Actus III.
158. Jephthe. Actus III. Acta primum 1750. Reproducta subinde in variis locis.
159. Joseph, a fratribus suis adoratus et agnitus. Authore Metastasio. Partes II.
160. Macaria. Actus III.
161. Manasses. Tragoedia. Auctore P. Granelli Italice edita. Latinitate a P. Pamer. S. J. donata.
162. Mithridates. Actus III.
163. Mors Caesaris. Actus III.
164. Olympias. Actus III.
165. Psychis seu Declamatio in materia sacra sub schemate amorem DEI Filij erga nos exhibens, Acta Graecij a P. Andrea Friz.
166. Salamon. Declamatio a Prof. Andrea Friz. (Drámai költemény.)
167. Sedecias. Auctore P. Granelli Italice edita. Latinitate a P. Pamer S. J. donata.
168. Sesostris. Actus III.
169. Simon Machabaeus. Acta Tyrnaviae a media Grammaticae classe. A. 1747. Authore Mag. Josepho Bartakovich. Actus III.
170. Syroes. Actus III.
171. Telemachus. Actus III.
172. Themistocles. Actus III.
173. Titi Clementia. Actus III.
174. Zenobia. Actus III. NB. In hoc praecedente actione nec illa ordo scenarum est, qui in originali Italica; nec omnes illi sensus. Multumque inferior videtur esse ipsa originali Italica actione.
175. Zrinius ad Sigethum. Actus I. V. ö. 59. sz.

Koppi Károly gyűjteményében: (186. Fol. lat.)

176. Theuropides. Actus V. Fol. 7. (Czímje hiányzik.)
177. Az erszény. Actus V. Fol. 14. Czímje szintén hiányzik. Prologusa így kezdődik: »E játék nak, mely et im itt elő adunk, erszény a neve stb.«

178. Philocles. Actus III. Fol. 5.

179. Phormio Terentii expurgata Vacii. 1771.
(Auctore: Andrea Dugonics?) Actus V. Fol. 5.

180. 1789. Brilliantina Praetensio. Tragoedia in quinque actibus. Ex Originali Hungarico D. Dugonics Professoris Matheseos in Regia Universitate Pestiensis Germanice (rectius: latine reddita. 1789. Mátray jegyzése: Pro primis lineis Arany Perczek. MS. Sec. XVIII. 4°. Fol. 88. [37. Quart. Lat.]

Midőn a jelen közleményt ezennel bezárom, ki kell jelentenem, hogy ezen összeállítást magam sem tekintem a szó legszigorúbb értelmében kimerítőnek, mert ilyen tárgyban abszolút teljességet elérni szinte lehetetlen. Valószínű, hogy még számos ilyen munkalappang a Nemzeti Múzeum Könyvtárában; különösen az összekötött apró nyomtatványokból s a kéziratok colligatumaiból jöhetnek napfényre merőben ismeretlen művek. Épen ezért a vizsgálódást korántsem tekintem befejezettnek s magát ez összeállítást sem véglegesnek. Ha további kutatásaimban némi eredményre juthatok, kötelességemnek fogom tartani újabb adalékaimat a »Magyar Könyvszemlé«-ben időről-időre közzétenni.¹⁾

¹⁾ Czikkiró úr adalékainak készségegyel nyitunk tért lapunkban. S mivel úgy tudjuk, hogy a jelen közlemény csak egy részlete szerző azon tanulmányának, melyet a hazai iskolai drámákról ír, kívánjuk, hogy kutatásait e téren mielőbb befejezze s a hazai iskolai drámák teljes bibliographiáját nyujtsa irodalmunknak.

Szerk.

A SOMOGYI-KÖNYVTÁR MEGNYITÁSA SZEGEDEN.

A »Magyar Könyv-Szemle« 1880. évi folyamában örömmel tettünk jelentést azon nagylelkű adományról, melyet Somogyi Károly esztergomi prépost-kanonok tett, midőn közel 60,000 kötetből álló könyvtárát Szeged városának ajándékozta; s kiemelve a nagy fontosságú esemény művelődéstörténelmi jelentőségét, közöltük úgy magát az alapító levelet, mint azon tájékoztató jelentést, melyet a fővárosi szakértők kiküldött bizottsága a felajánlott könyvtár állapotáról készített. Az időtől fogva hivatásunkhoz képest folyvást meleg érdeklődéssel kísértük ez országos érdekű ügyet, s hiven feljegyeztünk minden mozzanatot, mely az új közkönyvtár sorsában fölmerült. Jelentettük annak idején, hogy a könyvtár feletti fölügyeletet gyakorló városi tanács a nemeslelkű alapítóval egyetértőleg, a könyvtárnoki állomásra Reizner Jánost, Szeged város főjegyzőjét nevezte ki s megbizta őt a könyvtár átszállításával, felállításával és rendezésével.

Azóta e munkálatok szerencsésen véget értek s most azon örvendetes eseményről tudósíthatjuk olvasóinkat, hogy e nevezetes könyvtár a szegedi városi reáliskola földszinti helyiségében, 14 teremben (melyeknek bebutorozására a városi közgyűlés 20,000 forintot szavazott meg) immár felállítatott, egy része rendeztetett s f. é. október 16-án az új intézet Ő Felsége Urunk Királyunk által ünnepélyesen megnyitvatott s átadatott a közhasználatnak.

E megnyitás a romjaiból kiemelkedett város szellemi életében új korszakot nyit meg s újabbkori művelődéstörténetünknek egy fontos fejezetét képezi.

Örömmel constatáljuk, hogy a Somogyi-könyvtár fölavatása oly szokatlan pompával ment végbe, a mely méltó

volt nemcsak az alföld metropolisához, hanem azon messze kiható tényhez is, melyet egy közkönyvtár megnyitása képez. A három napig tartó ünnepélyességek sorában ez volt a legcsendesebb, a legkevésbé csillogó mozzanat, de bizvást állíthatjuk, hogy a jövőben ennek lesznek legáldásosabb következményei. E lélekemelő ünnepély lefolyását a következőkben ismertetjük.

A Somogyi-könyvtár megnyitása az ünnepélyességek harmadik napjára, október hó 16-ára volt kitűzve. A rendezőség ez alkalomra meghívta egyebek közt a Nemzeti Múzeumot, a M. Tud. Akadémiát és a budapesti egyetemi könyvtárt is; a Nemz. Múzeum részéről Pulszky Ferencz, az Akadémiától Fraknói Vilmos főtitkár és Hunfalvy Pál könyvtárnok személyesen meg is jelentek. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium képviselője Szász Károly miniszteri tanácsos volt. Ezeken kívül jelen voltak a többi miniszteriumok, megyei és törvényhatóságok, egyházi és világi testületek, hazai tudományos társulatok és irodalmi intézetek képviselői rendkívül nagy számmal.

A megállapított program szerint Ő Felsége a király délután egy órakor érkezett meg a főreáliskolához; kíséretében voltak: Tisza Kálmán miniszterelnök, Tisza Lajos királyi biztos, a hadsegédek és Pálffy szegedi polgármester. A csarnokban, mely délszaki növényekkel, gyönyörű narancsfák és más ritkaságokkal izlésesen volt díszítve, a könyvtári bizottság fogadta; innen a szönyegekkel bevont folyosón át e bizottság Ő Felségét a gyönyörűen díszített Somogyi-terembe vezette, mely a nagylelkű alapító emlékére van berendezve. A megnyitás a könyvtár tágas olvasótermében ment végbe, hol Ő Felségét az egybegyűlt diszes közönség harsány éljenzéssel üdvözölte. Elfoglalván a király a számára készített trónszerű emelvényt, Reizner János könyvtárnok előlépett s következő üdvözlő beszédet intézte hozzá:

»Felséges császár és apostoli király!

Legkegyelmesebb urunk!

Felséged a vész napjaiban e város iránt tanusított legmélyebb részvéte, apostoli szavai és lelkesítő példája által a nemzet, sőt az egész világ jóindulatát keltette fel irántunk s mindenki áldozatot hozott, hogy e város új élete Felséged akarata szerint szebb legyen, mint volt. Somogyi Károly esztergomi kanonok nagybecsű könyvtárát adományozta nekünk oly czélból, hogy

az itt az alföld nagy magyar közönségének tudományos képződése, szellemi tevékenysége, szóval közművelődésének emelésére egyik tényezőül szolgáljon.

A legmélyebb hódolattal üdvözljük itt Felségedet azon legalázatosabb esedezéssel, hogy a szellemi kincsek e gazdag tárházát legkegyelmesebben megnyitni s azt a Felséged szolgálatára mindenkor kész ezen város és nagy vidéke lakosságának javára legkegyelmesebben átadni méltóztatassék.

Mély hálával dicsők és boldogok vagyunk azon tudattal, hogy Felséged neve ezen intézetnek rövid idő múlva mutatkozó áldása gyümölcseivel egybekötve lett; boldogok vagyunk azon reménytől eltelve, hogy Felséged által most megnyitandó ezen közintézet önként előidézi, hogy ez ős emporialis város egy messze kiterjedő magyar vidéknek egyuttal culturalis tekintetben is valódi központja leend.

Hódolatunk s háláérzelmeink ismételt kifejezése mellett Istentől Felségedre és Felséged családjára áldást kívánunk. Éljen.»

A lelkes éljenzés lecsillapultával ő Felsége következőleg válaszolt:

»Örömmel jöttem egy nemesszívű hazafi által Szeged városának nagylelkűen adományozott e könyvtár megnyitására. Bizton hiszem, hogy a tudományok ezen gazdag tárháza nemcsak Szeged város, hanem az egész vidék szellemi emelkedésének egyik tényezőjéül fog szolgálni; és e reményben az intézetet ezennel megnyitottnak nyilvánítom.«

E szavak elhangzása után a közönség ismét lelkes éljenzésben tört ki.

Ő Felsége most leszállva az emelvényről, Reizner János könyvtárnokhoz lépett s a könyvtár nagysága és berendezése iránt néhány kérdést intézett hozzá; majd az alapítónak képviselőivel, Sujánszky és Pellet kanonokokkal ereszkedett szóba, szívélyesen kérdezősködve Somogyi kanonok felől, kit gyengélkedő egészségi állapota megakadályozott abban, hogy a nagy ünnepélyen, melynek ő volt szerzője, személyesen jelen lehessen.

Ő Felsége ezután Reizner kalauzolása mellett megsejmelte a könyvtár összes helyiségeit s ismételten kérdéseket intézett vezetőjéhez a könyvtár felállítására s rendszere iránt. Előkérté és megtekintette a könyvtár catalogusait is. Mindaz, a mit

látott és hallott, megnyerte magas tetszését; s ezért meglepődését fejezte ki a könyvtárnoknak. Visszatérve a könyvtárnok hivatalaszobájába, nevét a vendégkönyv külön díszlapjára följegyezte s újra teljes meglepődését nyilvánítva, a közönség lelkes éljen-kiáltásai közt szívélyesen búcsút vett és távozott.

Ezzel a könyvtár megnyitási ünnepélye véget ért.

Kívánjuk, hogy ezen új nyilvános könyvtár megtegye kötelességét a hazai cultura szolgálatában s betöltse a hivatást, melyet nagylelkű alapítója és a nemzet jobbjai alapításához és jövőjéhez fűznek.

MÉG EGY ADALÉK

SZABÓ KÁROLY „RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁHOZ.”

Közli: R. F. Görög Gyula.

Köztudomású dolog, hogy a kassai dóm néhány éve gyökeres restaurálás alatt van. A munkálatok czélszerű berendezéssel igényelte körültekintés arról győzte meg az intéző dómépítő bizottságot, hogy mélyreható munkára van szükség, ha a remek góthstílusú templomot megakarjuk az enyészettől menteni.

Ezért bontották le a főoltártól balra levő első főoszloprót a szószéket s az alatta, ezen főoszlophoz erősített, Illenfeld Andrásféle († 1587) veresmárvány síremléket¹⁾ is, mely helyéből elmozdítván, f. é. jan. 17-én megette leesve találták a Lőcsén Brewer (Breuer) Lőrincznél 1626. nyomtatott Kalendariumot.

Bibliographiai ismertetése a következő:

(276. sz.) Kalendarium * | Az Christos Wrvnk | Születése után, 1626 *—Nagy szorgalmatossággal össze irattatott | Az | Herlicii David D. Stargart* | városáa (!) (Pomerani Ország) | Astro-nonus (!) | és Medicus által. — Közepén Magyarország kettős czímerét (alul balra a négy pólya, jobbra a kettős kereszt felü

¹⁾ »Andreas Illenfeldt Röm. Kay. Mayt. Obristen Zayg. Maister Ambts Leutenant in Oberungarn. Starbe den 22. 7-ber Anno 1587.«

A * jelzett sorok veres nyomásuak.

megfordítva) két oroszán tartja, a címér felett egy hercegi v. királyi korona, de nem hazánké. — Colophonja: Lőczen, Brewer Lorintz által 16-r. A — E₅. = 5 iv (8 levelenként) = 40 szltan levél = 80 lap (az utolsó üres). Czimlap s chronologia egy levél, jegyek magyarázatja s január hó fele 1 levél naptári rész együtt 13 levél, a »sokadalmak« 3 levél, a prognosticon czíme s ajánlása 1. l., tartalma 15. l., végül a »Chronika« 8 levél, az utolsó előttinek a közepén csinos rajzzal. A prognosticon teljes czíme s ajánlása ime ez: »Prognosticon | Astrologikum | az az: Az Eggi Fő Czilla | goknak forgásabol valo jövőnd | őles, ez mostani 1625 (hihetőleg nyomdahiba 1626 helyett; mert az 1626. esztendőre szól a szöveg) Eszten | dőre, neminemű törteneendő dolgokról, | és az wdőknek változa | sirol, Etc. Nagy szorgalmato-ságal meg el | sőben iratott az | D Herlitius David által, | Németből pedig Magyar nyelve | megh fordítatot | Lőczön, | Nyomtatta Brewer Lorintz által (nyomda hibával).«

A másik oldalon pedig egy igen csinos rajz alatt ezen ajánlás olvasható: »Az Bölcz, és Tisztelendő | Ficker Mihalnak | Lőczői Varosban La | koszo Kereskedőnek, Enne | kem Jo Akoro (akaró) Biszod (bizodalmas) Apam Uramnak | Eszt az en Vy Magyar nyelvre fordítatot első IVDJCIUMAT | (sic) alaszatosságal és fiui szeretettel — meg ayanlom és Vy Esztendőre | meg aiandekoszom Brewer Lorintz.

Tartalma 10 részből áll és pedig; I. Rész. Ez Jelen valo 1626 Esztendőnek Vralkodo Planetáról. II. R. Az Telről. III. R. Az Tavaszrol. IV. R. Az Nyarrol. V. R. Az Oeszről. VI. R. Az Ecclypsisekről, avagy az Napban es a Holdban valo Fogyatozasokrol. VII. R. Hadakrol és egyeb következendő veszedelmekről. VIII. R. Az Betegsegekről és egyéb Nyavalyakról. IX. Az Földi Gyümölcszekről. X. R. Az Teli és nyari (!) nyári helyett) veteményekről. 1. Az veteményről. 2. Az Oeszszeli veteményekről. — Teljesen ép példány.

Sz. kir. Kassa város tulajdona. (Fröge Vilmos úr, a dóm építésvezetője a T. Polgármester úr kezéhez szolgáltatta).

JELENTÉS A NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL 1882/3-BAN.

Majláth Bélától.

Méltóságos igazgató úr!

Hivatkozással Méltóságodnak f. évi október 19-én kelt meghagyására, van szerencsém a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumnak f. é. október 15-én 34683-ik szám alatt kelt rendeletéhez képest, a könyvtár állapotáról általjában, s az oda beosztott kézirat és levéltárról különösen, a múlt évi július 1-től a folyó évi június 31-ig terjedő egy évi időszakról szóló jelentésemet a következőkben beterjeszteni.

Az általános érdeklődés, melylyel a nagy közönség, valamint a tudományos buvárlók és kutatók a könyvtár iránt viseltetnek, azon örvendetes észleletre utalnak, hogy könyvtárunk úgy anyagban, mint jelentőségben mindinkább emelkedik, s ezáltal kulturális feladatának hova jobban meg is felel, nemcsak a tudományos források mind sűrűbb felhasználása által hazai íróink részéről, de azáltal is, hogy azt a külföld tudósai is gyakrabban veszik igénybe, mint a megelőzőtt években. A könyvtár anyagának szaporodása pedig a hazai nyomdák szaporodásával oly örvendetesen halad, hogy néhány év múlva a könyvtár helyiségének bővítése, komoly intézkedés gondja leend. Ámde ha egyrészt a közönség érdeklődése, a kormány támogatása a könyvtár emelkedését hathatósan előmozdítja; másrészt hozzájárul ehhez a könyvtár szakközlönyének a »Magyar Könyv-Szemle«-nek eddigi megjelenése is, mely a bibliographiai, könyvtártudományi és codicologiai ismeretek terjesztése körül könyvtárunk kiváló érdekében nem csekély érdemeket szerzett Csontos János könyvtári segédőr szerkesztése alatt áll. Nem lehet említetlenül hagynom

azt sem, hogy a könyvtár tiszti személyzetének szakavatott buzgó munkálkodása, szorgalma által iparkodik a könyvtárt kivívott kulturális jelentőségének első fokán föntartani.

Felemlítendőnek tartom ezenfölül azon működést is, mit a könyvtár tisztviselői a könyvtáron kívül tudományos utazásaik alkalmával végeztek. Így a jelentést tevő könyvtárőr tanulmányozta a bécsi nyomdászat négyszázados jubilauma alkalmával a bécsi nyomdászati termékek kiállítását, tüzetes birálat tárgyává tette felső Magyarországon az okolicsnai és rózsahegyi zárda, továbbá a Csaplovics-féle alsó-kubini könyvtár anyagát is. Csontos János segédőr a wolfenbütteli könyvtár nyolcz Corvin-codexét vizsgálta meg és tette tanulmány tárgyává; ki, eddigi bibliographiai és paleographiai tudományos működése elismeréseül, a magyar tudományos Akadémia részéről levelező tagnak választatott, mely kitüntetésben a múzeumi könyvtár is osztozik.

Mindezen kedvező fejlődéssel szemben, kötelességemnek tartom méltóságod figyelmét — a mint azt mult évi jelentésemben is tetém — a hiányokra is felhívni, melyeknek eltávolítására való közbenjárását a magas közoktatási magyar kir. miniszteriumnál kiválóan kérnem kell.

Ezen hiányok pedig a következők: két könyvtári teremnek czélszerű bebutoroztatása, melyekben még a régi festetlen puhafa könyvszekrények disztelenkednek, s hova már a szű és a könyvmoly is befészkelődött; s hogy ebből a könyvtár anyagában támadható nagyobb veszély elháríttathassék, szükségessé vált a két teremben levő rozzant és disztelen butorokat újakkal fölcserélni, mi azért is szükséges, mert a helyiség újabb fölszerelése által, a könyvek elhelyezésénél tetemes tér nyeretnék a folyvást szaporodó szerzemények elhelyezésére. Nem kevésbbé szükséges a hírlapi csarnok berendezése is, melyben a hírlapok ugyan fölállítva vannak, de az a hiányzó bebutorozás miatt, czéljának megfelelőleg a közönség által nem használható, mert az jelen állapotában csak depositoriumnak nevezhető.

Harmadik hiánya a könyvtár adminisztrációjának, kivált a könyvkölcsönző közönséggel szemben, az, hogy egy, a jelen körülményeknek megfelelő könyvtári szabályzattal intézetünk nem bírván, a kikölcsönzött könyvtári anyag visszaadása körül fölmerülő visszaélések meg nem szüntethetők; minthogy erre tör-

vényerejű jog alappal nem rendelkezünk s a könyvtár végrehajtó hatalommal nem bír; gyakori esetben megtörténik, hogy a kikölesönzött könyvek csak évek múlva kerülnek vissza a könyvtárba.

A könyvtár felügyeleti szempontjából megemlítendőnek tartom, hogy a múlt év második felében eszközölt intézkedés az olvasó-teremben: egy őrszolgának folytonos jelenléte czélszerűnek és helyesnek bizonyult, a mennyiben t. i. a lefolyt évben sem könyvlopás, elidegenítés, sem könyvcsontkítás vagy elpiszkolás elő nem fordult; a miért is ezen intézkedés további fentartása jövőre is indokolva van.

A könyvtárra vonatkozó részletes jelentésemet a következőkben foglalhatom össze: a tisztviselők rendes napi foglalkozása mellett, mint a czédula-catalogusok folytonos készítése, a szerzeményi törzskönyvek vezetése, az anyag beosztása, felállítása — a lefolyt évben mint külön munkát foganasított, azon nyomtatványok és metszések kiemelése, leírása és osztályozása, melyek a Bécs városa által a jelen évben eszközölt történelmi kiállítás indokából, ugyan csak oda a kiállításra a könyvtárból felküldettek, s a melyben könyvtárunk is tetemes számmal vett részt oly művek által, melyek sem Bécsben, sem más könyvtárakban találhatók nem valának, s mint egyetlen példányok kiállítottak.

A könyvtár általános revisiójára — a mi a könyvtárnak a müncheni rendszer szerint való felállítása óta még nem történt — szükséges előmunkálatok fogamatba vétettek, s ennek szakonkénti végrehajtása, immár legközelebb megkezdetik, mely czélból, hogy az a napi szolgálat és folyó ügyek elintézésének hátránya nélkül megtörténhessék, múlhatlanul szükséges a mostanig is itt működő négy napi-díjas gyakornok további fentartása. Folytonos rendezés és felállítás alatt levén a hirlapi csarnok, az e körül véghez vitt munkálat számokkal világítható meg, minthogy a lefolyt munkaévben bekötöttet, beosztott és betűrendben felállított 1322 darab, s jelenleg a hirlapcsarnokban elhelyezve van 226 féle hirlap 5351 darabban.

A kéziratárnak közel 16,000 kötet állománya nagy fontosságú levén hazai irodalmunkra nézve a kutatás és forrás tanulmányok szempontjából, kiváló figyelmet kell vala arra fordí-

tanom, hogy az a tudós közönség részére kiaknázható, felhasználható legyen, a miért is oly művelet megindítását határoztam el a lefolyt évben, mely a kitűzött czélnak kellőleg megfelelni hivatva leend. Tudvalevőleg ugyan is a kézirat-gyűjteményben is vezetetik czédula catalogus, ehhez járul még három kötet nyomtatott catalogus, mely a néhai Széchenyi Ferencz gróf által adományozott kéziratok jegyzékét tartalmazza. Ámde ezen catalogus kézirat-gyűjteményünknek alig egy negyedrészt öleli fel, három negyedrésze az irodalomban ismeretlen, s a szakkutatók csak a czédula-catalogusok kevésbé kimerítő regestáiból ismerhetik azokat. Ezen körülménynél fogva szükségesnek tartottam a kéziratgyűjtemény ezen részének újbóli lajstromozását akként megindítani, hogy a lajstrom a Széchenyi-catalogusnak mint egy folytatását képezze, s az »Catalogus Codicum Manuscriptorum Bibliothecae Musei nationalis, qui in Catalogo Széchenyiano non continentur. Nova Series« cím alatt közrebocsátható legyen. Ezen munka keresztülvitelével Csontos János könyvtári segédőrt bízom meg, kinek bibliographiai és paleographiai készsége biztosít arról, hogy a kiadandó munka belbecsére nézve a tudomány mai színvonalán fog állani. Az ez irányban megkezdett előmunkálatok haladása reményleni engedi, hogy néhány év alatt a jelzett catalogusból egy harmincz íves kötetet közrebocsáthatunk.

A kézirtár gyarapodására nézve mindenekelőtt ki kell emelnem azon gyűjtemény beosztását, mit a közoktatásügyi m. kir. miniszterium könyvtárunk számára, a Nemzeti Múzeum dologi kiadásainak rovatából 2008 frt értékben eszközölt. E gyűjtemény az 1882-ik évi budapesti országos könyvkiállításon bemutatott legnevezetesebb kéziratok, Corvin-codexek, régi magyarországi nyomtatványok és kötések jellemző czimkép másolatait tartalmazza. Ez a legnagyobb vásárlás, mit a könyvtár a Nagy István-féle kézirat- és oklevélgyűjtemény megszerzése óta tett. Ezzel könyvtárunkban egy nagy fontosságú gyűjteménynek vetetett meg alapja, mely időről-időre gyarapítva és kiegészítve hivatva lesz a hazai és külföldi könyvtárakban levő magyarországi vonatkozású középkori kéziratok és régi magyar ritka nyomtatványok és kötések jellemző díszlapjait a kutató közönségnek hű hasonmásban feltüntetni s állandó gyűjteménye leend

a hazai művelődéstörténet régi emlékeinek. Ezen gyűjtemény 470 főlévélben, 960 fénykép-másolatot és 470 anyaképet tüntet föl.

A kézirtár részére tett ajándékok közül kiemelendőknek tartom:

1. Tizennégy kötet XVIII. századbeli latin és magyar kézirat a hazai történelemre vonatkozó collectaneákkal. Ajándékozta Széll Farkas, királyi táblai pótbiro Budapestről.

2. Bognár Ignác dalszerzeményeinek partitúrája I köt. Szerző ajándéka.

3. Dr. Karvassy Ágoston összehasonlító szótára. 4 kötet. Szerző ajándéka.

4. Tompa Mihály Horváth Lajoshoz 1865-ben novemberben írt költeményének eredeti kézírata — ajándékozta Farkas Kálmán országgyűlési képviselő.

5. Corpus Juris hungarici, abc rendben. Irta Mansperger Frigyes. III folio kötet. Ajándékozta Madarász Zsigmond ház tulajdonos Budapesten.

Kötelességemnek ismerem e helyen is a hazafias adományozóknak a könyvtár részéről hálás köszönetemnek kifejezést adni.

A vétel útján szerzett kéziratok közül kiváló említést érdemelnek a következők: 11 kötet magyar és latin collectanea a XVIII. századból; 2 magyarhoni emlékkönyv eredeti név bejegyzésekkel és kézi rajzokkal a XVII., XVIII. századból; Sammlung jener Briefe welche der Graf Fidél Pálffy bei Gelegenheit der mit dem Erzherzog Josef Palatin im Jahre 1819 in Italien gemachten Reisen an seine Frau geschrieben hat. Egy kötet másolat, 4-rét 826 lap; Sancti Hieronymi et S. Augustini nonnullae Epistolae című XI. századbeli latin kézirat; három kötet collectanea Transylvanica, XVIII. századb. latin és magyar kézirat; A successióról való kolozsvári tractatusok 1603-ból, XVII. századb. kézirat; három színes kézi rajz a páрмаi Corvin-codex három díszlapjáról.

Mindezen kéziratok nagybecsű adatokkal gyarapítják a hazai történetírást; a Corvin-codexekről vett kézirajzok és fénykép-másolatok pedig kézirtárunk ilyenmű gyűjteményét felette gazdagítják.

A levéltári gyűjtemény a minő lendületet vett néhány év óta, ugyan oly mérvben szaporodott a lefolyt munkaév alatt is, s mert az a hazai történet írásnak egyik legkiválóbb forrása, tudósaink által nagymértékben használtatik, melynek bő adattairól tanúskodhatnak, a magyar tudományos akadémia, a történelmi társulat, a heraldikai és genealogiai társulat kiadványai; a becses és nagy tömeg felhasználása czéljából szervezett rendezése a levéltárnak következetesen folytatván, az elmúlt évben teljesen befejeztetett az Eszterházy Dániel-féle levéltár rendezése és felállítása, úgy szintén a gróf Rhédei család levéltára is. A most említett levéltár a múlt évben tétetvén át a muzeumi könyvtárba, ezzel már a 11-ik levéltár jelezhető, mely az egyes családok részéről, örök letéteményképen e könyvtárban helyeztetett el. A kis-rhédei Rhédei grófok levéltára jelentékeny szaporulat gyűjteményünkben, mely körülbelől 6000 darabot tartalmaz, melynek átvételét Fejérfataky László levéltárnok eszközölte. Sajnos, hogy e levéltárnak legrégibb oklevelei az Árpád-házból és az Anjou-uralkodásból hiányoznak, s a mohácsi vést megelőzőleg alig tartalmaz néhány darabot; annál gazdagabb azonban a XVI és XVII. század okleveleiben és missilisekben, s ezek Erdély művelődési és beléletére igen fontosak, és élénk világítást vetnek. A többi szerzemények közül kiemelendő azon 600 darab oklevél, melyek a már előbb tulajdonunkba esett Fáy-levéltárt kiegészítik, továbbá 99 darab levél, melyek az 1848—49. évi szabadságharczban szerepelt kiváló férfiak élettörténetéhez igen becses adatokat tartalmaznak. Megemlítendő egy 484 darabból álló oklevél-gyűjtemény, mely 5 darab Árpádkori, 25 drb XIV. századi és 23 darab 1400—1526 dátumú oklevelet tartalmaz, s mely csekély kivétellel kiadatlan oklevelekkel gyarapította gyűjteményünket. Levéltárunk egyik legnagyobb fontosságú szerzeménye azonban azon harmincz darab oklevél, mely a levéltár részére Halm Károly müncheni könyvtárnok gyűjteményéből árverés útján szereztetett meg, s a XVII. század első felének mozgalmas éveiből való érdekes történeti adatokat tartalmaz.

A már majdnem nyolczvan ezeret tartalmazó levéltári anyag kihasználása, történetírásunk szempontjából kívánatosná teszi egy nyomtatott index elkészítését, mely rövid, de teljesen tájékoztató

registákban egyelőre a mohácsi vészig terjedő anyagot foglalná magában, mely munka kiadásának szükségére és fedezésére a magas miniszterium érdeklődése felhívandó lenne, annál is inkább, minthogy Fejérpataky László levéltárnok, ki a mű elkészítésével megbízandó lenne, diplomatikai és paleographiai készségével teljes garantiát nyújthat oly munka elkészítésére, mely az igényeknek minden irányban megfelelni képes leend.

A lefolyt munka évben a könyvtár összes anyagának gyarapodását a következő számok tüntetik föl.

A) Nyomtatványok.

Vétel	385 darab
Ajándék	113 »
Köteles példány	1908 »
Összesen:	2406 darab

B) Kéziratok.

Vétel	24 darab
Ajándék	23 »
Összesen:	47 darab

C) Kézirajzok és kézirat fénykép másolatok.

Vétel	27 darab
Összesen:	27 darab

D) Oklevelek.

Vétel	1323 darab
Ajándék	6046 »
Osszesen:	7369 darab

Főösszeg:

Vétel	1759 darab
Ajándék	6182 »
Köteles példány	1908 »
Osszesen:	9849 darab

Ehhez járúl még a magas miniszterium által vásárolt fénykép gyűjtemény	470 darab
fénykép matrizzák	470 »
Összesen : 940 darab	

Az összes szaporodás fő- összege tehát	10,789 darab
Az összes vásárlatokra és könyvek kötésére fordít- tatott	5027 frt 91 kr.

A havonként összeállíttatni szokott statisztikai kimutatások a könyvtár látogatóiról, és az azok által használt könyvtári anyagról, a következő számokat fejezik ki:

Könyvtár látogató volt . .	21,202
Használtak : kéziratot . .	1618 darabot.
» nyomtatványt .	41,479 »
» oklevelet . .	3187 »

Legtöbb látogató volt november hóban — 2698 egyén; legtöbb kéziratot használtak júliusban 371 drb., nyomtatványt novemberben 8246 drb., oklevelet májusban 495 drb., legkevesebb látogató volt augusztus hóban, midőn az egyetemi szünet és könyvtári nagy tisztogatás van, 75 egyén, legkevesebb kéziratot használtak szeptemberben 48 drb; nyomtatványt júliusban 182 drb; oklevelet augusztusban 65 darabot.

Hazai tudósaink közül tudományos kutatások és tanulmányozások céljából majd állandóan, majd csak időlegesen a következők látogatták könyvtárunkat: Fraknói Vilmos, Wenzel Gusztáv, Jakab Elek, Goldziher Ignác, Nagy Imre, Géresy Kálmán, Pesty Frigyes, Zsilinszky Mihály, Volf György, Beöthy Zsolt, b. Radvánszky Béla, id. Szinnyey József, Ballagi Aladár, Thaly Kálmán, Nagy Iván, Szabó Károly, Haan Lajos, Henszelmann Imre, b. Nyáry Albert, Rómer Flóris, Szilágyi Sándor, Károlyi Árpád, Szalay József, Thallóczy Lajos, Nagy Gyula, Ábel Jenő, Gelich Richárd, Hermann Ottó, Jókai Mór, Gyulai Pál, Salamon Ferencz stb., a külföldiek közül meglátogatták a könyvtárt: Gangelbauer Coelestin bécsi érsek, Grot szentpétervári tanár, Vaszilceff moszkvai tanár, Idmon orvos Finnországból, Snellmann mérnök Finnországból.

Az évek óta ápolt összeköttetéseinket a külföld legelőbbkelő 26 könyvtáraival, a lefolyt évben is föntartottuk, mi hazai tudományunk érdekében a könyvkölcsönzések viszonos szolgálatában nyilatkozik.

Könyvtárunk szaporítását az egyes hazafias adományozókön kívül 14 hazai, és 4 külföldi culturális intézet támogatta küldeményeivel.

A könyvtár tiszti személyzete hivatalos teendőin kívül az irodalom terén is számbavehető munkásságot fejtett ki a különféle szaktudományok terén, mit a következőkben van szerencsém felsorolni:

I. Majláth Béla könyvtárőr.

1. Hungaricák a bécsi könyvkiállításon: Magyar Könyv-Szemle 1882. foly. I. füzet.

2. A hajduk kibékítési kísérlete Inánchon 1607. Akadémiai Értek. II. oszt. X. kötet VII. füzet. 1882.

3. Galló Caesar követsége Ali budai pasánál 1605-ben. Századok 1882. foly. VII. füz.

4. A lánczíd története. Budapesti Szemle. 1883. évfoly. I. füzet.

5. A felső vármegyék rendének gyűlése Kassán 1683-ban. A Századokban és Történelmi Tárban. 1885. évf. Önállóan is megjelent.

6. Arany János levelei Petőfi Sándorhoz. Az Egyetértés 1882 és 1883. évfolyamában.

7. Péter alnádor pecsétje 1298-ból. Turul. 1883. évf. I. szám.

8. Egy Szepesmegyei városi jegyzőkönyv a XV. századból. Egyházművészeti Lapok. 1882. évf.

Szerkesztette a magyarországi Kárpát egyletnek 1882. évi évkönyvét mint szerkesztő társ.

II. Barna Ferdinand tiszt. könyvtárőr.

1. Észrevételek Vámbéry Árminnak „A magyarok eredete” című művére általjában. Az akadémiai értekezések sorában.

III. Csontos János segédőr.

1. A budapesti könyvkiállítás latin kézíratai. Buda-Pest. 1882. Ivrét XI. 82 l.
 2. Az esztergomi főegyházi könyvtár kézíratai. A Magyar Könyv-Szemle 1882. évfoly.
 3. A krakkói Jagello könyvtár hazai vonatkozású kézíratai. Ugyanott.
 4. A budapesti országos könyvkiállításról. U. o.
 5. Egy kéziratban maradt magyar munka 1605-ből Olmüzb. Ugyanott.
- Szerkesztette a »Magyar Könyv-Szemle« 1882. évi folyamát.

IV. Ifj. Szinnyei József őrségéd.

1. A magyar nyelv rokonai. Budapest, 1883.
2. Kuuluuko Unkarin kiel suomalais-ugrilaiseen kielihheimoon? Helsingfors 1883.
3. A magyar nyelv eredete. Budapest, 1883.
4. Hat »magyarországi levél« az »Unsi Suometar« című helsingforsi finn lapban.
5. A mi jó atyánkfiai. A »Nemzet« 1883-ik évi 110-ik számában.
6. Észrevételek Szilassy M. cikkére a m. van, ven-ről: Magyar Nyelvőr. 1883-ik évf. 3 füzet.
7. Budenz József, a »Nemzet« 1883. évi 133-ik számában.

V. Fejérpataky László levéltárnok.

1. Az országos levéltár oklevél kiállítása. Magyar Könyv-Szemle. 1882. évfolyamában.
 2. Krones Grundriss der österr. Geschichte. Ismerteti a Századok 1882. évfolyamában.
 3. A magyar honfoglalás kútfoi. Vasárnapi Ujság 1883-ik évfolyam.
 4. A gróf Károlyiak oklevelei. Turul 1883. évf. I. szám.
- Szerkesztette a »Turul« heraldikai és genealogiai szaklap 1883. évi folyamát.

VI. Horváth Ignáczi r nok.

1. Magyarországi könyvészet: A Magyar Könyv-Szemle 1882. évfolyamában.

Végül még főlemlítenem kell a Magyar Könyv-Szemlét, mint a nemzeti muzeum könyvtárának szakközlönyét, mely a bibliographia és könyvtártani tudományok terén terjeszti az ismereteket, az 1882. évben hetedik évfolyamában van, de a melyből csak az I—IV-ik füzet jelent meg.¹⁾ Hogy a múlt évre hiányzó füzetek ki nem nyomathattak, annak sajnos oka abban lelhető, hogy a magas kormány által nyújtott 400 frtnyi segélyösszeg vajmi kevés a folyóirat föntartására, mert a 200 előfizető után járó összeg a magas ministerium által adott 400 frttal együtt elégtelen arra, hogy a nyomtatási költségek fődözve legyenek, s az írók, kiktől a tudományos czikkek a folyóirat számára várhatók lennének, munkájokért épen nem díjaztathatnak, s félő, hogy könyvtárunk eme közlönye a magyar bibliographia egyetlen szakfolyóirata, a legszükségesebb költségek fedezetének hiányában végképen megszűnik; a mi pedig tett és még teendő tudományos szolgálatai érdekében kiváltképen a múzeumi könyvtár morális kárára, bibliographiánknek pótolhatlan veszteséget okozna. Legyen szabad ennek megelőzése céljából Méltóságod érdeklődését odairányozni: hogy a magas ministeriumnál a »Magyar Könyv-Sz.« támogatására legalább 1000 frt évi dotatiót kieszközölni méltóztassék: így a füzetek pontos megjelenése biztosítva leend. S hogy a szerkesztés körüli fáradozás jutalmazva legyen, méltányosnak tartom, hogy a Magyar Könyv-Szemle szerkesztője, mint az minden más szakfolyóiratnál történik, évi 300 frt honorariummal díjaztassék a magas ministerium által.

Mély tiszteletem kifejezése mellett maradtam

Budapest, 1883. október 21-én

a Méltóságos igazgató úrnak

alázatos szolgálója

Majláth Béla,
könyvtárőr.

¹⁾ Azóta megjelent az 1882. évfolyam. V—VI. füzete és az 1883-iki
folyam egészen. Szerk.

Vegyes közlemények.

— **Jelentés a Magy. Nemzeti Múzeum könyvtáráról.** A M. Nemzeti Múzeum könyvtára az 1883. év második felében, 2043 kötet és füzet nyomtatvánnyal, 94 kézirattal, 396 oklevéllel és és levéllel, 503 fényképmásolattal (magyarországi kéziratokról vett) és 12 színes kézi rajzzal szaporodott; és pedig aján d é k ú l k a p o t t, 198 kötet nyomtatványt, 5 kéziratot, 16 oklevelet és levelet; vásárolt 418 kötet nyomtatványt, 89 kéziratot, 380 oklevelet és levelet, 503 fényképmásolatot és 12 színes kézirajzot. A beérkezett köteles példányok száma: 1427 kötet és füzet. Könyvek, kéziratok, oklevelek, fényképmások, kézirajzok vásárlására és kötésre fordítottatott 2940 frt 03 kr. Ezenkívül a Ministerium a Múzeum dologi kiadásaiból megvásárolta az országos könyvkiállítási fényképgyűjteményt 2000 forintért. Az olvasók száma 8754-re ment, kik 16,657 kötet nyomtatvány, 462 kéziratot és 5901 oklevelet használtak. A könyvtár állapotáról egyébkint a könyvtárör évi jelentése más helyen nyújt tájékozást.

— **Jelentés a budapesti tud. egyet. könyvtárának rendezéséről, gyarapodásáról és forgalmáról 1883-ban.** Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter úr! Kegyelmes Uram! Van szerencsém az egyetemi könyvtár 1883-iki gyarapodásáról szóló címjegyzéket a legmélyebb tisztelettel ide mellékelve bemutatni.

Összefoglalva a gyarapodás eredményét, az egyetemi könyvtár részint adományozás, részint vásárlás útján 2666 munkával, 4184 kötetben, és 698 apró nyomtatvánnyal szaporodott.

A vásárlás nagy részben az évi általánból eszközöltetett. Az egyes karok közül a hittudományi kar 155 frt 72 kr.; a jog- és államtudományi kar 1451 frt 24 kr.; az orvosi kar 1858 frt 79 krrel járultak hozzá.

A legnevezetesebb adományozók voltak: a magas külügyi kormány a delegációk összes nyomtatványait, az osztrák kormány az egyes koronaországok Törvény- és Rendeleti lapjait, a bécsi statisztikai hivatal kiadványait, a tengerészeti hatóság Évkönyveit, — továbbá a porosz, az olasz, a belga statisztikai hi-

vatalok összeállításait, a svéd, román és angol kormány külön nemű nyomtatványait, az országgyűlés mindkét háza, a magyar kir. kormány: jelesül a vallás- és közoktatási, belügyi, honvédelmi, kereskedelmi, igazságügyi miniszteriumok kiadványait, a törvénykönyveket, rendeletek tárát stb. voltak szívesek megküldeni.

Az országos statisztikai és Budapest fővárosi statisztikai hivatalok, a magy. kir. földtani intézet nagybecsű adományokkal gyarapították intézetünket.

Az egyetemek közül az utrechti, zürichi, freiburgi, amsterdami, kolozsvári egyetemek tudori értekezéseiket küldték be. Az Akadémia dei Lincei az »Atti«-k megküldését folytatta. A magy. Tud. Akadémia, a bécsi cs. Akadémia összes kiadványaikkal ajándékoztak meg. Ezenkívül nagybecsű adományokat nyertünk a Franklin-Társulattól, Gazdasági Egyesülettől, az aradi, budapesti, állami és egyetemi, debreczeni, komáromi, kecskeméti, pozsonyi nyomdáktól.

Egyesek közül Bükk László több becses munkát és apró nyomtatványt, továbbá dr. Medveczky Frigyes 30, Halmágyi Sándor 5, Marinescu 9, Cipariu 1 munkát ajándékoztak intézetünknek.

A mi a rendezés munkálatát illeti, ez évben még mindig a theologiai könyvtár felvételével foglalkoztunk. De nem fejezhettük be ez osztályt még most sem egészen, mert az számarányilag is legnagyobb s maga a felvétel munkája is legnehezebb. Azonban bár még most is óriási munka van hátra, annak, mondhatni legnehezebb része: a negyedrétek és foliók; de alapos a remény, hogy a személyzet kitartó szorgalma s megfeszített munkássága lehetővé teendik, hogy néhány hónap múlva a befejezést jelenthetem.

Valóban Kegyelmes uram, magam is értem, hogy e szak felvétele hosszúra nyúlt, hosszabbra, mint azt előre kiszámítottam. S ha a személyzetnek más teendői nem szaporodtak volna meg óriási arányban, ha más nemű halaszthatatlan dolgok nem tartóztatták volna fel a munkálatot, már jóval hamarabb uraivá lettünk volna az anyagnak. De a múlt évi könyvkiállítás az erő jelentékeny részét vette igénybe. Az egész föl nem vett anyagot át kellett kutatni s ezáltal a felveendő könyvek még jobban összezavarodtak mint azelőtt is voltak.

S ehhez járul a hivatalos teendők nagymérvű szaporodása: ez évben, Kegyelmes uram, az olvasók száma megkétszereződött, s a vidékre és külföldre küldött könyvek száma megnégyszereződött. De a közönség kiszolgálása s a vidéki postulátumok teljesítése halaszthatatlan volt.

Exczellenziád intenczióinak akkor véltem legjobban megfelelni, ha minden erőmet oda irányoztam, hogy az egyetemi könyvtár az legyen, a minek lennie kell, olyan közművelődési factor, mely hivatását e részben is betölti. Hiszen csak ez igazolja azt az áldozatkészséget, melylyel Exczellenziád annak minden jogos igényét teljesíteni sietett. S ha e részben Exczellenziád igyekezetemet kegyes volt támogatni, nem habozok kimondani, hogy az, ki hivatva volt Exczellenziádnál közvetíteni, az egyetem új nagys. rectora: Szabó József, legkézségesebben tette azt. — Belátta és méltányolta ő, hogy a könyvtár, új szervezetében már is jelentékeny közművelődési factorrá lett. Már az a körülmény, hogy nemcsak a téli, hanem még a nyári hónapokban is gyakran megtörtént, hogy a három olvasó helyiség nem volt képes befogadni az olvasni és dolgozni akarókat, mutatta, hogy a nagyteremre nézve az olvasási órák számát meg kellett szaporítani. Így történt azután, hogy Exczellenziád rendelkezére a nagy terem is a délelőtti órákon megnyitvatott, s ez d. e. két, d. u. 5, összesen hét óra hosszant volt nyitva; míg összesen a kerekoszobával együtt, a dolgozni kívánók 8 órán át használhatták a könyvtárt. Oly liberálisítás ez Kegyelmes uram, mely Európában egyetlen egy könyvtárnál sincs ily mértékben alkalmazva.¹⁾ Ez természetesen a személyzet szaporítását vont maga után s ennek következtében Exczellenziád kegyes volt a személyzet számát egy tiszttel és egy szolgálóval szaporítani.

¹⁾ Tudomásunk szerint számos európai könyvtár létezik, melyek naponként nem nyolc, de tíz, sőt 11 és 12 órán át nyitva vannak. Kiemeljük a párizsi nemzeti, a S. Genéviévé, Mazariu és Académie-féle könyvtárakat, melyek reggel 10-től este 10-ig és 11-ig vannak nyitva. Az oxfordi egyetemi és a pétervári császári könyvtárban az olvasási órák 9-től reggel egész este 10-ig tartanak. A nápolyi borbonicában reggel 9-től délután 3-ig és délután 5-től este 10-ig lehet dolgozni. A legtöbb német és olaszországi nagy könyvtárban az olvasási órák száma: 7. Megjegyezzük különben, hogy a németországi könyvtárak nem a lectoriumra, hanem a könyvek házi használatára, a kikölcsönzésre fektetnek főszálat. Így van a berlini könyvtárnak átlag naponként 200—300 olvasója, míg a kikölcsönzött könyvek kötetszáma a 300000-et meghaladja. Egyébiránt e tárgyra alkalmmilag még visszatérünk.

Hogy ez a rendezési munkát gyorsítására is befolyással volt, az eredmény megmutatta.

De az ez által már eddig is elért eredmény igazolta a ráfordított fáradságot. A mennyire az anyagot már eddigelé is átpillantatom, oly kincs rejlik a theologiai könyvtárban, mely ritkítja párját. Midőn az akadémia Szabó Károlyt a magyar könyvtár második részének kiadásával megbizta, ismét beható kutatás alá kelle venni épen ezt a rendezetlen anyagot. S csakugyan a hazai nyomtatványoknak egy újabb sorozata került ki, mely igen szépen egészíti ki a könyvkiállításon bemutatottat.

Nem kisebb eredmény ennél az is, melyet fennebb már röviden jeleztem, hogy az egyetemi könyvtár ma egy csomó hazai és külföldi intézettel összeköttetésben áll. A középiskolák újjászervezése következtében, folytonosan szaporodik azon tanároknak a száma, kik nemcsak a tanügynek, hanem az irodalomnak is szolgálnak. De a vidéki könyvtárak nem képesek igényeiknek megfelelni, s az ilyenek igazgatóságaik után az egyetemi könyvtárt veszik igénybe. Alig van az országnak olyan intézete, melyből postulatumokkal ne fordulnának hozzánk. Ezenkívül pedig részben a vidéki, de leginkább a fővárosi írók, a külföldi könyvtárakból is hozatnak codexeket s olyan ritkább munkákat, melyek egy hazai könyvtárban sem találhatók fel. Egy kis kimutatás, Kegyelmes uram, igazolja, hogy az egyetemi könyvtár e részben is igyekszik betölteni feladatát, hogy a közművelődés factora legyen. Ugyanis a múlt évben a hazai tanintézetek közül 38-nak 98 ízben kölcsönzött ki az egyetemi könyvtár tudományos használatra könyveket, a külföldi könyvtárak és helybeli tudósok és egyetemi tanárok közti közvetítést pedig a következő intézeteknél eszközölte; u. m.:

a bécsi cs. kir. udvari könyvtárnál, a bécsi kir. egyetemi könyvtárnál, a czernoviczi cs. kir. könyvtárnál, a berlini kir. könyvtárnál, a gráci cs. kir. egyetemi könyvtárnál, a braunschweig-lüneburgi hercegi könyvtárnál, a baseli egyetemi könyvtárnál, a göttingai kir. egyetemi könyvtárnál, az innsbrucki cs. kir. egyetemi könyvtárnál, a kopenhágai kir. egyetemi könyvtárnál, a krakói cs. kir. egyetemi könyvtárnál, a lipcei kir. egyetemi könyvtárnál, a müncheni kir. udvari állami könyvtárnál, a prágai cs. kir. egyetemi könyvtárnál, rakoviczi cs. kir. főreál-

tanodánál (Csehországban), a strassburgi cs. kir. egyetemi könyvtárnál.

A helybeli forgalmat a túllapon levő táblázat mutatja ki.

Végül, Kegyelmes uram, szükségesnek láttam a függelék s a dolgozó terem mellett fölállított segédkönyvtárról az annak kezelésével megbízott Kudora Károly másodtiszt által jegyzéket készíttetni, s azt mint függelékkel e kötethez mellékelni, a dolgozó közönség tájékoztatása végett.

S ezzel Kegyelmes uram hálás köszönetem fejezve ki, azon támogatásért, melyben Exczellenenciád a könyvtárt részesíteni kegyeskedett s azon ígérettel, hogy azt jövőre is kiérdemelni igyekezzünk, maradok

Nagyméltóságodnak

Budapest, 1883. deczember 31-én

alázatos szolgája

Szilágyi Sándor,

az egyetemi könyvtár igazgatója.

Az egyetemi könyvtár forgalma 1883-ban.*

Hó	Hány nap volt nyitva	Olvások száma.	A használt művek sz.	Az olvasók átlagos sz.	Legtöbbben voltak	Legkevesebben voltak
Január	30	3086	3617	103	jan. 31. 139.	jan. 6. 49.
Február	28	3252	3839	110	febr. 27. 149.	febr. 6. 41.
Márczius	22	2262	2639	103	márcz. 7. 141.	márcz. 18. 53.
Április	30	2592	3199	86	ápr. 11. 109.	ápr. 1. 69.
Május	26	1581	1848	61	máj. 4. 86.	máj. 16. 18.
Junius	14	398	478	28	jun. 2. 47.	jun. 14. 10.
Septemb.	21	2182	2510	104	szept. 25. 177.	szept. 10. 6.
Október	31	4590	5389	148	okt. 6. 191.	okt. 4. 34.
Novemb.	30	4923	6050	162	nov. 24. 226.	nov. 29. 73
Deczemb.	27	4411	5016	163	decz. 4. 229.	decz. 30. 50
Összesen	259	29277	34585	113	decz. 4. 229.	szept. 19. 6.

A házon kívül 1470 kikölcsönző 3312 művet használt.

* Junius 15-től szeptember 10-ig a könyvtár olvasó-terme zárva volt.

— A Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának állapota, gyarapodása és használata 1883-ban. A könyvtár rendezése ez évben is jelentékenyen előre haladt. A múlt évig 45 szak volt rendezve, melyekről inventarium és betűrendes katalogus készült. Ez 1883-ban három szakkal szaporodott, melyek közül a régészeti szak lajstromozása befejeztetett, ebben a katalogizált munkák száma: 970.

Mint teljesen új szakok járultak ezekhez: a theologiai szak 800 munkával, és a gazdasági (magában foglalva a gazdaság, ipar, és kereskedelemre vonatkozó munkákat) 530 munkával. Ezen szakoknak kiegészítése a jövő évre maradt.

Azonban a lajstromozás nemcsak a fönntemlített szakokra szorítkozott; hanem kiterjedt azon munkákra is, melyek bekötötetésük után a megfelelő rendezett szakokba állítottak katalogizálatlanul.

Remélni lehet, hogy egy-két év múlva elkeszül a könyvtár szakszerinti rendezése és katalogizálása, s azután egy általános betűrendes czédula-catalogus elkészítése lesz a könyvtárnokság kiváló gondja.

A kézírattár rendezése befejezéséhez közeledik.

A könyvtár gyarapodása 1883-ban a járulék napló szerint következő:

	munka	kötet	fűzet
136 külf. akadémiaival, külföldi és hazai tudom. társulattal folytatott csere útján érkezett	275	318	170
Magánosok ajándékából	139	75	83
38 nyomda köteles-példányaiból	479	249	366
Az Akadémia saját kiadásáiból	54	50	98
Vásárlás útján	357	543	60
Az 1883. évi összes szaporodás tehát:	1304	1235	777
és 4 térkép, mely számba azonban a 110 külföldi és hazai folyóirat nincs fölvéve.			

A kézírattár is szaporodott. Ajándékol kapott az Akadémia Nagel Adolf, Karvasy Ágost és Gaál Ernő uraktól becses kéziratokat, ez utóbbitól eredeti Csokonai kéziratokat, melyekből 12 kötet rendeztetett. — Ezeken kívül Kanecz Zsigmond úrtól Linzből értékes Bacsányi emlékeket kapott.

A könyvtár olvasótermében 1883. évben 9852 egyén 14,805 munkát használt; házon kívül 163 egyén 1129 könyvet kölcsönzött ki. Összesen tehát 10,981 egyén 14,545 könyvet használt.

H. A.

— **A múzeumi könyvtár kéziratgyűjteményének félévi gyarapodásából** kiemeljük a következő ajándékokat és vásárlásokat: Grósz Sámuel fái birtokos úr (Abauj-Tornamégye) 2 kötet XVIII. századbeli Ugocsa megyei törvénykezési magyar jegyzőkönyvet ajándékozott könyvtárunknak; özvegy Zsoldos Ignáczné urnő Zirczről pedig 1 kötet magyar vonatkozású latin, magyar és német nyelvű XVIII. századbeli kézirat felajánlásával gyarapította gyűjteményünket. A vásárlásokból különös említést érdemelnek: Néhai Kertbeny Károly bibliographiai jegyzetei és naplói összesen: 55 kötet. Ezekből kiemelendők: 1. Jókai M. levelei Kertbenyhez német nyelven, műveinek német kiadása tárgyában. 2. Kertbeny fordításai Jókai műveiből. Töredékek. 3. Kertbenynek következő munkái: Petőfi életére s műveire vonatkozó jegyzetek; Jókai életére s műveire vonatkozó jegyzetek. 4. K. levelei különböző hazai intézetekhez és magánosokhoz. 5. K. vegyes tárgyú magyar vonatkozású jegyzetei. 6. K. bibliographiai jegyzetei. 7. K. autobiographiai töredékei. 8. K. vegyes tárgyú nagyobb dolgozatai. 9. K. Die älteste Dramen-Literatur in Ungarn. (Megjelent nyomtatásban magyar nyelven.) 10. K. Ueber die Ereignisse von 1848—49. 11. Magyar művek fordításai. Töredékek. 12. K. levelezése külföldi tudósokkal, írókkal és könyvkiadókkal; u. m. Bowring, Otto Janke, Dr. Gustav Jäger, Otto Spamer, Carl's Röttger's Hofbuchhandlung, Ahn's Verlagsbuchhandlung, Alfred Meiszner, Reclam's Verlagsbuchhandlung, le prince Crouy-Chanel, Paul Lindau, Redaction des Bazar's, Gegenwart, Globus, Ausland stb. Britihs Múzeum; Acad. heraldic. Italienne; Germ. National Museum stb. Továbbá: egy magyarországi vonatkozású 33 kötetből álló kéziratgyűjtemény, mely a következő XVII - XVIII. sz. történeti és közjogi kéziratokat tartalmazza:

1. *Instantiae in negotio religionis Suae Maiestati Sacratissimae exhibitae*. Ab a. 1726—1793. Tomi II. in fol. min. et majori. Lat. 2. *Resolutiones regiae in iuridicis interventae*. Ab a 1753 usque ad a. 1786. Fol. Lat. et Germ. 3. *Resolutiones regiae in contributionis negotio interventae*. Ab a. 1757—1787. Fol. Lat. et Germ. 4. *Idea juris hungarici universi*. Fol. Lat. 5. *Illgonis Jus Patriae per Samuelem Artner Ginsii Anno 1793 terminatum*. Fol. Lat. 6. *Praejudicia Exc. Curiae per Sam. Artner. Ginsii A. 1794. descripta*. Fol. Lat. 7. *Acta et Diarium Diaetae Ann. 1764 et 1775*. Fol. Lat. 8. *Diverse Satyren (Vexa [tio] dat intellectum, Apologia eiusdem etc.) A. 1764*. Fol. Lat. 9. *Formularia Litterarum Testimonialium, Repraesentationum et Correspondentiarum, pro usu quotidiano*. Fol. Lat. 10. *Collectanea diversa religionaria. Sec. XVII—XVIII*. Fol. Lat. et Germ. 11. *Resolutiones regiae in publico-politicis. Tom. I. et II. Ab a. 1783—1787*. Fol. Lat. et Germ. 12. *Resolutiones reg. in neg. relig. emanatae. Tomus I et II. Ab a. 1692—1792*. Fol. Lat. 13. *Intimata, Ideales seu Generales Dispositiones in puncto Quant. Contributionalis*. Fol. Lat. 14. *Acta religionaria XIII. oppidanos Scepus. concernentia. Sec. XVI—XVIII*. Fol. Lat. et Germ. 15. *Sententiae tabulares, ex criminine laesae Majestatis convictorum et Anno 1795 die 20 May et 3. Junii Budae infra Fortalitium in Prato Fortalitii Comendantis executorum. Comparavit Martinus Fekete de Galantha*. Fol. Lat. et Hung. 16. *Relatio Deputatorum Leutschoviensium in diaeta anni 1790/1*. Fol. Lat. 17. *Observationes in Tripartitum Opus Juris Hungarici, per Commissionem Systemat... A. 1717 Posonii elaboratae*. Fol. Lat. A pag. 491 usque ad finem folia sunt abrasa. 18. *Decisiones curiales et iuridica miscellanea. De annis 1769—1770*. Fol. Lat. 19. *Juridica miscellanea. Sec. XVII—XVIII*. Fol. Lat. 20. *Tractatus de processibus Fori Comitatusensis*. Fol. Lat. MS. Sec. XVIII. 21. *Relatio in neg. relig.* Fol. Lat. MS. Sec. XVIII. 22. *Opus juridicum decisionum seu Praejudiciorum Curialium. A. 1769—1770*. Fol. Lat. 23. *Praxis seu Forma Fori Septemviralis*. Fol. Lat. MS. Sec. XVIII. 24. *Jus ecclesiasticum. Quart. Lat. MS. Sec. XIX. (A. 1807)*. 25. *Opusculum de Regno Hungariae et*

Provinciis eidem iunctis. Quart. Lat. MS. Sec. XVIII. 26. Is a g o g e sive Nucleus Jurium Consuetudinariorum Regni Hungariae, alphabetico ordine pro itinerantibus conscripta. A. Dni 1648. Quart. Lat. 27. Diaria Incl. Tabulae Reg. Judic. Annotum 1752—1754 et 1762. Quart. Lat. 28. Manuscripta B. Urbarii et altissimarum Resolutionum eatenus editarum. Quart. Lat. 29. Cynosura Juris Hung. Patrii. Quart. Lat. 30. Historia Regni Hungariae. A. 1792. Quart. Lat. 31. Breviarium juris hungarici. Quart. Lat. MS. Sec. XVIII. 32. Status Regni Hungariae Geographicus etc. Quart. Lat. MS. Sec. XVIII. 33 Observationes in Tripartitum. Oct. Lat. MS. Sec. XVIII.

— A magyar Nemzeti Múzeum levéltára 1883. évi július havától az év végéig

ajándék útján 16

vétel útján 380

Összesen: 396

darabbal szaporodott.

A vétel útján szerzett oklevelek közül kiemelendők különösen a következők: Halm Károly néhai müncheni könyvtárnok hagyatékából árverés útján ujabban tizenkét darab eredeti levél szereztetett meg Bethlen Gábor, Barcsay Ákos stb. erdélyi fejedelmektől; e gyűjtemény a Halm-féle collectioból előbb megszerzett nagy országos fontosságú eredeti leveleket a legszebben egészíti ki. Szintén Erdély történelmére vonatkozik egy másik 313 darabból álló gyűjtemény, mely az erdélyi belkormányzatnak 1711—1738. közti időszakára tartalmaz nagybecsű adatokat. E levélgyűjtemény gróf Kornis Zsigmond Erdély kormányzójához és gr. Kornis István főkormányshéki tanácsoshoz és tartományi főbiztoshoz írt leveleket foglalja magában, s épen azon korra, III. Károly korára, derít világot, mely az újabb kor időszakai közt a legkevesebb ismeretes.

Az ajándék útján szerzett oklevelek közül kiemeljük a kismartoni sz.-ferenczrendű zárda ajándékát, egy könyvtáblából kifejtett 1478-iki oklevelet, mely átiratban Árpádkorit tartalmaz, és végre a m. kir. ipar- és kereskedelemügyi ministerium küldeményét, mely másolatban az összes munkácsi czéhek privilegium-leveleit tartalmazza, ezzel a levéltár egy hézagát töltvén be.

— **Fényképmásolatok régi hazai kéziratokról.** A »Magyar Könyv-Szemle« 1882-iki folyamában jelentettük, hogy a vallás- és közoktatási magyar királyi miniszterium a budapesti országos könyvkiállítási fényképgyűjteményt, mely a kiállított Corvin-codexek, hazai vonatkozású kéziratok, magyar nyelvemlékek s egyéb ritkaságok díszlapjairól 470 fényképmásolatot s ugyanannyi anyaképet foglal magában, a Nemzeti Múzeum könyvtára számára megvásárolta. Ugyanakkor azon nézetünknek adtunk kifejezést, hogy a miniszterium ezen fényképmásolatok megszerzésével oly gyűjteménynek vetette meg alapját könyvtárunkban, melynek hiányát régen éreztük s mely, ha évről-évre rendszeresen gyarapíttatik és kiegészíttetik, hivatva lesz idővel a magyarországi történeti és művelődéstörténeti forrásoknak legnevezetesebb lapjait sikerült hasonmásokban feltüntetni s hű tükre leendő a hazai történetírás legnevezetesebb emlékeinek. Ezen közlésünk kiegészítéseül örömmel jelenthetjük, hogy ezen fényképgyűjteményt a Nemzeti Múzeum könyvtára 1883-ik év második felében jelentékenyen gyarapította, a mennyiben a wolfenbütteli Corvin-codex díszlapjairól 25, s az erlangeni Corvin-codex díszlapjairól 8 fényképmásolatot csináltatott, mi által a gyűjteményében levő magyarországi vonatkozású régi kéziratok másolatainak száma a már régebben birt hasonló másolatokkal együtt épen 603-ra emelkedett.

— **Könyvkiállítás Brassóban.** Luther születésének négyszázados évfordulója alkalmából a brassói ev. gymnasium szűkebb körű könyvkiállítást rendezett, közszemlére tevén ki a gymnasiumi könyvtár azon műveit, melyek a reformatio irodalmának termékei. E sorozatban természetesen első helyet foglaltak el Luther és társainak munkái, melyek a nevezett könyvtárban meglehetősen számmal találhatók. Hogy azonban e kiállítás annál érdekesebbé s tanulságosabbá váljék, fűztek hozzá némi helyi érdekelt is, a mennyiben a nagy nevű német reformátorok művei mellé kiállították Brassó város két reformátorának, H o n t e r n e k és W a g n e r Bálintnak meglevő műveit is, úgy, hogy a szemlélő együtt láthatta mindazon irodalmi műveket, a melyek egyfelől ama nagy szellemi forradalom gyűpontjában, másfelől pedig az eszmék kisugárzása folytán távol Erdély határán keletkeztek.

A kiállított művekről a gymnasium derék könyvtárnoka, Grosz Gyula pontos jegyzéket adott ki, következő czímmel: *Katalog der von der Kronstädter Gymnasialbibliothek bei der 400 jährigen Luther-Feier in Kronstadt ausgestellten Druckwerke aus dem Reformationszeitalter. Von Julius Grosz Bibliothekar. Kronstadt. 1883. Druck u. Lith. v. Joh. Gött & Sohn Heinrich X, 64 l.*

E kis füzet valóban megérdemli, hogy róla néhány szóval megemlékezzünk. Izléses kiállítása becsületére válik a nyomdának, melyben készült. Figyelmünket e részben különösen a címlap vonja magára, melynek ódon díszítése egy XVI. századi brassói nyomtatványból, Honternek Rudimenta Cosmographica (Brassó. 1541 és 1542.) cz. munkájából van véve. A mi a tartalmat illeti, készséggel elismerjük, hogy e kis füzet e részben is kielégíti a várakozást. Rövid bevezetés nyitja meg, a mely rámutat azon szoros kapcsolatra, mely a szász föld kiválóbb férfait a nagy német reformátorokhoz fűzte; továbbá megismertet a gymnasiumi könyvtár alapításának s gyarapodásának főbb mozzanataival. Maga a tulajdonképeni jegyzék a kiállított műveket szerzőik szerint csoportosítva sorolja fel, s a ritkábbakat történeti és irodalomtörténeti jegyzetek kíséretében mutatja be. Az egész sorozat nyolcz fejezetre van osztva, melyek közül öt a németországi munkákat, a három utolsó pedig a hazaiakat foglalja magában. Tájékozásúl adjuk a következő statisztikai kimutatást. A katalogusban van:

I. Dr. Martin Luther munkáiból	58	kötet és füzet.
II. Philipp Melanchton »	31	» » »
III. Desiderius Erasmus »	10	» » »
IV. Vermischte Schriften	53	» » »
V. Psalterien, Missalien, Bibeln	20	» » »
VI. Johannes Honterus munkáiból	31	» » »
VII. Valentinus Wagner	19	» » »
VIII. Vermischte Vaterländische Schriften	37	» » »

Összesen: 239 kötet és füzet.

Nem lehet czélunk e sorozatot közelebbről ismertetni; elég legyen csak annyit jegyezni meg, hogy a brassói könyvkiállítási

jegyzék a brassói ev. könyvtárnak és könyvtárnokának egyaránt becsületére válik. Mi pedig örömmel regisztráljuk azt, mint adalékot a hazai bibliographiai irodalom haladásához, mely nemcsak a bemutatott ritkaságokról, hanem a 25,000 kötetből álló brassói könyvtárról is nyújt a tudománybarátoknak tájékozást.

— A „Magyar Kurir“ történetéhez. A XVIII-ik század magyar hirlapirodalmának egyik legtekintélyesebb vállalata volt Szacs vay Sándor M a g y a r K u r i r című hirlapja, az első bécsi magyar újság, mely megindulása után nemsokára oly nagy népszerűségre vergődött, hogy Magyarország, sőt Erdély legtávolibb vidékein is el volt terjedve. A lapról szóló bibliographiai feljegyzések nyomán annyit tudtunk, hogy 1-ső száma 1787. január 3 án adatott ki Bécsben. Szacs vay előbb Pozsonyban működött mint hirlapíró a M a g y a r H i r m o n d ó-nál, az első magyar lapnál, kezdetben mint munkatárs, később mint a lapnak szerkesztője, akkori néven »írója.« 1786 közepén meghasonlásba jutott Paczkó Ferencz nyomdászszal s visszavonult a laptól. Tállyay Dániellel egyesülve egy új lapot akart kiadni Pozsonyban M a g y a r K u r i r címen. Az előfizetési felhívást közös aláírásukkal ellátva ki is adták, benne a szerkesztő a többek között kijelenti önmagáról, hogy »Szacs vay Sándor a már két esztendőktől fogva volt Pozsonyi M. H i r m o n d ó-nak Írója ezen székéből kikelvén, minek utánna ennek porát még tsak sarujiról is le verte volna egy M a g y a r K u r i r név alatt megjobbított Újságok Író pennáját vette kezébe; melynek ezután nem tsak Írója, hanem alább kinevezett Tiszti társával (Tállyay Dániel) együtt kiadója és mindene lészen.«

Társa, Tállyay folyamodott hirlapengedélyért, mely bár megtagadtatott, minthogy Pozsonyban akkor két hirlapszabadalommal bíró nyomdász volt már, — kik nem is késtek az új vállalat gyanúsításával és megakadályozásával, — mindamellett Szacs vay időközben nemcsak összeállította az 1-ső számot, hanem Weber Simon nyomdájában 1786. július 1-én ki is adta neve kezdő betűinek (Sz. S.) aláírásával, mint ez akkor divatban volt.

A lap fametszetes rajzban egy kürtöt fúvó lovas hirnököt ábrázolt Magyarország és Erdély czímerével, ugyanúgy mint a

későbbi bécsi évfolyamok. A tulajdonképeni 1-ső szám, mely jóváhagyás végett a bécsi censurának küldetett fel, mely kiadását meg is engedte, hazai rövid tudósításokból s az idegen lapok nyomán közölt külföldi rövid hírekből állt egészen a *Hirmondó* modorában szerkesztve. A szabadalom azonban nem adatván meg, a vállalat mindjárt az első számnál elakadt s csak a következő évben nyerte folytatását Bécsből.

Országos könyvtárainkból ez első, pozsonyi szám hiányzik, az orsz. levéltárban meg van ugyan az acták közé eltemetve, de megszerzése Nemzeti Muzeumunk számára kívánatos volna, vajha felajánlaná valaki ez országos intézetünknek, hol legillőbb helye volna.

Ferenczy József.

— **Hazai könyvtáraink lajstromozása.** Már a mult év folyamában volt alkalmunk jelenteni, hogy hazai középiskolai könyvtáraink rendezése örvendetesen halad előre; s különösen kiemeltük a nagyszombati érseki főgymnasium és a segesvári evang. gymnasium könyvtárát, mint a melyekben a rendezés és lajstromozás már akkor véget ért. E könyvtárak rendszeres katalógusainak közlése az illető intézetek értesítőiben már évekkel előbb megkezdett. Ez évben a közlés folytatatik, és pedig a nagyszombati főgymnasiumi könyvtár jegyzéke még újabb folytatásra vár, ellenben a segesvári gymnas. könyvtáré e negyedik közleménynyel véget ér. Még örvendetesebb mozzanatot képez az iglói ev. főgymnasium könyvtárának teljes rendezése, a mi szintén ez év folyamán ment végbe. Áll-e könyvtár 4364 műből 6012 kötetben. E könyvtári anyag 32 osztályba van beosztva, melyek közt leggazdagabb a theologiai; a hazai történelem 192 művel (346 kötet) szerepel. E könyvtár jegyzéke Pákh Károly gymn. könyvtárór szerkesztésében megjelent nyomtatásban is ily címmel: *Az iglói ág. hitv. ev. főgymnasium könyvtárának címjegyzéke.* Készítette Pákh Károly gymn. könyvtárór. Iglón. 1883. (8-r. II. + 225 l.) E jegyzék magában foglalja: 1. a könyvtár általános betűrendes címjegyzékét; 2. a tudományszakok szerinti betűrendes jegyzéket; 3. Scepusiana czim alatt a könyvtár azon műveit, melyek általában a Szepességről szólnak vagy Szepesmegyében jelentek meg nyomtatásban, végül 4. a nyomtatványok időrendi statisztikai táblá-

zatát. Mindez dicséretet érdemel; csak azt sajnáljuk, hogy a könyvtár keletkezésének s történetének főbb mozzanatait vázlatosan előadni a könyvtárőr elmulasztotta. A jelen évre, illetve az 1882—3. tanévre szóló iskolai értesítők közül különösen a kecskeméti ref. lyceumét kell kiemelnünk, melyben Nagy Fer. lyceumi tanár és könyvtárőr folytatja mult évben megkezdett közleményét, pontos jegyzékét adván azon régi (1711 előtti) magyar nyomtatványoknak, melyek a nevezett tanintézet könyvtárában találhatók. Ezek száma 74-re rúg: s a jelen közleménnyel e sorozat be van fejezve. Ennek kiegészítésül közli továbbá az ugyanott létező nem-magyar nyelvű régi hazai nyomtatványokat is, melyeknek száma 38. E sorozat kiváló figyelmet érdemel bibliographusaink részéről, mert 8 olyan munkát is foglal magában, a melyek Szabó Károlynak »Az 1473 tól 1711-ig megjelent nem-magyar nyelvű hazai nyomtatványok jegyzéke« cím alatt tájékoztatóul kiadott catalogusában nem foglaltatnak. Ezek a 6., 9., 11., 30., 34., 35., 36. és 38. szám alattiak. — Felhívjuk rájuk nagyérdemű tudósunk figyelmét, ha ugyan e fölhívással eddig el nem késtünk. Iskolai könyvtárakról lévén szó, még kell megemlékeznünk néhai Jóny Tivadarnak nagylelkű végrendeleti intézkedéséről is, ki a készmárki ág. hitv. ev. lyceum javára 200,000 frtot hagyományozott s több ezer kötetből álló könyvtárát szintén ez intézetre hagyta. E nagy mennyiségű hagyaték következtében a készmárki evang. lyceum könyvtára, mely eddig is kiválóbb iskolai könyvtáraink közt foglalt helyett, a legelsők közé emelkedett.

— **Szabó Károly könyvjegyzéke.** Az 1882. országos könyvkiállítás eredménye gyanánt ismét egy örvendetes tényről kell megemlékeznünk, mely ránk nézve annnyival örvendetesebb, mert némi részben saját óhajításunknak felel meg. A könyvkiállítás anyagának tudományos úton leendő feldolgozásáról szólván e folyóiratban, sürgettük egyebek közt azt is, hogy e kiállítás alkalmából az 1711 előtti magyarországi nyomtatványokról pontos bibliographiai jegyzék és leírás készíttessék, oly módon, hogy e mű a hazai nyomdászat történetéről készíttendő munkának okmánytára lenne. Ez óhajításunk részben teljesedésbe fog menni. Ugyanis az országos iparművészeti múzeum, mely a könyvkiál-

lítás rendezésében az első tényező volt, kitűnő bibliographusunk Szabó Károlyt azzal bizta meg, hogy a könyvkiállításon készített jegyzeteit rendszeren kidolgozva, az 1711-ig megjelent nem-magyar nyelvű hazai nyomtatványok bibliographiáját állítsa össze. Derék tudósunk készséggel elfogadta a megbízást s megkezdte, illetve folytatta a munkálatokat ez irányban, azon terv alapján, mely szerint »Rég i M a g y a r k ö n y v t á r«-a készült. A most készülöben levő mű tehát a »Régi Magyar Könyvtár«-nak pendantja lesz s azt kiegészíti oly módon, hogy a kettő együtt magában foglalja mindazt, a mit a nemzeti szellem, a könyvnyomda elterjedésétől kezdve a szathmári békekötésig nyomtatásban felmutatni képes. Az előmunkálatok ez irányban immár végett is értek: közel másfél évi szakszaktalan munkálkodás eredményeként több mint 3200 cím-más gyűlt össze. Ezeket most a tudós szerző egy ideiglenes jegyzékbe összefoglalva, ki nyomatta ily címmel: »A z 1474-től 1711-ig megjelent nem-magyar nyelvű hazai nyomtatványok jegyzéke. Összeállította Szabó Károly. Budapest 1883. (8-r. 2, 118 l.) E jegyzéket szerző megküldte az összes hazai könyvtárak őreinek és tulajdonosainak oly czélból, hogy könyvtárunk készletével összehasonlítva, a náluk is található műveket jelöljék meg s a mennyiben szükségesnek mutatkozik, a jegyzék adatait igazítsák, illetve bővítsék ki, hogy így a netalán előforduló tévedések, hibák kijavítására és hiányok pótlására alkalma nyilván, lehetőleg pontos és teljes művet adhasson a szakértő kezebe.

A visszaküldés határideje szeptember 1 én letelt s mint közvetlen forrásból értesültünk, az eredmény felülmulta a várakozást. Azóta a kézirat első része át is adatott az Akadémia irodalomtörténeti bizottságának és innen a nyomdának; s így remélhetjük, hogy nem sok idő múlva üdvözölhetjük a »Régi Magyar Könyvtár« méltó folytatását.

— „Registert kérünk az akadémiai kiadványokhoz.“ A »Magyar Könyv-Szemle« 1882-ik évi folyamában registert kértünk az akadémiai kiadványokhoz. Indítványunkat a »Századok« f. é. decemberi füzeté azon észrevétellel fogadta el, hogy tőlünk viszont a »Magyar Könyv-Szemlé«-hez kért registert. Teljesíteni

fogjuk kívánságát, de csak akkor, ha pályafutásunk tizedik évét betöltöttük. Ez 1886-ban lesz. Ily cyclusban adott registert a »Serapeum« című bibliographiai folyóirat, melynek példáját mi is követjük. Addig pedig mindenestre elkészül a »Századok« registere, melyet készséggel elfogadunk mintának.

— Hellebrant Árpád derék fiatal bibliographusunk: »a M. Tud. Akadémia könyvtárában levő incunabulumok bibliographiai ismertetése« című munkáját, az Akadémia irodalomtörténeti bizottsága megbírálta s az első osztálynak 1884-re kiadásra ajánlotta. A munka legközelebb kerül sajtó alá. Ezzel kapcsolatban megemlítjük, hogy Hellebrant most a magyarországi tanulók külföldi dissertatioinak bibliographiájához gyűjt adatokat, s a fővárosi könyvtárakban főleg a XVI. és XVII. századból ekkorig már jelentékeny anyagot gyűjtött össze. Ismerve t. barátunk alaposágát és szorgalmát hisszük, hogy ha a hazai és külföldi könyvtárakban levő anyagot felhasználni módjában lesz, néhány év alatt oly munkát fog létrehozni, mely hiányt fog pótolni irodalmunkban s Szabó Károly bibliographiáját egy egészen új irányban fogja kiegészíteni.

— A kalocsai ó-német kéziratok. Folyóiratunk más helyén ismertetjük a kalocsai érseki könyvtár kézíratait. A bevezetésben kiemeljük a középkori kéziratok nagy számát s felhívjuk germanistáink figyelmét a gyűjtemény ó-német kézírataira, melyekből különösen három kiváló irodalomtörténeti fontossággal bír. Ezekből a »das Buche heisset gesamt haben hewr« című kézírathoz, melyről azt írja Kovachich, hogy körülbelül 54,000 versből áll, azon combinatiót fűzzük, hogy valószínűleg Würzburgi Konrádnak: »Der Tronjanische Krieg« című, mintegy 60,000 versből álló munkája rejlik alatta. Ezen combinatióinkat e helyütt annyiban helyreigazítjuk, hogy a kézirat, mint annak gróf Majláth János és Köffinger J. Pál által 1817-ben eszközölt kiadásából¹⁾ meggyőződünk, csakugyan Würz-

¹⁾ Koloczaer Codex altdeutscher Gedichte. Herausgegeben von Joh. Nep. Grafen Majláth und Johann Paul Köffinger. Pest 1817. Bei Conrad Adolph Hartleben. 8-r. XX. + 464 l

burgi Konrádnak egyik munkáját tartalmazza, de nem az általunk említettet, hanem azt, melynek címe: »Die goldene Schmiede.« E munkából aránylag kevés egykorú és közel egykorú kézirat létezik, s hogy mily becse van a könyvpiaczen egy ilyen kéziratnak, megítélhetjük onnan, hogy Rosenthal Lajos müncheni antiquarius egyik legújabb catalogusában, Würzburgi Konrád »Die goldene Schmiede« című munkájának egy XV. századbéli másolatát, mely kézirajzokkal volt díszítve, 12,000 márkáért árulta. Az általunk fent említett kézirat a felsorolton kívül 14 különféle verses regényt, illetőleg kalandot tartalmaz, melyek részben ismert, részben ismeretlen szerzők munkái. Meny nyiben alapos Majláth és Köffinger combinatiója az egyes mesék ismeretlen szerzőire s az ó-német kéziratok provenientiájára nézve, annak tárgyalásába ezúttal bocsátkozni nem akarunk. Megjegyezzük azonban, hogy a kalocsai könyvtár kézirateit az újabb bibliographiai nyomozások világánál a helyszínén tanulmányozni nem volna háladatlan feladat.

— Egy ismeretlen brassói német naptár 1643-ból. Az 1882-iki könyvkiállítás lehetővé tette, hogy a nem-magyar nyelvű hazai nyomtatványok bibliographiája összeállíttassék. Ennek elkészítésével Szabó Károly bizatott meg. Remélni lehet, hogy a nevezetes munka rövid idő alatt napvilágot lát. Szabó K. egyelőre tájékozásul kiadta ezen munkáknak jegyzékét.

Kutatásaimban egy olyan kalendariumot találtam az Akadémia könyvtárában, mely ezen jegyzékben nem foglaltatik, s azért jónak láttam azt itt ismertetni.

Czime: New vnd Alter | CALENDER, | Auff dass Jahr nach der | heilbringenden Geburth | CHristi | 1643, | Auff Vngern, Sieben- | bürgen vnd andere vmb lie- | gende örter, mit höchsten fleiss calculiret | Von Davide Frölichio, Astro- nomo zu Kaeysermarekt. — Gedruckt in Cronstadt.

16-r. A^{III} — E = 76 sztan lap.

A 14b lapon van Brassó város címere. A 15a levelen kezdődik a:

PROGNOSTI- | con Astrologicum. | Auff das Jahr nach der Gna- | denreichen Geburth vnsers

Herrn | vnd Seeligmachers Jesu | CHRisti. | M.DC.
 XLIII. | Darinnen dieses Jahrs Eigen- | schafft,
 Finsternüß vnd andere Him- | lische Zu-
 faelle, aus Natürlichen | gründen ersucht
 vnderklae- | ret werden. | Auff Vngern vnd
 Sieben- | bürge mit allem Fleiss gestellet
 von Davide Frölichio, Astron: in Käysr-
 marck.

E nyomtatvány fontosságát emeli azon körülmény, hogy Szabó K. idézett munkájában csak 1681. és 1701-ből ismer brassói kalendariumot.

H. Á.

— A Jankovich-gyűjtemény történetéhez. Szakférfiaink és a művelt közönség ismeri néhai Jankovich Miklós első gyűjteményét, mely annak idejében mint magángyűjtemény ritkította párját Európában s a nemzet áldozatkészségéből a Nemzeti Múzeum tulajdonába ment át. Az is tudva van, hogy Jankovich ezután még egy második gyűjteményt hozott össze, mely a tudományos világban mint Jankovich Miklós második gyűjteménye ismeretes, melynek sorsáról azonban csak a beavatottak birnak tudomással. Ezen gyűjtemény 1852-ben nyilvánosan elárvereztetett s egy részét a Nemzeti Múzeum vásárolta meg, egy része magánosokhoz került, míg egy része Jankovich Miklós örökösire szállt. Ezen nevezetes árverésről, mely újabbkori művelődéstörténetünkben egyedül áll, Jankovich Béla úr, a nagy gyűjtő egyik unokaöccsének gyűjteményében egy német hirdetés maradt fenn, mely a Jankovich-gyűjtemény történetéhez érdekes adalékot szolgáltat, s melyet itt a lelkes gyűjtő szívésségéből egész terjedelmében közlünk. E hirdetésből, melynek nyelvét az akkori politikai viszonyok indokolják, megismerkedünk az árverezett gyűjtemény anyagával s megtudjuk: hogy az árverés 1852 január 22-én kezdődött és huzamosabb ideig tartott. A hirdetés alakja ivrét, eredetileg falragasznak és értesítésnek volt szánva s szözszerinti tartalma a következő:

„Beachtenswerth!“

Die zweite ausgezeichnete Antiquitäten-Sammlung des weiland Herrn Nicolaus Jankovics de Vadas, wird

durch dessen Erben aus freier Hand der Veräußerung angeboten. — Einzelne Klassen können zwar auch durch Uebereinkunft angekauft werden, der Versteigerungstermin wird jedoch auf den 22. Jänner und die darauf folgenden Tage des Jahres 1852 festgestellt, bei welcher Gelegenheit dieselben im Jankovics'schen Hause Franciskanerplatz Nr. 1, zu Pesth in Ungarn einer öffentlichen Meistbietung ausgestellt werden.

1. Klasse. Mehrere hundert Stück geschichtlich-werthe goldene und silberne Antik-Ringe, worunter Original-Prachtringe des, zur Zeit des ungarischen Königs Ladislaus, genannt der Kumanier, gelebten Grosswardeiner Bischofes Alexander, und des zur Zeit des ungarischen Königs Andreas II. gelebten Graner Erzbischofes Lado merius, so wie auch der geheime goldene Siegelring des zu Mohács gefallenen jugendlichen ungarischen Königs Ludwig II. etc.

2. Klasse. Verschiedene Gold- und Silbergeschirre, Gefässe und Pokale.

3. Klasse. Grosse Sammlung von Privatsiegeln, besonders mehrerer Grosswürdenträger des Königreiches Ungarn und sonstiger hoher Familien.

4. Klasse. Gold- und Silbermünzen-Sammlung ungarischer Könige, vom heiligen Stephan, erstem Könige, bis auf unsere Zeit, so wie eine gleichfalls ausgezeichnete Gold- und Silbermünzen-Sammlung der Siebenbürger Grossfürsten, in gut erhaltenen Exemplaren.

5. Klasse. Mehrere tausend Stück römischer, griechischer und barbarischer Gold-, Silber- und Kupfermünzen.

6. Klasse. Seltene und werthvolle Sammlungen von Pergament- und Papiermanuskripten, darunter mit ausgezeichneten Malereien und Goldverzierungen prunkende Codices aus dem 14. und 15. Jahrhundert, namentlich ein Gebetbuch des ungarischen Königs Mathias Corvinus de Hunyad, dann das, durch Joannes Sambucus dem Tinniner Bischof Mosóczy geschenkte unvergleichliche Exemplar einer Bibel, und einige hundert Bände Incunabula.

7. Klasse. Die Zahl 1700 überschreitende berühmte und seltene Sammlung originaler Documenta in lateinischer, un-

garischer, italienischer, deutscher und slavischer Sprache, vom Jahre 1047 angefangen beinahe aus jeder Hälfte der folgenden Jahrhunderte. — Besondere Erwähnung verdient der, die goldene Bulle des ungarischen Königs Andreas II. betreffende Konfirmations- und Transumationsbrief der ungarischen Königin Maria, Tochter Ludwigs des Grossen vom Jahre 1384; so wie das gegen die Ungläubigen den Sieg erflehende Gebet des ungarischen Königs Andreas I., vom Jahre 1047—1050; dann die, den Landtag nach Pressburg verlegende Verordnung des ungarischen Gubernators Joannes de Hunyad; ausser diesen viele päpstliche Bullen etc.

8. Klasse. Römische und griechische Statuen, antike Waffen, persepolische Cylinder, egyptische Amuletten etc.

9. Klasse. Mehrere tausend Stück starke ausgezeichnete Büchersammlung in Folio-, Quart- und Oktav Einband, namentlich Werke von Katona, Fejér, Kovacsich, Pray, Palina, Szirmay, Bonfin, Thuróczy, Engel, Ribini, Koller, Buday, Bethlen, Scheidius, Schmidt, Wagner, Otrokocsy, Lehmann, Lampe.

Die Versteigerung fängt jeden Tag mit 9 Uhr Morgens an.

— **Dr. Kováts Gyula házasságjogi munkája és régi szerkönyveink.** Canonjogi irodalmunkban Roskoványi Ágoston mentalis munkáinak megjelenése óta alig van könyv, melyet a szakférfiak nagyobb elismeréssel fogadtak volna, mint Kováts Gyula: »A házasságkötés Magyarországon egyházi és polgári jog szerint, tekintettel törvényhozásunk feladataira« című munkáját, mely 1883-ban egy vaskos kötetben jelent meg s tudományos és actualis érdekénél fogva, a tudományos és politika köröket még sokáig fogja foglalkoztatni. Szerző a házasságkötést Magyarországon nagy tudományos apparatussal, széles eruditioval, éles ítéllettel s önálló fölfogással, eredeti, részben ismeretlen források alapján, általános és magyarországi szempontból tárgyalja, s ezt sok tekintetben egészen új világításba helyezi. Polyóiratunk keretén kívül esik e nevezetes munkával behatóan foglalkozni; kiemelni akarunk azonban egy körülményt, mely bibliographiai szempontból figyelmet érdemel, s mely indokolja azt, hogy a munkával itt egyáltalában foglalkozunk. Szerző ugyanis a kü-

lönböző Sacramentariumokon kívül felhasználja a magyarországi régi szerkönyveket is, (milyenek a Missalék, Agendák, Ordinariumok stb.) s az ezekben levő házasságkötési szertartásokból bizonyítékokat merit a magyarországi házasságkötés specialis jellege mellett. Ezáltal régi szerkönyveinket oly szempontból mutatja be, mely bibliographusaink figyelmét ekkorig — az egy Knauz Nándor kivételével — kikerülte. Eddig ugyanis magyarországi középkori szerkönyvek nyomozásánál, hol a provenientia kérdéses volt, figyelembe vettük a naptárt, ebben kerestük a magyarországi szenteket s a szövegben ezeknek officiumait, lectióit, hymnusait és sequentiáit, de a házassági szertartásokat és a »super sponsum et sponsam« című misét figyelmen kívül hagytuk. Kováts Gyula érdeme, hogy ezentúl erre is leszünk tekintettel; ő nálunk talán az első világi jogász, ki régi szerkönyveinket az irodalomban e célra felhasználta. S örömmel constatáljuk, hogy munkájának a legrégibb adatot a Pray-codex szolgáltatta, ugyanaz, mely irodalmunknak a legrégibb magyar nyelvkinccset föntartotta. E missale a XIII. század első negyedéből származik s az egyedüli teljes missale, melyet az Árpádkorból ismerünk. Ebben maradt fenn a legrégibb hazai ritualis emlék: a »missa sanctae Trinitatis super sponsum et sponsam«, mely a házasságkötéssel áll kapcsolatban. Kováts e mise szövegét egész terjedelmében közli. Felhasználja ezután, Knauz Nándor idevágó munkái alapján a Nemzeti Múzeum, a budapesti egyetem, az Akadémia és a pozsonyi káptalan könyvtáraiban levő hazai szerkönyveket, és az ezekben levő házasságkötési formulárékat érdemök szerint méltatja. Óhajtjuk, hogy a munka érje meg mielőbb a második kiadást, szerzője pedig használja fel ebben mindazokat a régi szerkönyveket, melyeket az újabb bibliographiai kutatások napfényre hoztak. Első sorban ajánljuk figyelmébe a német-újvári árpádkori missalét, melyet Fejérfataky a Könyv-Szemle f. é. aug. füzetében ismertetett, továbbá a gyulafejevári, nagyszebeni, egri, esztergomi, pozsonyi, gyöngyösi, kassai, zágrábi, bécsi, göthweigi és salzburgi könyvtárakban levő magyarországi középkori szerkönyveket, melyekből álláspontjához még jelentékeny bizonyítékokat fog meríteni.

— Sennyey István kéziratban maradt munkája Duxban. Sennyey István veszprémi püspöktől 1669-ből egy magyar gyászbeszédet ismerünk, melyet Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtárában« 1080. sz. a. sorol fel. Örömmel értesítjük olvasóinkat, hogy Sennyeynek ezen munkáján kívül még egy másik munkája is maradt fenn kéziratban, gróf Waldstein duxi (Csehország) könyvtárában, mely predikációkat tartalmaz s az előbbi munkánál jóval régibb. E munka czime a következő: »Az Esztendőbeli Vasárnapokra Rendeltetett Predikációk. Mellyeket Érsek-Ujvári Plebanusságomban Elégtelenségem gyámolító Isten malasztjának segítségével Élő nyelvemmel praedikállottam és azután együgyűen ezen rendben hoztam Sennyey István veszprémi püspök.« All pedig ívrétben 55 beírt levélből; az 55^a levélen a szöveg megszakad, a munka tehát befejezetlen maradt. Hogy a munka miként jött létre, ezt Sennyey maga az Olvasóhoz intézett előszóban így adja elő: »Megh ne ütközzél benne is Barátom Olvaso a kilészesz valaha és ne tulajdonítsad magam hitségemnek, vagy fent haiazásomnak, hogy Praedikatioimat rendben hozván néhány megh is toldván és jobbitván leirattam, mert el hidgyed nem vezéreltettem erre más okbul, hanem dirib darab papiroskákön, imit, amott, kicsin fáradságomnak gyümölcsét hevertetni nem akartam stb.«

— I. Rákóczy György könyv-bejegyzése. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára néhai Péchy Jenő hagyatékából megvásárolta Prágai András Feiedelmeknek Serkentő Oraia (Bártfa, 1628.) című munkájának egy teljes példányát. Maga e mű nem tartozik a ritkaságok közé: egy példánya könyvtárunkban is létezik. De ezen ujabban vásárolt példányt különösen becsessé teszi az a körülmény, hogy első táblájának belső lapján I. Rákóczy Györgynek következő sajátkezű bejegyzése található: »ez könyvet attam ugi mostani Zerencistartom Talliai istvan kezeben Hogi gongiat visellie es az var Hoz megtarca

jövendőben Ha ő rola le kelne is az tist, akar mi modon Inventariumban tartozék beiratni es az vartol el nem idegeniteni becsület mek oltalmazasa alat ő utánna az többijs ezen pena alat Dat Zerencs 28 die 8bris Anno 1629. Rakocz y Georg mpra. Non est currentis neque volentis sed miserentis Deo.»

— Ismeretlen pannonthalmi Breviarium 1519-ből Mőlken. A mőlki benedekrendiek könyvtárában, az 1519-ik évi, irodalmunkban egészen ismeretlen pannonthalmi Breviariumnak 3 példánya maradt fönn, melyekre ezennel felhívjuk a szakférfiak figyelmét. A Breviarium czíme a következő: Breviarium Ordinis S. Benedicti in monte Pannonio S. Martini. Venetiis in aedibus Petri Lichtenstein, mandato Luce Alantse librarii Viennensis, Anno 1519. 8-r. Megjegyezzük, hogy a Breviariumnak mind a három példánya jól van conserválva.

— Thurzó János boroszlói püspök könyv-bejegyzése 1506-ból Dresdában. A hazai emlékek felkutatására és föntartására alakult szász királyi egyesület Muzeumában, Drezdában van egy fényes kiállítású hártya - Missale, melyben Thurzó János boroszlói püspök kezétől a következő bejegyzés olvasható: »Anno Domini M. D. sexto Ego Joannes Quintus Episcopus Vratislaviensis indignus. dominica laetare quae fuit 22 marcii sum consecratus in episcopum in Ecclesia Cathedrali per Reverendos in Christo patres dominos Stanislaum Olomucensem germanum fratrem meum natu juniorem, Joannem olim Varadiensem fratrem Ordinis sancti Francisci et Henricum Folsten Nicopoliensem suffraganeum etc. episcopos et postridie eius diei in die Annunciacionis Gloriosissimae Virginis Mariae primitias celebravi frequentantibus pluribus dominis Principibus nostram eiusmodi solempnitatem feliciter. Ego Joannes Episcopus Vratislaviensis manu propria scripsi.« Ezen bejegyzés,

mely Thurzó János püspökké történt felszentelésének körülményeire nyújt adalékot, ki van adva a »Zeitschrift des Vereines für Geschichte und Alterthum Schlesiens« című boroszlói folyóirat 1856-iki folyamában, érdekesnek tartottuk azonban folyóiratunkban újból lenyomatni.

— **Sajtó-hibák.** Thaly Kálmán Kurucz hirlapok Berlinben című czikkébe két sajnálatos, értelemzavaró hiba csúszott be, melyeket ezennel helyreigazítunk. Így a 231. lapon a 17. sorban felülről ü g y e i helyett ü g y i r a t a i, s ugyanazon lap 4. sorjában alulról: m e g k e r e s é s é r ő l helyett m e g k e r g e t é s é r ő l olvasandó.

— **Olvasóinkhoz.** A »Magyar Könyv-Szemle« 1884-iki évi folyama sajtókészen áll s néhány hónap alatt egyszerre fog megjelenni.

